COMMENTATIONES AENIPONTANAE

QVAS EDVNT

E. KALINKA ET A. ZINGERLE

I

DE CLAVSVLIS MINVCIANIS

ET DE CICERONIANIS QVAE QVIDEM INVENIANTVR IN LIBELLO DE SENECTVTE

SCRIPSIT

A. AVSSERER

AD AENIPONTEM
IN AEDIBVS WAGNERIANIS
MDCCCCVI

COMMENTATIONES AENIPONTANAE

QVAS EDVNT

E. KALINKA ET A. ZINGERLE

I

DE CLAVSVLIS MINVCIANIS

ET DE CICERONIANIS QVAE QVIDEM INVENIANTVR IN LIBELLO DE SENECTVTE

SCRIPSIT

A. AVSSERER

AD AENIPONTEM
IN AEDIBVS WAGNERIANIS
MDCCCCVI

Cum praecepta rhetorum Romanorum de numeris orationis solutae minime perspicua disertaque constet esse neque, qui de numero oratorio ac praecipue de clausulis scriptorum antiquorum nostra aetate scripserunt[1]), omnino inter se consentiant, ipse mihi, antequam eius generis disputationem adgrederer, illorum quidem subsidiis usus viam praemunire constitui, qua ad finem propositum pervenirem. Itaque a tribus vel quattuor clausularum formis profectus, quas a scriptoribus Latinis antiquioribus, qui elegantiae cuidam sermonis studerent, frequentatas esse plerique statuerunt, primum quidem omnes Minucii locos collegi ac distribui, quibus periodi ita finirentur, ut aut integras illas formas prae se ferrent aut longae earum syllabae in binas breves dissolutae essent; in quo negotio gerendo neque caesuras neglexi, quibus clausulae, quae e duobus pluribusve vocabulis constant, dividuntur, et rationem quoad opus erat respexi metricam earum quae antecedunt syllabarum. Illae autem clausularum formae frequentiores sunt hae: I – ⏑ – – ⏓; II – ⏑ – – ⏑ ⏓; III – ⏓ – ⏓ (; IV – ⏕ – ⏑ ⏓). Quae vero clausulae ad istas normas facile revocari non poterant, iam quaerendum erat, utrum exempla alius numeri oratorii habenda essent an omnino e rhythmica exciderent compositione.

[1]) Quorum nomina titulosque librorum cum plerosque proposuerint Th. Zielinski Das Klauselgesetz in Ciceros Reden (1904) 19—25 et E. Schober De Apulei Metamorphoseon compositione numerosa (1904) 3 seq. et H. Jordan Rhythmische Prosa in der altchristl. lat. Literatur (1905) 28 seq., hos paucos libros restat ut addam: R. Sabbadini De numeris in dialogo qui Vergilius orator an poeta inscribitur obviis (Rivista di filologia 1897, 600 sq.), A. Engelbrecht Stilfragen bei lateinischen Auctoren (Zeitschr. f. österr. Gymn. 1902, 1 sq.), R. Kauer Studien zu Pacianus (II. Jahresber. des k. k. Staatsgymn. zu Wien XIII. Bez. 1902), H. Hoppe Syntax und Stil des Tertullian (1903) 154 sqq., L. Previtera De numero sive clausula sive structura sive cursu (Wochenschr. f. klass. Philol. 1903, n. 51), F. Blass Die Rhythmen der asianischen und römischen Kunstprosa 1905, quem librum subtilem tum demum cognovi cum disputationem meam absolveram.

Pars prior.

A. De clausulis periodorum Minucii.

Si quis forte miratur, quod Minucii clausulas ego postquam nuperrime de eadem re Henricus Bornecque egit (Le Musée Belge VII, 247 sqq.: Les clausules métriques dans Minucius Felix[1]) non solum perscrutatus, sed quaestionem meam etiam in publico proponere ausus sum, hoc ea de causa doctos spero comprobaturos esse, quod Bornecque plane diversam viam ac rationem in hac commentatione sicut in omnibus similis argumenti secutus est, Minucius autem, quem elocutionis scite perpoliendae studiosissimum fuisse constat, praeter ceteros dignus videtur, cuius undique perspiciantur lumina. In locis autem eius proferendis editione, quam Boenig confecit, ut recentissima[2]) ita usus sum, ut eius paginarum versuumque numeros indicarem, subicerem vero numeros capitum et paragraphorum editionis Halmianae.

---

[1]) Multo plura me didicisse profiteor ex eiusdem hominis docti verbis, quae scripta sunt in Mus. Rhen. LVIII, 371 sq. (Wie soll man die metrischen Klauseln studieren?); cf. quae de Bornecquii libris iudicavit Zielinski Das Klauselgesetz in Ciceros Reden p. 23: Sein Fehler liegt in der Methode; an die Worttypen gefesselt, zersplitterte sich die Beobachtung und lieferte meist negative Resultate . . . . .; und auch wo eine wertvolle Restriction möglich war, kann der Verfasser doch keinen Grund davon angeben und muß bei dem bloßen Factum bleiben.

[2]) M. Minucii Felicis Octavius. Recensuit et praefatus est Herm. Boenig. Lipsiae in aedibus B. G. Teubneri 1903. De quo libro ita iudicavit E. Norden Götting. Gel. Anz. 1904 p. 293 sq. ut mirum quantum lucis adferret.

De forma I –◡––⏓

I Longa syllaba nulla dissolvitur.

1. Clausula continetur verbo uno. (1α)[1]

α) Verbi in clausula positi, quod quinque syllabas excedat, in finibus periodorum omnino nullum invenitur exemplum apud Minucium.

β) Verbum quinque syllabarum his locis legitur:

2	–◡– | –◡––⏓	$9_{21}(7_3)$ fecerant nuntiaverunt
		$45_{22}(28_2)$ gratiam consecuturum
1	–◡–◡– | –◡––⏓	$5_{20}(5_3)$ diligentia perseverare
1	– | ◡– | – | –◡––⏓	$11_{17}(8_3)$ in deos non ingemescendum est[2])
1	–◡– | –◡◡ | – | –◡––⏓	$60_6(37_2)$ praemium percipit ante experimentum[2])
1	–◡◡ | –◡ | –◡––⏓	$49_{10}(30_3)$ flebilis hostia immolaretur[2])
1	◡◡–– | –◡––⏓	$57_{24}(35_5)$ meliores deprehendemur
7		

Sex locis inter hos septem clausulas effici verbis quae proprie dicuntur commemorandum est.

De usu vero vocabulorum certae cuiusdam formae metricae disputaverunt J. Wolff De clausulis Ciceronianis (Jahrb. f. Philologie 1901 suppl. XXVI 599 sqq.) et Andr. Uppgren De verborum peculiaribus et propriis numeris ad antiquas linguas et sermones et poesin facta disquisitio et disputatio (1900), de quo libro cf. Is. Hilberg Zeitschrift für österr. Gymnasien 1901, p. 718 sq.

---

[1]) Signa apponemus ea quae commendavit Zielinski Das Klauselgesetz in Ciceros Reden p. 13 sq.

[2]) Elisio quam dicimus semper observatur in Minucii libro, nisi mora aliqua intercedit inter verba, quorum vocales concurrunt; cf. W. Meyer Gött. gel. Anz. 1893 p. 16. Similiter Zielinski (p. 28) de Cicerone statuit: Der Hiat wird in den Klauseln durch Elision vermieden, et Blass Die Rhythmen der asianischen und römischen Kunstprosa 103; cf. Cic. Or. 150: quod quidem Latina lingua sic observat, nemo ut tam rusticus sit qui vocales nolit coniungere. Reprimenda igitur est sententia quam Norden protulit Gött. gel. Anz. 1904 p. 310: Hiatus in der Clausel ist für Minucius durchaus regulär; neque possum adsentiri Wolffio, qui (De clausulis Ciceronianis p. 648) more Graeco vocalem longam desinentem interdum corripi contendit ante sequentem vocalem.

2. Clausula constituitur duobus vocabulis.

α) Inciditur post primam syllabam longam. (1β)

10	– ⏑ – | ⏑ – – ⏓	$7_{11}(5_{10})$; $21_{24}(16_{6})$; $39_{29}(25_{5})$; $42_{11}(26_{6})$; $50_{22}(31_{4})$; $56_{1}(34_{9})$; $57_{8}(35_{2})$; $62_{13}(38_{3})$; $64_{7}(40_{2})$; $64_{11}(40_{3})$
4	– | ⏑ – | ⏑ – – ⏓	$19_{17}(14_{6})$; $20_{2}(15_{1})$; $51_{24}(31_{8})$; $60_{16}(37_{4})$
2	⏑ – ⏑ – | ⏑ – – ⏓	$10_{3}(7_{3})$; $10_{21}(7_{6})$
9	– – ⏑ – | ⏑ – – ⏓	$3_{7}(3_{1})$; $3_{19}(3_{4})$; $3_{22}(3_{5})$; $7_{13}(5_{10})$[1]; $9_{7}(6_{3})$[2]; $36_{20}(23_{7})$; $37_{15}(23_{12})$; $40_{2}(25_{5})$; $56_{9}(34_{10})$[3]
1	– – – | ⏑ – | ⏑ – – ⏓	$28_{16}(19_{8})$ naturam tamen superponit
1	⏑ ⏑ ⏑ | ⏑ – | ⏑ – – ⏓	$16_{15}(12_{2})$ opere fămē laboratis
2	– ⏑ – – | ⏑ – – ⏓	$15_{27}(11_{7})$; $46_{14}(28_{5})$
1	– ⏑ – | – | ⏑ – – ⏓	$15_{25}(11_{7})$ puniat non voluntatem
1	⏑ – | ⏑ – | – | ⏑ – – ⏓	$15_{4}(11_{2})$ putes eos iam revixisse
1	⏑ ⏑ ⏑ – – | ⏑ – – ⏓	$2_{6}(1_{5})$ religionem reformavit
2	– ⏑ ⏑ – – | ⏑ – – ⏓	$32_{13}(21_{6})$; $54_{7}(33_{2})$
1	⏑ ⏑ – ⏑ | ⏑ – – | ⏑ – – ⏓	$23_{1}(17_{4})$ moveatur alatur gubernetur
1	– – – ⏑ | ⏑ – – | ⏑ – – ⏓	$56_{11}(34_{10})$ consuetudinem humandi frequentamus
1	– ⏑ – | – – | ⏑ – – ⏑	$3_{8}(3_{2})$ liberum litus tenebamus
1	– ⏑ | – | – – | ⏑ – – ⏓	$61_{1}(37_{7})$ hostiae ad poenam coronantur
1	– ⏑ – | – | – | ⏑ – – ⏓	$45_{6}(27_{7})$ coetibus per vos lacessebant[4]
1	– – ⏑ – | – – | ⏑ – – ⏓	$17_{5}(12_{5})$ altaribus potus abhorretis
40		

[1] $7_{13}(5_{10})$ *nocentiumque* P et editores, *nocentumque* P. de Winterfeld, Philol. 1904, p. 315, respecto numero; quocum facio (cf. Neue I² 258 sqq.).

[2] $9_{7}(6_{3})$ quantum adstrucserit vetustatis: P (adstruxserit: m. 1 corr.), adstruxit: Halm et Boenig, adstruxerat: Gelenius. Lectionem codicis defendit Norden (Götting. gel. Anz. 1904, p. 299) quem sequor.

[3] $56_{9}(34_{10})$ custodia reservatur: P, custodi reservatur: cum Wowero omnes. Nuper C. Synnerberg Randbemerkungen zu Minucius Felix II (Helsingsfors 1903), p. 6 seq. diserte defendit lectionem codicis, quocum facio; nam sententia haec videtur esse: Corpus omne..... subducitur nobis (morte), sed deo elementorum custodiā (= elementis custodientibus) reservatur.

[4] $45_{6}(27_{7})$ sic Christianos de proximo fugitant quos longe in coetibus per vos lacessebant: P r Halm, in coetibus per vos lacessant: Dombart, a coetibus per vos lacessant: cum Vahleno (coll. Lact. IV 27, 1) Baehrens, Cornelissen, Boenig. Sed Norden (Gött. gel. Anz. 1904, p. 307) coll. Tert. Apol. c. 27 standum esse a codice demonstravit; idem iam adfirmaverat Synnerberg Randbemerkungen zu Min. Fel. II, p. 4 sq.

1	– ◡ – ◡ | – – | ◡ – – ⏓	$29_{2}(19_{10})$ providentia omnes revolvuntur
1	– ◡ ◡ – | – – | ◡ – – ⏓	$25_{18}(18_{7})$ imperii totam potestatem
1	– ◡ ◡ | – | – – | ◡ – – ⏓	$4_{12}(4_{1})$ nescio quid vultu fatebatur
1	◡ ◡ – | – – | ◡ – – ⏓	$31_{13}(21_{1})$ eadem mecum recognosces
1	◡ ◡ | – | – – | ◡ – – ⏓	$47_{21}(29_{1})$ nisi de vobis probaretis
1	– – ◡ | – – | ◡ – – ⏓	$25_{5}(18_{5})$ caeleste regnum gubernetur
1	⏓ ◡ – | – | – – | ◡ – – ⏓	$3_{16}(3_{3})$ retrahens in sese resorberet
1	– – – | ◡ ◡ | – – | ◡ – – ⏓	$28_{16}(19_{9})$ adsignat tamen unam potestatem
1	– – – | – – | ◡ – – ⏓	$63_{15}(39)$ intentos vultus tenebamus[1])
1	– – – – | ◡ – – ⏓	$21_{4}(16_{4})$ confirmata probataque[1])
1	– – – | – | ◡ – – ⏓	$46_{17}(28_{6})$ adversus nos referserunt[2])
1	– – – – | – | ◡ – – ⏓	$41_{20}(26_{2})$ expectandum non putaverunt[1])
1	– ◡ ◡ – | ◡ – – ⏓	$33_{7}(21_{9})$ emeritae potestatis
1	– ◡ | ◡ ◡ ◡ – | ◡ – – ⏓	$63_{12}(38_{6})$ vera religio reservetur[3])
14 + 40 = 54		

Non sine consilio factum esse puto ut 26 locis inter hos 54 antispasto antecederet creticus, 25 spondeus.

β) Inciditur post brevem syllabam clausulae. (1γ)

20	– ◡ | – – ⏓	$12_{14}(9_{2})$; $13_{10}(9_{6})$; $16_{2}(11_{7})$[4]); $18_{25}(14_{2})$[5]); $23_{4}(17_{5})$; $23_{12}(17_{6})$[6]); $28_{14}(19_{8})$; $33_{20}(21_{12})$; $36_{12}(23_{5})$[7]); $38_{3}(24_{1})$; $40_{15}(25_{8})$; $46_{22}(28_{7})$; $48_{10}(29_{5})$[8]);

---

[1]) Perspicitur quanto opere vis orationis numeri gravitate augeatur.

[2]) $46_{17}(28_{6})$ perperam Vahlenum *referserant* scribi voluisse colligimus e numero.

[3]) $63_{12}(38_{6})$ vera religio reseruetur: P, seruetur: Ursinus, reseretur: Boot Boenig, reformetur: Baehrens, restauretur: Heumann. Optime Norden (Gött. gel. Anz. 1904, p. 311) defendit lectionem codicis.

[4]) $16_{2}(11_{7})$ ante dilapsum est: per synaloephen.

[5]) $18_{25}(14_{2})$ disceptatio vestra nitatur: omnes; Halm *annitatur* ut dativus *laudi* habeat unde pendeat, sed falso. Nam de dativo insolenter verbis adiuncto a Minucio cf. Theissen De genere dicendi M. Minucii Felicis p. 21; Ploß (XXI. Programm des städt. Realgymn. zu Borna p. 23) nihil ad hanc rem adfert.

[6]) $23_{12}(17_{6})$ quod arandi metendique tempus inducant: P r Boenig Bornecque (Musée Belge VII, 258); Halm vero auctore P. Daniele: tempus indicant; minus recte ut mihi quidem videtur.

[7]) $36_{12}(23_{5})$ nec mercedem operis infelix structor accepit: P r; adducti verborum antecedentium et sequentium constructione Gelenius Halm Boenig posuerunt: structor accipit. Sed recte Bornecque (Le Musée Belge VII 258), Norden (Gött. gel. Anz. 1904, p. 305), P. de Winterfeld (Philol. 1904, p. 317) numeri ratione habita lectionem codicis defenderunt.

[8]) $48_{10}(29_{5})$ daemonem eius implorant P, defendit Winterfeld Philol.

		$49_{1}(30_{1})$[1]; $51_{2}(31_{5})$; $53_{16}(32_{8})$; $54_{19}(33_{4})$; $55_{9}(34_{4})$[2]; $60_{8}(37_{1})$[3]; $61_{23}(37_{12})$[4]
10	⏑ – ⏑ | – – ⏓	$1_{15}(1_{3})$; $14_{16}(10_{5})$; $25_{9}(18_{6})$[5]; $29_{10}(19_{10})$; $30_{23}(20_{3})$; $31_{11}(20_{6})$; $50_{16}(31_{3})$; $59_{21}(36_{9})$; $60_{19}(37_{5})$; $62_{13}(38_{2})$
14	– – ⏑ | – – ⏓	$6_{14}(5_{7})$; $14_{13}(10_{5})$; $17_{13}(12_{7})$; $25_{22}(18_{7})$; $35_{4}(22_{5})$; $39_{12}(25_{2})$; $41_{1}(25_{9})$; $42_{4}(26_{5})$; $45_{5}(27_{7})$; $45_{18}(28_{2})$; $50_{11}(31_{2})$; $58_{9}(36_{1})$; $58_{15}(36_{2})$; $64_{12}(40_{3}$ synal.)
6	⏑ ⏑ – ⏑ | – – ⏓	$6_{12}(5_{7})$; $12_{5}(8_{5})$[6]; $33_{14}(21_{11})$; $39_{9}(25_{1})$; $47_{25}(29_{2})$; $49_{20}(30_{5})$
4	– ⏑ – ⏑ | – – ⏓	$8_{13}(6_{1})$[7]; $14_{11}(10_{4})$; $20_{8}(15_{2})$; $54_{2}(33_{1})$
3	⏑ – – ⏑ | – – ⏓	$12_{22}(9_{4})$; $32_{1}(21_{3})$; $64_{1}(40_{1})$
37 + 20 = 57		

1904, p. 317 habita ratione numeri; Wowerus: genium [id est daemonem eius] implorant; daemonem eorum implorant: Vahlen, Halm, Boenig; sed quoniam desideratur forma pluralis, e qua quo modo forma „eius" orta sit difficile intellegitur, ego genetivum omnino delere malim, quem respectis eis quae secuntur nescio quis addidisse potest.

[1]) $49_{1}(30_{1})$ nemo hoc potest credere nisi qui possit audire P; cum Gelenio iure omnes: possit audere.

[2]) $55_{9}(34_{4})$ ipsi artifici deo soli et solubilem et esse mortalem P r Halm Norden (Gött. gel. Anz. 1904, p. 310); solubilem esse et mortalem: cum Wowero Boenig. Ego vero nescio an vox *esse* bis scribenda sit, cum Minucius ἰσοκώλων amantissimus sit. Velim igitur scribi: et solubilem esse et esse mortalem.

[3]) $60_{8}(37_{1})$ cum triumphator et victor ipsi qui adversum se sententiam dixit stultat: P; dixit insultat: r Halm Boenig ceteri optime; dixit <gratias agens> exultat: Synnerberg (Randbemerkungen zu M. F. II, p. 12), perperam ut confirmatur numero.

[4]) $61_{23}(37_{12})$ nunc enervis histrio amorem dum fingit infligit P, quam lectionem defendit Norden (Gött. gel. Anz. 1904, p. 311), quocum facio; Boenig vero secutus Anonymum Parisinum *fingit infigit* scripsit.

[5]) $25_{9}(18_{6})$ sine cruore discessit P r Boenig; Ursinus, Halm: desiit; Bornecque: desivit; mihi vero non videtur esse, cur recedamus a Parisino.

[6]) $12_{5}(8_{5})$ ita illis pavorem fallax spes solacia rediviva blanditur P, ita illis pavor et fallax spes solatio redivivo blanditur r, pavorum fallax: Anonymus in Miscellan. Observ. I, p. 27, pavore fallax spes solacia rediviva: Davisius, ita illis pavorem fallax spes solacio redivivo blanditur: vulgo. Lectionem codicis feliciter defendisse mihi videtur E. Norden, Gött. gel. Anz. 1904, p. 300.

[7]) $8_{13}(6_{1})$ Gallos, Mercurium universa(m) Romanos: P (littera m erasa), <numina> universa Romanos: Halm, universorum Romanos: Boenig coll. $9_{2}(6_{3})$ (universarum gentium sacra). Lectionem codicis defendere conatus est P. de Winterfeld Philol. 1904, p. 316; ac re vera facile defenditur, si consideres usum Minucii, de quo cf. Theissen (De genere dicendi M. M. F. p. 22), Boenig (M. Min. Felicis Octavius p. 83 et 94).

3	– – – ⏑ | – – ⏓	$11_4(8_1)$; $52_7(32_2)$; $61_{17}(37_{11})$
2	⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ | – – ⏓	$8_{23}(6_2)$; $20_6(15_2)$
1	⏑ – ⏑ – ⏑ | – – ⏓	$46_{10}(28_4)$ negatione purgaret
2	– ⏑ ⏑ – ⏑ | – – ⏓	$36_1(23_2)$; $56_{17}(34_{11})$
1	– ⏑ – – ⏑ | – – ⏓	$24_{14}(18_1)$ lineamenta deflexa
3	– – ⏑ – ⏑ | – – ⏓	$11_{10}(8_2)$; $24_6(17_{10})$; $58_{19}(36_3)$
2	⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ | – – ⏓	$37_{18}(23_{12})$; $57_{16}(35_3)$
1	– – – ⏑ – ⏑ | – – ⏓	$29_{21}(19_{13})$ desperatione senserunt
1	– – ⏑ – ⏑ – ⏑ | – – ⏓	$59_{14}(36_8)$ exercitatione torpescunt
16 + 57 = 73		

γ) Caesura post creticum facta est. (1δ)

8	– ⏑ – | – ⏓	$15_4(11_2)$; $24_{23}(18_3)$[1]; $33_{22}(21_{12})$; $35_8(22_6)$; $39_{21}(25_3)$; $48_3(29_4)$; $52_{15}(32_3)$; $53_{11}(32_7)$
1	⏑ – ⏑ – | – ⏓	$26_{11}(18_{10})$ vocabulum totum est (per synal.)
3	– – ⏑ – | – ⏓	$13_7(9_6)$[2]; $39_{27}(25_5)$[3]; $61_{26}(37_{12})$
3	– ⏑ – ⏑ – | – ⏓	$39_{16}(25_2)$; $51_{16}(31_7)$; $54_{11}(33_3)$
1	⏑ – – ⏑ – | – ⏓	$42_1(26_4)$ renitentibus sprevit
16		

In dimidio igitur omnium locorum huius generis extremo trochaeo antecedit vox trisyllaba, qua creticus continetur.

3. Tribus verbis constituitur clausula.

α) Inciditur post syll. primam et secundam clausulae. (1βγ)

2	– ⏑ – | ⏑ | – – ⏓	$15_1(11_2)$ adstruunt et adnectunt $56_{17}(34_{11})$ arbores in hiberno

---

[1]) $24_{22}(18_3)$ *Aegypti siccitatem temperat Nilus amnis colet* (sic!) *eufrates Mesopotamiam pro imbribus pensat Indus flumen et serere orientem dicitur et rigare* Parisinus; *amnis* delevit Wowerus; *colet* Halm auctore Bursiano delevit; vulgo locus ex sententia Davisii sic interpungebatur: *colit Euphrates Mesopotamiam, pro imbribus pensat Indus flumen et serere orientem dicitur et rigare;* glossema Heraldus suspicatus verba *pro imbribus pensat* secludi voluit; denique auctore Kronenbergio pro *amnis colet* Boenig posuit *quotannis,* quae emendatio nimis temeraria videtur esse. Ego velim legi: *Aegypti siccitatem temperat Nilus amnis* (–⏑––⏑–⏑ IIIa 2γ), *colit Euphrates Mesopotamiam pro <que> imbribus pensat* (–⏑––⏑ I), *Indus flumen et serere Orientem dicitur et rigare* (–⏑⏑⏑–⏑–⏑ IIIa 3). Hanc lectionem si admittas, membra alterum et tertium eleganter congruunt:

colit	Euphrates	Mesopotamiam	proque imbribus pensat
et serere (2)	Indus flumen (1)	Orientem dicitur	et rigare.

[2]) $13_7(9_6)$ de convivio notum est: per synal.

[3]) $39_{27}(25_5)$ audaciae praeda est: per synal.

1 – | ⏑– | ⏑ | ––⏓ $33_{13}(21_{10})$ ortum habet nec occasum
1 – | ––⏑– | ⏑ | ––⏓ $9_{5}(6_{3})$ non infringitur sed augetur
1 ⏑––⏑– | ⏑ | ––⏓ $20_{16}(16_{1})$ vacillaverit per errorem
1 ⏑– | – | ⏑ | ––⏓ $48_{16}(29_{7})$ cruces sunt et ornatae
1 –– | ⏑ | ––⏓ $37_{19}(23_{12})$ lignum vel argentum
1 ––– | ⏑ | ––⏓ $28_{2}(19_{5})$ infinitum et immensum (per synal.)
1 ⏑́⏑– | ⏑ | ––⏓ $48_{12}(29_{6})$ colimus nec optamus

7 + 2 = 9

β) Inciditur post primam et tertiam syllabam. (1βδ)

1 – | ⏑– | ⏑– | –⏑ $32_{2}(21_{3})$ postea Iovis gentem
1 – | ⏑– | ⏑– | –⏑ $48_{3}(29_{4})$ certe homo est velit nolit (per synal.)
1 –⏑⏑ | ⏑ | – | ⏑– | –⏑ $46_{23}(28_{7})$ stultior ut hoc coli credat
1 ⏑⏑́⏑ | ⏑– | ⏑– | –⏑ $52_{10}(32_{2})$ reiciam ei suum munus
1 –– | ⏑– | –– $56_{25}(34_{12})$ tanto magis iustum est (per synal.)
2 ⏑–– | ⏑– | –– { $28_{11}(19_{7})$ negantur deum nosse; $61_{13}(37_{10})$ parentes tuos laudas
2 ––– | ⏑– | –⏓ { $36_{10}(23_{5})$ Admeto pecus pascit; $38_{15}(24_{3})$ vicatim deos ducunt [1])
1 –– | – | ⏑– | –– $33_{10}(21_{10})$ etsi iam senes nolunt
1 – | – | – | ⏑– | –– $38_{9}(24_{2})$ ex his quae timent norunt
1 –⏑⏑–– | ⏑– | –– $16_{20}(12_{3})$ condicionem tuam sentis

12

γ) Inciditur ante et post mediam syllabam. (1γδ)

9 –⏑ | – | –⏓ $1_{14}(1_{3})$; $20_{19}(16_{2})$ [2]); $25_{21}(18_{7})$; $26_{3}(18_{8})$; $51_{3}(31_{5})$; $53_{1}(32_{5})$; $54_{1}(33_{1})$; $57_{11}(35_{8})$; $59_{6}(36_{7})$
1 ⏑–⏑ | – | –– $8_{8}(6_{1})$ habere vel reges

10

[1]) $38_{15}(24_{3})$ *mendicantes vicatim:* sic lego cum Gelenio et omnibus editoribus pro *mendicantes vicantes,* quod exhibent P et r, cum *vicantes* e dittographia quadam exortum esse videatur.

[2]) $20_{19}(16_{2})$ *sed in Natali meo versutiam nolo non credo:* P et omnes praeter Boenigium, qui glossema suspicatus *non credo* seclusit. Norden vero (Gött. gel. Anz. 1904, p. 302) collato Vitae Cypriani cap. 8 fine verba codicis comprobavit.

2 – – ⏑ | – | – ⏓ $25_{14}(18_6)$[1]; $45_{12}(27_8)$
2 ⏑ ⏑ – ⏑ | – | – ⏓ $23_{15}(17_6)$; $35_{15}(22_7)$
3 – ⏑ – ⏑ | – | – ⏓ $34_9(22_1)$; $42_2(26_4)$; $48_{11}(29_5)$
2 – – – ⏑ | – | – ⏓ $12_{28}(9_5)$[2]; $45_{10}(27_8)$

9 + 10 = **19**

Dimidio fere omnium locorum monosyllabo praemittitur verbum bisyllabum quod est trochaicum.

δ) Bis inciditur ita ut utrumque vocabulum extremum sit monosyllabum. (1 δε)

1 – ⏑ – | – | – $56_{19}(34_{12})$ corporis ver est
1 – – ⏑ – | – | – $4_{20}(4_4)$ Octavio res est

2

4. Uno loco creticus efficitur duabus vocibus quas secuntur duo monosyllaba. (1 β δ ε)

– | ⏑ – | – | ⏑ $60_7(37_2)$ non habet non dat.

I[1] Soluta est syllaba prima ⏑́⏑ ⏑ – – ⏓

Ad hanc de clausulis Minucianis quaestionem illustrandam maxime expedit iam hoc loco paucis verbis quae infra fusius exponentur statuere Minucium clausularum syllabas longas ita tantum dissolvisse, ut e binis syllabis brevibus quae substituebantur prior, quae ictu metrico acuitur, accentu verbi graviore instructa esset quam posterior. Itaque clausulae forma ⏑⏑ ⏑ – – ⏑ numquam ita divellitur ab eo, ut prima syllaba una vel duae primae syllabae solae verbo antecedenti tribuantur (⏑ | ⏑ ⏑ – – ⏓ vel ⏑ ⏑ | ⏑ – – ⏓), sed ita, ut omnes tres primae syllabae in unum idemque verbum antecedens conveniant idque concludant, qua re prima earum accentu sponte augetur, velut dis ‖ sérere divina; desunt apud eum clausulae quales dissére ‖ rè dòminàtóres vel dissé ‖ rerè subobscura.

---

[1]) $25_{14}(18_6)$ *et tam magni imperii duos fortuna non cepit:* P, quae verba hoc modo *fortuna duos non cepit* collocaverunt Heumann et Boenig in qua re eos errasse intellexit Norden numero respecto (Gött. gel. Anz. 1904, p. 303).

[2]) $12_{28}(9_5)$ Detestanda quam nota est (per synal.)

1. Constituitur clausula ⏑́⏑⏑––⏓ ita ut post verbum sive trisyllabum sive longius verbo trisyllabo finiatur. ⏑́⏑⏑ | ––⏓ $(1^1\gamma)$

13	⏑́⏑⏑ | ––⏓	$7_{12}(5_{10})$; $26_{13}(18_{10})$; $26_{15}(18_{11})$; $31_{23}(21_2)$; $34_{22}(22_4)$[1]; $37_{10}(23_{10})$; $40_9(25_7)$; $42_7(26_6)$; $47_4(28_8)$; $47_{27}(29_3)$; $58_{25}(36_5)$[2]; $59_4(36_6)$; $63_5(38_5)$
1	⏑⏑́⏑⏑ | ––⏑	$48_{23}(29_8)$ relígio formatur
10	–⏑́⏑⏑ | –––	$13_{21}(10_1)$; $16_4(11_8)$; $17_{16}(12_7)$; $18_9(13_4)$; $19_4(14_3)$[3]; $19_{26}(14_7)$; $34_{14}(22_2)$; $53_7(32_6)$; $63_{22}(40_1)$; $64_{13}(40_3)$
1	⏑–⏑́⏑⏑ | –––	$14_7(10_3)$ superstítiŏ noverunt[3]
1	⏓–⏑́⏑⏑ | ––⏑	$39_5(24_5)$ patrocínia praestare
1	––⏑́⏑⏑ | ––⏑	$30_4(19_{14})$ impossíbile praefatur
27		

2. Inciditur ante et post primam syllabam longam.
⏑⏑⏑ | – | –⏓ $(1^1\gamma\delta)$

3	⏑́⏑⏑ | – | –⏓	$16_1(11_7)$[4]; $25_7(18_5)$; $52_5(32_1)$
1	⏑⏑́⏑⏑ | – | –⏑	$26_7(18_9)$ minúere non novit
1	––⏑⏑́⏑⏑ | – | –⏑	$5_{17}(5_2)$ verisimília quam vera
5		

Minucius igitur inter formas huius clausulae illis duabus favet, in quibus tres syllabas extremas antecedit verbum quo efficitur aut tribrachys (13 inter 27 vel potius 16 inter 32) aut paeon primus (10 inter 27).

I² Soluta est media syllaba longa –⏑⏑́⏑–⏓

Ex iis, quae p. 10 disseruimus, elucet Minucium hanc clausulae formam numquam potuisse ita dividere, ut duae syllabae extremae a

[1]) $34_{22}(22_4)$ faceret et eunuchum P (sed *et* erasum); faceret et eunuchum Boenig; falso *et* particulam in textum receptam esse Norden (Gött. gel. Anz. 1904, p. 305) collegit e numero.

[2]) $58_{25}(36_5)$ *aves sine patrimonio vivunt et in diem pascua pascuntur* P r, quae lectio tolerari non potest. Quam ob rem textus constitutus est ita: *a. s. p. v. et in diem pascuntur* ab Ursino quocum Halm et Boenig faciunt. Recte vero Gelenium verbum *pecua*, ex quo facile iuxta *pascuntur* oriri potuit *pascua*, supposuisse puto cum Nordeno (Gött. gel. Anz. 1904, p. 311) et Burgero (Minucius Felix und Seneca, München 1904, p. 31 sq.); P. de Winterfeld (Philol. 1904, p. 317) paulo longius recedens a scriptura Parisini *pecora* scribi maluit.

[3]) $19_4(14_3)$ *condiciŏ mutetur* et $14_7(10_3)$ tertio clausularum generi cave tribuas.

[4]) $16_1(11_7)$ anima nec vita est: per synal.

ceteris, si modo hae una voce continebantur, segregarentur (– ⏑⏑⏑ | – ⏓); nam tum prima trium syllabarum brevium accentu instructa esset, media vero ad quam ictum metricum longae dissolutae transferri oportuit omnino non acueretur, quippe quae syllabam accentu auctam continuo sequeretur. Itaque Minucius semper fere hanc clausulam voce tetrasyllaba finivit, qua re accentus certe secundarius ad illam syllabam brevem accessit (⏑́ ⏑ | ⏑̀⏑ ⏑́ ⏓); idem adsecutus esset voce trisyllaba in fine posita (⏑́ ⏑ ⏑̀ | ⏑ – ⏓), quam cur vitaverit ignoro, praesertim cum in Ciceronis Catone saltem eam reppererim.

1. Semel inciditur.

α) Huic clausulae formae eos quoque adnumero locos, quibus verbo postremo continentur quinque syllabae, quarum tres priores sunt breves. ($1^2β$)

Talia exempla Zielinski Das Clauselgesetz p. 44 sqq. omnia tertio clausularum generi tribuit. Cui homini doctissimo ut obloquar, eo maxime commoveor, quod trium illarum brevium syllabarum media accentu verbi certe secundario augeri mihi quidem videtur itaque non cum antecedente, sed cum sequente syllaba brevi copulanda est, ut iam diximus, ad syllabam longam compensandam.

2	– | – | ⏑ ⏑⏑ – –	$7_9(5_9)$ saepe et relìgiósos[1]) (cf. relígio)
		$38_{23}(24_4)$ quam sic religiosus
1	– – | ⏑ ⏑⏑ – –	$57_7(35_2)$ iurat religiose
1	– ⏑ – | ⏑ ⏑⏑ – –	$19_{28}(15_1)$ iudicis religiosi
1	– – – | ⏑ ⏑⏑ – ⏓	$18_{21}(14_1)$ postremus philòsophórum (cf. philósophus)
1	– ⏑ – – | ⏑ ⏑⏑ – ⏑	$27_{12}(19_3)$ disciplinam philosophorum
1	– – – | ⏑ ⏑⏑ – ⏑	$16_{20}(12_3)$ adgnoscis fragìlitátem (cf. fragílitas)
7		

β) Caesura facta est post primam syllabam brevem. ($1^2γ$)

15 – ⏑ | ⏑ ⏑ – ⏓ $8_{25}(6_2)$; $9_3(6_3)$[2]); $12_{17}(9_3)$; $16_3(11_7)$; $17_{25}(13_2)$; $24_{19}(18_2)$; $24_{27}(18_4)$; $27_{16}(19_4)$;

---

[1]) $7_8(5_9)$ homines noxios feriunt et saepe religiosos: P, Halm, alii; Klussmann et Boenig *saepe et saepe religiosos; saepe et religiosos* exhibet editio Cellarii (Halae 1726, p. 15), quae lectio mihi maxime placet ratione habita sententiae dictionis numeri: homines noxios feriunt (1^3) saepe et religiosos (1^2); ex contrario verborum *saepe religiosos* (– ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ – –), quae ex Parisino recepit Norden (Gött. gel. Anz. 1904, p. 297, et iam antea: De M. Min. Felicis aetate et genere dicendi, p. 61), non bene cadit numerus.

[2]) $9_3(6_3)$ *meruerunt* lego cum ed. princ., *merunt* P, *merent* Davisius, *inierunt* Meursius.

		$28_7(19_6)$[1]; $34_6(22_1)$; $40_{11}(25_7)$; $41_{15}(25_{12})$; $48_5(29_4)$; $48_{21}(29_8)$; $52_3(32_1)$
1	⏑–⏑ | ⏑⏑–⏑	$24_{21}(18_3)$ tepore recreatur
10	––⏑ | ⏑⏑–⏓	$5_{13}(5_1)$; $7_{28}(5_{13})$; $17_1(12_5)$; $19_{20}(14_6)$; $22_5(17_1)$; $42_{13}(26_7)$[2]; $44_{13}(27_2)$; $51_{18}(31_7)$; $56_{13}(34_{11})$; $56_{16}(34_{11})$
5	–⏑–⏑ | ⏑⏑–⏓	$10_{14}(7_5)$; $26_{10}(18_{10})$[3]; $53_{19}(32_8)$[4]; $55_{14}(34_5)$[5]; $63_8(38_6)$
1	–––⏑ | ⏑⏑–⏑	$62_{21}(38_4)$ maiestatis animamus
2	⏑⏑⏑–⏑ | ⏑⏑–⏓	$12_8(9_1)$; $15_{15}(11_4)$
4	––⏑–⏑ | ⏑⏑–⏓	$12_{19}(9_3)$; $21_{20}(16_5)$; $35_{21}(23_1)$; $43_{11}(26_{11})$
1	⏑–⏑⏑–⏑ | ⏑⏑––	$54_5(33_2)$ superstitione coluerunt
1	⏑––⏑–⏑ | ⏑⏑–⏑	$1_7(1_1)$ recordatione revocare
25 + 15 = 40		

2. Bis inciditur: ante et post primam syllabam brevem. ($1^2\beta\gamma$)

1 –⏑⏑– | ⏑ | ⏑⏑–– $61_{10}(37_9)$ instruitur sed oneratur

I^3 Soluta est tertia syllaba longa – ⏑ – ⏑́⏑ ⏓

1. Semel inciditur.

α) Unius caesurae factae post primam syllabam exemplum invenitur unum. ($1^3\beta$)

1 – | ⏑–⏑⏑– $6_{18}(5_7)$ quae superstitio est (per synal.)

---

[1] $28_7(19_6)$ *vita capitatur* P, *capiatur* Halm Boenig, *vita carpatur* Vahlen coll. Cic. de d. nat. I, 27 et Norden (Gött. gel. Anz. 1904, p. 304); sed lectio *capiatur* propius ad lectionem codicis accedit.

[2] $42_{13}(26_7)$ *oracula tetigerunt* cum P omnes; *oracla tetigerunt* ego collegi e numero; nam clausulae –⏑́⏑ | ⏑́⏑⏑́– favisse vides Minucium, non clausulae –⏑́⏑⏑́ | ⏑́⏑⏑́– tertii generis, immo numquam ditrochaei exeuntis primam syllabam solvit nec duas syllabas breves pari fere accentu instructas pro una longa admisit.

[3] $26_{10}(18_{10})$ multitudŏ dirimenda est: per synaloephen; cf. p. 13[4].

[4] $53_{19}(32_8)$ *claritudŏ violatur* tertio clausularum generi (–⏑⏑–⏓) si adscriberes, clausulam statueres hexametri.

[5] $55_{14}(34_5)$ *veritatis imitati sint:* P r omnes. Uno hoc loco, si lectio est genuina, Minucius forma ⏑́⏑⏑́⏑ | ⏑́⏑⏑́– | – usus esset, quod persuadere aegre mihi possum. Accedit quod omisso verbo substantivo nihil apud Minucium frequentius (Theissen De genere dicendi M. Min. Felicis p. 18 sq.) est. Legendum igitur esse censeo: *veritatis imitati*, praesertim cum non coniunctivus desideretur, sed indicativus.

β) Inciditur post primam syllabam brevem. ($1^3\gamma$)

5	–⏑ | –⏑⏑⏓	$16_{12}(12_1)$; $24_{10}(17_{11})$; $29_7(19_{10})$; $38_2(24_1)$; $59_{11}(36_7)$ poena militia est (per synal.)
1	⏑–⏑ | –⏑⏑⏑	$23_7(17_5)$ labore circumagat
3	––⏑ | –⏑⏑⏓	$40_7(25_6)$; $55_1(34_2)$; $60_4(37_1)$
1	⏑––⏑ | –⏑⏑⏑	$60_8(37_2)$ honestare militiam
1	–––⏑ | –⏑⏑⏑	$32_{10}(21_5)$ instrumenta conficere
1	–⏑⏑–⏑ | –⏑⏑–	$4_{27}(4_6)$ ambitione protegerent
1	⏑–⏑–⏑ | –⏑⏑–	$38_{19}(24_3)$ piaculare flagitium est (per synal.)
1	––⏑–⏑ | –⏑⏑⏑	$32_{22}(21_8)$ humanitatis arguitur
14		

γ) Caesura facta est post alteram syllabam longam. ($1^3\delta$)

6	–⏑– | ⏑⏑⏓	$32_{20}(21_8)$; $33_{16}(21_{11})$; $43_3(26_{10})$; $48_{26}(30_1)$; $49_5(30_2)$; $53_{22}(32_9)$[1])
1	⏑–⏑– | ⏑⏑⏑	$33_{24}(21_{12})$ Osiridis tumulum[2])
7		

2. Tribus verbis constituitur clausula.

α) Caesura facta est post primam et tertiam syllabam. ($1^3\beta\delta$)

2	– | ⏑– | ⏑⏑⏓	$9_1(6_2)$; $26_{17}(18_{11})$
1	––⏑–⏑– | ⏑– | ⏑⏑⏑	$28_{13}(19_8)$ intellegentiam deum loquitur
3		

---

1) $53_{22}(32_9)$ *nostris quasi alteris tenebris* huic clausulae attribui; quamquam enim formis generis III adnumerari potuit –– \| ⏑ \| –⏑– \| ⏑––, tamen hoc minus est veri simile, quod inter tot exempla tertii clausularum generis ne unum quidem plane eandem formam, unum tantum [$29_{17}(19_{12})$] similem (⏑–⏑ \| –⏑ \| – \| ⏑–⏑) habet.

2) $33_{24}(21_{12})$ *et despicis Isidis ad hirundinem sistrum* (1δ) *et adsparsis membris inanem tui Serapidis sive Osiridis tumulum* ($1^3\delta$) sic lego cum Winterfeld (Philol. 1904, p. 316) respecto numero; *Osiris:* P Halm Boenig. Quae verba quamquam in alium transponenda esse locum manifestum est, a dicendi genere Minucii aliena non esse elucet e rhythmica membrorum structura. Nec vero cum Vahleno ea poni velim in $34_{12}(22_2)$ post verba *haec tamen Aegyptia quondam nunc et sacra Romana sunt,* sed post *planctus miserorum deorum* $34_3(22_1)$; et pro forma *despicis* scribi malim *despice* (*desipias* Vahlen) coll. Min. Fel. cap. 17_9 *mari intende . . . quicquid arborum est vide . . . aspice oceanum . . . vide fontes . . . fluvios intuere.*

β) Inciditur ante et post alteram syllabam longam. (1³γδ)

1	– ⏑ | – | ⏑ ⏑ ⏑	$32_{15}(21_{7})$ natus ex homine
1	⏑́ – ⏓ | – | ⏑ ⏑ –	$15_{19}(11_{5})$ laboro iam docui¹)
1	– ⏑ – ⏑ | – | ⏑ ⏑ ⏑	$39_{2}(24_{4})$ procreare non facere
1	⏑ – – ⏑ | – | ⏑ ⏑ ⏑	$56_{18}(34_{12})$ revivescat et redeat
1	⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ | – | ⏑⏑ ⏑	$58_{6}(35_{6}$ religionis aut profugus
5		

3. Ter inciditur uno loco. (1³γδε)

1 – – ⏑ | – | ⏑ ⏑ | – $47_{9}(28_{10})$ conferre quae sua sunt²).

Inter formas igitur clausulae I³ Minucium videmus praetulisse eas, quae binis verbis ita continentur, ut caesura aut post primam syllabam brevem (– ⏑ | – ⏑ ⏑ ⏓) aut post syllabam alteram longam (– ⏑ – | ⏑⏑ ⏓) fiat.

I¹² Solutis syllabis longis prima et altera ⏑́⏑ ⏑ ⏑́⏑ – ⏓

Clausula non constat nisi e duobus vocabulis, quorum posterius quattuor est syllabarum. Quo modo rationem accentus grammatici Minucius habuit maximam; nam tum vocis prioris syllaba antepaenultima, quae eadem est prima syllaba clausulae, accentu primario instructa est, duarum vero brevium syllabarum, quae longae alterius locum obtinent, prior accentu secundario.

3	⏑́⏑ ⏑ | ⏑̀⏑ –́ ⏓	$37_{7}(23_{9})$; $48_{17}(29_{7})$; $56_{5}(34_{9})$
1	⏑ ⏑́⏑ ⏑ | ⏑̀⏑ –́ ⏓	$17_{19}(13_{1})$ potuerit imitetur
4	– ⏑́⏑ ⏑ | ⏑̀⏑ –́ ⏓	$10_{18}(7_{5})$; $29_{14}(19_{11})$; $44_{20}(27_{4})$; $56_{22}(34_{12})$
2	⏑ – ⏑́⏑ ⏑ | ⏑̀⏑ –́ ⏓́	$38_{21}(24_{3})$³); $41_{8}(25_{11})$
10		

¹) $15_{18}(11_{5})$ *iniustos ipsos magis nec laboro iam docui* P vulgo, *magno sine labore iam docui* Boenig. Iam Halm veram sensit sententiam cum scriberet „ni fallimur, haec sententia est: iniustos ipsos magis esse ne laboro quidem docere, sed iam docui". Quam sententiam Norden confirmavit (Gött. gel. Anz. 1904, p. 301); cf. Theissen, De genere dicendi M. Min. Fel. qui p. 9 confert *magis pauper* $58_{21}(36_{4})$, *magis iustum* $56_{25}(34_{12})$ et p. 27 sq. de usu particulae *nec* disputat. Simul mensura syllabae ultimae verbi *laboro* ostenditur numero; cf. p. 11³.

²) $47_{9}(28_{10})$ Nescio, quo iure Guil. Meyer Spirensis (Gött. gel. Anz. 1893 p. 7) haec potuerit dicere: Die zwei Kürzen der aufgelösten Hebung dürfen nicht einmal ein zweisilbiges Wort einnehmen.

³) $38_{21}(24_{8})$ *quae plura possit adulteria numerare* P, *quae plura possit adulteria quam partus numerare* Vahlen scribi maluit collato Lact. Div. Inst. I, 17, 11. Sed haec emendatio accipi non potest, quia repugnat legibus numeri; verbis enim *partus numerare* efficeretur clausula hexametri. Neque possum

I^{13} Solutis syllabis longis prima et tertia ⏑́⏑ ⏑ – ⏑́⏑ ⏓

Una semper est caesura ante syllabam longam. ($1^{13}\gamma$)

2	⏑́⏑ ⏑ | – ⏑́⏑ ⏓	$8_{10}(6_1)$; $35_7(22_5)$
5	– ⏑́⏑ ⏑ | – ⏑́⏑ ⏓	$4_{19}(4_4)$; $10_9(7_4)$; $12_{23}(9_4)$; $37_{21}(23_{13})$; $50_{19}(31_4)$
1	– – ⏑́⏑ ⏑ | – ⏑́⏑ ⏑	$59_{22}(36_9)$ discriminibus arguimur
8		

Eidem caesurae Cicero maxime favit, cf. Zielinski 57.

Deest clausula I^{23} (– ⏑ ⏑⏑ ⏑⏑ ⏓) in Octavio Minucii. Kauer quidem (II. Jahresbericht des k. k. Staats-Gymn. Wien XIII, 1902, p. 12) exempla clausulae 1^{23} enumerat; Zielinski vero de clausulis Ciceronis p. 58: Die Clausel 1^{23}, inquit, kommt überhaupt nicht vor. Sed clausulae 1^{123} ⏑⏑ ⏑ ⏑⏑ ⏑⏑ ⏓ idem (p. 59) unum adfert exemplum: Phil. XII 27 mediocre etiam odium.

Hisce rebus expositis, quae in singulis clausulae I. generibus inveniantur caesurae, hac tabula iam in uno conspectu ponamus.

1α	– ⏑ – – ⏓	7
1β	– | ⏑ – – ⏓	54
1γ	– ⏑ | – – ⏓	73
1δ	– ⏑ – | – ⏓	16
1βγ	– | ⏑ | – – ⏓	9
1βδ	– | ⏑ – | – ⏓	12
1γδ	– ⏑ | – | – ⏓	19
1δε	– ⏑ – | – | ⏓	2
1βδε	– | ⏑ – | – | ⏓	1
I	– ⏑ – – ⏓	**193**

Si omnia, quaecumque huius clausulae proposuimus atque illustravimus exempla, uno quasi conspectu amplectaris, satis saepe fieri concedas, ut clausula a vocabuli integri initio capiat initium (108 locis inter 322 = plus quam 33·5%); nec latet consilium, quo ductus Minucius hoc fecerit, nam multo facilius hoc modo auribus percipitur clausula.

Ex hac vero tabula vides multo

---

accedere ad sententiam Kaueri qui (Zweiter Jahresbericht des k. k. Staatsgymn. im XIII. Bez. in Wien 1902: Studien zu Pacianus, p. 11) formas tales clausularum ad I^2 (– ⏑ ⏑ ⏑ – ⏓) ita referendas esse censuit, ut admitteret –́ – | ⏑ ⏑ – ⏓ pro –́ ⏑ | ⏑ ⏑ – ⏓ (stellvertretende Länge vor der Cäsur); de qua Kaueri sententia infra uberius dicemus. Melius certe subiungerentur illa duo vocabula *quam partus* verbo *numerare* (numerare quam partus = – ⏑ – – –), si modo necessaria est mutatio. Sed sententia scripturae traditae defendi potest: magna religione conquiritur (talis mulier) quae plura (quam ceterae) possit adulteria numerare; cf. Luciani ὑπὲρ τῶν εἰκόνων 5 et Kühner-Gerth Griech. Gramm. I, 22; quamquam concedendum est superlativum potius praesertim in sermone Latino desiderari.

$1^{1}\gamma$ ⏑⏑⏑ | – – ⏓ 27
$1^{1}\gamma\delta$ ⏑⏑⏑ | – | – ⏓ 5
1^{1} ⏑⏑⏑ – – ⏓ **32**

$1^{2}\beta$ – | ⏑ ⏑⏑ – ⏓ 7.
$1^{2}\gamma$ – ⏑ | ⏑⏑ – ⏓ 40
$1^{2}\beta\gamma$ – | ⏑ | ⏑⏑ – ⏓ 1
1^{2} – ⏑ ⏑⏑ – ⏓ **48**

$1^{3}\beta$ – | ⏑ – ⏑⏑ ⏓ 1
$1^{3}\gamma$ – ⏑ | – ⏑⏑ ⏓ 14
$1^{3}\delta$ – ⏑ – | ⏑⏑ ⏓ 7
$1^{3}\beta\delta$ – | ⏑ – | ⏑⏑ ⏓ 3
$1^{3}\gamma\delta$ – ⏑ | – | ⏑⏑ ⏓ 5
$1^{3}\gamma\delta\varepsilon$ – ⏑ | – | ⏑⏑ | ⏓ 1
1^{3} – ⏑ – ⏑⏑ ⏓ **31**

$1^{12}\gamma$ ⏑⏑⏑ | ⏑⏑ – ⏓ 10

$1^{13}\gamma$ ⏑⏑⏑ | – ⏑⏑ ⏓ 8

I ⏖ ⏑ ⏖ ⏖ ⏓ **322**

plus dimidio omnium locorum qui huc pertinent (193 inter 322 locos = paene 60%) hanc clausulam integram exhibere, rarissimas esse eas formas, in quibus binae syllabae longae sint solutae; deinde rarissime (duobus tantum locis) ter, saepissime semel tantum incidi hanc clausulam, atque eam integram 143 locis inter 193 = plus quam 74 inter centenos, atque dissolutam etiam 114 inter 129 = 88·37 inter centenos.

E caesuris autem maxime frequentatur ea, quae fit post alteram syllabam clausulae integrae (– ⏑ | – – ⏓ 101 locis inter 193 = 52·3%) et ceterarum formarum in quibus prima syllaba non est soluta (– ⏑ | – ⏑⏑ ⏓ 20 inter 31 locos = 64·5% et – ⏑ | ⏑⏑ – ⏓ 41 inter 48 locos = 85%); ubi vero soluta est prima syllaba, semper inciditur post tertiam syllabam ⏑⏑⏑ | ⏖ ⏖ ⏓. Numquam vero inciditur post priorem earum syllabarum brevium binarum quae pro longa substituuntur.

Denique voces extremae plerumque (127 locis inter 322 = 39%) sunt quattuor syllabarum aut (124 locis = 38·5%) trium, multo rarius (52 locis = 16%) duarum, rarissime quinque syllabarum (15 locis = 4·7%) vel monosyllabae (4 locis). Longe maximum autem pro portione numerum vocum tetrasyllabarum inveniri extremis in clausulis – ⏑ | ⏑⏑ – ⏓, ⏑⏑⏑ | ⏑⏑ – ⏓, ⏑⏑⏑ | – ⏑⏑ ⏓, maximum trisyllabarum in –́ ⏑ | – – ⏓ et ⏑⏑⏑ | – – ⏓ minime mireris, si quae modo statuimus memineris.

De forma II – ⏑ – – ⏑ ⏓

II Longa syllaba nulla dissolvitur.

1. Clausula efficitur verbis binis.

α) Fit caesura post syllabam primam. (– | ⏑ – – ⏑ ⏓ 2β)

3	– | ⏑ – – ⏑ ⏓	$34_{14}(22_{2})$; $37_{3}(23_{8})$; $63_{21}(39)$
1	⏑ – | ⏑ – – ⏑ ⏓	$40_{17}(25_{8})$ malae valetudines
1	– – | ⏑ – – ⏑ ⏓	$2_{22}(2_{3})$ curam relaxaverant
2	– ⏑ – | ⏑ – – ⏑ ⏓	$18_{19}(14_{1})$; $60_{23}(37_{7})$
1	⏑ – ⏑ – | ⏑ – – ⏑ ⏓	$23_{19}(17_{7})$ olivitas necessaria
1	– ⏑ – ⏑ – | ⏑ – – ⏑ ⏓	$51_{26}(31_{8})$ parricidium recognoscitis
1	– – ⏑ – – | ⏑ – – ⏑ ⏓	$15_{8}(11_{3})$ aeternitatem repromittere
10		

β) Caesura post priorem syllabam brevem. (– ⏑ | – – ⏑ ⏓ 2γ)

16	– ⏑ | – – ⏑ ⏓	$15_{21}(11_{6})$[1]; $17_{20}(13_{1})$[1]; $17_{25}(13_{2})$[1]; $27_{20}(19_{4})$; $33_{8}(21_{10})$; $34_{1}(22_{1})$; $47_{20}(29_{1})$[1]; $48_{28}(30_{1})$; $50_{18}(31_{4})$; $53_{5}(32_{5})$; $55_{5}(34_{3})$[1]; $55_{23}(34_{7})$[1]; $58_{14}(36_{2})$; $58_{22}(36_{4})$; $61_{12}(37_{10})$; $62_{10}(38_{2})$
3	⏑ – ⏑ | – – ⏑ ⏓	$41_{10}(25_{11})$; $51_{10}(31_{5})$; $61_{6}(37_{8})$
18	– – ⏑ | – – ⏑ ⏓	$7_{19}(5_{11})$; $13_{8}(9_{6})$; $15_{18}(11_{5})$; $16_{22}(12_{4})$[2]; $18_{5}(13_{4})$; $20_{21}(16_{2})$; $23_{5}(17_{5})$; $30_{17}(20_{2})$; $31_{4}(20_{5})$; $33_{17}(21_{11})$; $34_{17}(22_{3})$[3]; $36_{9}(23_{4})$; $52_{12}(32_{2})$[4]; $61_{14}(37_{10})$; $61_{19}(37_{11})$; $63_{10}(38_{6})$; $63_{24}(40_{1})$[5]; $63_{25}(40_{1})$[5]
37		

[1]) Per synaloepham.

[2]) $16_{22}(12_{4})$ omittŏ communia.

[3]) $34_{17}(22_{3})$ *tinnitus eliditur* cum Gelenio omnes, *initus ėliditur* P.

[4]) $52_{12}(32_{2})$ *sincera sententia* sic lego cum P r Eduardo Norden (Gött. gel. Anz. 1904, p. 308) Paulo de Winterfeld (Philol. 58, p. 217); nomen enim *sententia* tolerari posse Norden demonstravit contra Ursinum ceterosque qui *conscientia* substituerunt.

[5]) $63_{24}(40_{1})$ expectŏ sententiam; $63_{25}(40_{1})$ usurpŏ victoriam.

1	◡◡–◡ | ––◡⏓	$23_{21}(17_7)$ ratione consisteret
2	◡––◡ | ––◡⏓	$26_{20}(18_{11})$; $62_{11}(38_2)$
5	–◡–◡ | ––◡⏓	$12_9(9_1)$; $26_{19}(18_{11})$; $30_{19}(20_3)$[1]; $46_{19}(28_6)$; $61_{21}(37_{12})$[2]
3	–––◡ | ––◡⏓	$27_{14}(19_3)$; $41_{18}(26_1)$; $62_2(38_1)$
2	◡◡◡–◡ | ––◡⏓	$13_{23}(10_1)$; $43_{21}(26_{12})$
1	◡◡––◡ | ––◡⏓	$2_{14}(2_2)$ inopinata praesentia
1	◡–◡–◡ | ––◡⏓	$50_9(31_1)$ opinionis averteret
1	–◡––◡ | ––◡⏓	$53_{26}(33_1)$ nationesque distinguimus
3	––◡–◡ | ––◡⏓	$28_3(19_5)$[3]; $29_{24}(19_{13})$; $64_3(40_2)$
1	–◡–◡–◡ | ––◡⏓	$3_{20}(3_4)$ navigatione narratio
20 + 37 = 57		

Saepissime igitur ionico (a maiore) antecedit vocabulum quo efficitur aut antibacchius (––◡) aut trochaeus simplex.

γ) Antecedit caesura tertiae syllabae longae ita ut clausula dividatur in duos creticos. (–◡– | –◡⏓ 2δ)

15	–◡– | –◡⏓	$11_{23}(8_4)$; $12_{11}(9_2)$; $12_{20}(9_3)$; $17_{11}(12_6)$; $23_{25}(17_9)$; $24_{20}(18_3)$; $25_{11}(18_6)$; $47_{18}(28_{11})$; $48_{20}(29_8)$; $53_{23}(32_9)$; $54_{22}(33_5)$; $60_{17}(37_4)$; $60_{24}(37_7)$; $61_{25}(37_{12})$; $62_{16}(38_3)$
4	◡–◡– | –◡⏓	$23_{27}(17_9)$; $26_6(18_9)$; $46_{19}(28_7)$; $60_5(37_2)$
3	––◡– | –◡⏓	$24_1(17_9)$; $42_3(26_5)$; $46_7(28_3)$
2	–◡–◡– | –◡⏓	$45_2(27_7)$ confitentibus credite[4]; $45_{14}(28_1)$ paenitentibus credite
24		

[1]) $30_{19}(20_3)$ monstruosa mira miracula P, monstruosa mera miracula: Oehler, quem secutus Norden (Gött. gel. Anz. 1904, p. 304) ad Gellium XIV, 6, 3 revocavit, ubi quidem legitur *pro Juppiter mera miracula,* non *monstruosa mera miracula;* accedit quod a numero Minuciano abhorret scriptura *mera miracula* ◡◡ | ––◡◡. Recte igitur in ed. princ. verbum *mira* ut perperam duplicatum deletum est, quacum Halm, Boenig, ego consentimus.

[2]) $61_{21}(37_{12})$ turpitudŏ prolixior.

[3]) $28_3(19_5)$ divinitate consensio est: per synaloephen.

[4]) $45_2(27_7)$ *credite fessis* (*fessis* erasum) P, *de se verum confitentibus credite* P corr. et r, *credite fassis* Anonymus in Miscell. Observ. IV 423 Halm Boenig. Nec vero tolerari posse istam emendationem quae desinat in finem hexametri manifestum est; ex contrario verborum *confitentibus credite* optimus est numerus, locusque simillimus in cap. 28, 1 exstat: *paenitentibus credite.* Quae cum ita sint, facere non possum, quin cum P. de Winterfeld (Philol. 1904, p. 317)

2	– – – ⏑ – | – ⏑ ⏓	$37_{25}(24_1)$ naturaliter iudicant[1]); $39_{22}(25_3)$ confidentia tutius[2])
1	⏑ – ⏑ – ⏑ – | – ⏑ ⏓	$26_5(18_8)$ inaestimabilem dicimus
1	⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ – | – ⏑ ⏓	$3_{26}(3_5)$ iaculationibus ludere
4 + 24 = 28		

Ex hac tabula vides longe saepissime ante creticum posuisse Minucium verbum, quod ipsum quoque formam cretici praeberet.

2. Constat clausula e ternis verbis.

α) Caesura facta est ante alteram et quartam syllabam.
(– | ⏑ – | – ⏑ ⏓ 2βδ)

4	– | ⏑ – | – ⏑ ⏓	$15_{22}(11_6)$[3]); $27_{22}(19_4)$[4]); $48_1(29_4)$; $54_3(33_1)$
3	– – | ⏑ – | – ⏑ ⏓	$28_4(19_6)$; $28_{18}(19_9)$; $38_{17}(24_3)$
2	– ⏑ – | ⏑ – | – ⏑ ⏓	$26_{23}(19_1)$[5]); $27_6(19_2)$
9		

---

sequar codicis Parisini alteram manum, quamquam eam esse interpolatoris Boenig p. X adseveravit; quod si non credas, facile in codice archetypo *fessis* supra *fitentibus* a grammatico quodam moroso additum esse suspiceris.

[1]) $37_{25}(24_1)$ *naturaliter iudicant* sic lego cum P et Halmio et Nordeno (Gött. gel. Anz. 1904, p. 306) aliisque. Difficilius vero iudicatur de lectione primi verbi enuntiati: *quanta vero — naturaliter iudicant*: P r, *quanto verius — n. i.*: Ursinus Halm, *quanto verius — [nat.] iud.*: Heumann, *quam vero — n. i.*: Dombart, *quam acute — n. i.*: Baehrens, *quanto vero — naturalius i.*: Boot Boenig, *quanta vero . . . ⟨sollertia?⟩ naturaliter i.*: Norden, *quantū vero — n. i.*: ego.

[2]) $39_{22}(25_3)$ *confidentia tutius* P r Boenig, *atrocius* Heumann, *turpius* Dombart Halm, *taetrius (?)* Halm; sed lectio codicis commode ut mihi quoque videtur defendi potest.

[3]) $15_{22}(11_6)$ nam quicquid agimus, ut alii fato, ita vos deo dicitis: sic P; mutanda non esse mihi videtur lectio, quamquam mutaverunt Gelenius et Halm qui *deo addicitis* scripserunt, Davisius qui *dicatis* loco verbi *dicitis* scripsit, Usener quique eum secuti sunt Boenig et de Winterfeld (Philol. 1904, p. 316) qui post *dicitis* lacunae signum apposuerunt. Sed sensus patet: *nam quicquid agimus, ut alii fato ita vos deo* (nos agere vel agi) *dicitis.* De dativi graeci usu Minuciano cf. Theissen De genere dicendi p. 21, Boenig 88 sq.

[4]) $27_{20}(19_4)$ *eo altior et sublimior aquae et spiritus ratio* (1³δ), *quam ut ab homine poterit inveniri a deo traditum* P; Gronovium secuti Halm et Boenig colon ut glossema secluserunt. Sed Vahlen (Hermes 1895 XXX, 385 sq.) ea qua solet subtilitate sententiam defendit, cum nihil mutaret nisi *eo,* pro quo verbo proposuit *esto,* et *potuerit* coniunctivum cum Halmio substitueret; cf. Norden Gött. gel. Anz. 1904, p. 304.

[5]) $26_{23}(19_1)$ *omnium diem duxerit* P; *induxerit* Davisius, Halm, Boenig. Codicis lectionem optime defendit Norden (G. g. A. 1904, p. 304) coll. Verg. Aen. II 802 *ducebatque diem* et respecto numero dicretico. Idem sensit Winterfeld (Philol. 1904, p. 316).

1 ⏑⏑–– | ⏑– | –⏑⏓ $29_4(19_{10})$ rationem deum disserit[1])
2 ––⏑– | ⏑– | –⏑⏓ { $40_{12}(25_7)$ vernaculos deos novimus; $58_1(35_6)$ solummodŏ viri nascimur[2])

3 + 9 = **12**

β) Ante alteram et quintam syllabam. (– | ⏑–– | ⏑⏓ 2βε)

1 – | ⏑–– | ⏑– $40_{13}(25_7)$ ac Volumnus dii

γ) Ante alteram et ultimam. (– | ⏑––⏑ | ⏓ 2βζ)

1 –⏑– | ⏑––⏑ | – $16_{10}(11_9)$ turpiter reformata sunt

δ) Ante tertiam et quartam syllabam. (–⏑ | – | –⏑– 2γδ)

8 –⏑ | – | –⏑⏓ $24_{11}(18_1)$; $33_{12}(21_{10})$; $35_{13}(22_6)$; $43_{18}(26_{12})$; $52_{17}(32_4)$; $57_9(35_3)$; $58_{18}(36_3)$; $59_9(36_7)$
1 ⏑–⏑ | – | –⏑⏓ $53_3(32_5)$ videre non possumus
3 ––⏑ | – | –⏑⏓ $48_{25}(30_1)$; $51_{22}(31_8)$; $56_{21}(34_{12})$
2 –⏑–⏑ | – | –⏑⏓ $40_3(25_5)$; $52_8(32_2)$
1 ⏑––⏑ | – | –⏑⏓ $47_1(28_8)$ adoratis et pascitis
1 –––⏑ | – | –⏑⏓ $57_{20}(35_4)$ ignorare quam laedere
1 –––⏑–⏑ | – | –⏑⏓ $62_{22}(38_4)$ contemplatione iam vivimus

17

Minucius igitur ante vocem monosyllabam favit illis verbis, quibus efficeretur trochaeus. Monosyllabis autem Minucius usus est his: *et* (3), *non* (3), *quam* (3), *est, sed, aut, qui, quod, quot, per, iam.*

ε) Ante tertiam et ultimam syllabam. (–⏑ | ––⏑ | ⏓ 2γζ)

4 –⏑ | ––⏑ | ⏓ $34_{12}(22_2)$; $34_{24}(22_4)$; $35_{14}(22_7)$[3]); $41_{24}(26_3)$
1 ––⏑ | ––⏑ | ⏓ $54_{24}(34_1)$ vulgaris erroris est
2 –⏓–⏑ | ––⏑ | ⏓ $39_{26}(25_4)$; $59_{12}(36_8)$

7

---

[1]) $29_4(19_{10})$ *rationem deum disseruit* P falso, ut colligitur etiam e numero; *disserit* Davisius, quocum omnes.

[2]) Si ultima syllaba particulae *solummodŏ* a Minucio brevis esset habita, ita ut forma 2^1βδ –́ || ⏑́ | ⏑– | –́⏑⏑ evaderet, accentus verbi cum consuetudine Minucii, qualem in p. 10 statuimus, pugnaret.

[3]) $35_{14}(22_7)$ *ut virgo inter astra ignata sit* P, *ignita sit* cum r omnes praeter Baehrentem, cui magis placuit *agnita sit.* Plurimos secutus probo lectionem editionis principis, quamquam hiatus hoc loco apparet, qui eo videtur imminui quod mora quaedam intercedere potuit inter verba *astra* et *ignita.*

ζ) Ante quartam et quintam. (– ⏑ – | – | ⏑ ⏓ 2δε)

1 – – ⏑ – | – | ⏑ – $16_{26}(12_4)$ viventibus non potest

η) Ante quartam et ultimam. (– ⏑ – | – ⏑ | – 2δζ)

2 – ⏑ – | – ⏑ | – $50_{11}(31_2)$; $53_{17}(32_8)$

3. Clausula constituitur quattuor verbis.

α) Inciditur ante alteram, tertiam, quartam syllabam. (– | ⏑ | – | – ⏑ – 2βγδ)

2 { ⏑ ⏑ – | ⏑ | – | – ⏑ ⏓ $51_4(31_5)$ colimus sed et sobria;
– – | – | ⏑ | – | – ⏑ ⏓ $53_{12}(32_7)$ erras o homo et falleris (synal.)

β) Ante alteram, tertiam, ultimam. (– | ⏑ | – – ⏑ | ⏓ 2βγζ)

1 – ⏑ – | ⏑ | – – ⏑ | – $53_{15}(32_7)$ proximus sed infusus est

γ) Ante alteram, quartam, ultimam. (– | ⏑ – | – ⏑ | ⏓ 2βδζ)

5 – | ⏑ – | – ⏑ | ⏓ $27_6(19_2)$; $34_{15}(22_3)$; $52_{16}(32_4)$; $53_{14}(32_7)$[1]; $58_{21}(36_4)$
2 – – | ⏑ – | – ⏑ | ⏓ $26_8(18_9)$[2]; $58_{12}(36_2)$
1 ⏑ – ⏑ – | ⏑ – | – ⏑ | ⏓ $61_8(37_9)$ periculum tamen solus es
8

δ) Ante tertiam, quartam, ultimam. (– ⏑ | – | – ⏑ | ⏓ 2γδζ)

2 – ⏑ | – | – ⏑ | ⏓ $30_5(19_{15})$; $58_{24}(36_5)$
1 – – ⏑ | – | – ⏑ | – $41_{21}(26_3)$ servavit et captus est
3

[1]) $53_{14}(32_7)$ *cum omnia caelestia terrenaque et quae extra istam orbis provinciam sunt deo cognita plena sint* P, *cognita* delevit Ursinus, P. Daniel vero et Meursius scripserunt: *sunt Deo cuncta plena sint,* Baehrens: *sunt deo conditore plena sint.* Ursini emendatio optime convenit cum sententia et optimam efficit clausulam; itaque non dubito, quin nescio quis adscripserit *cognita* respecto enuntiato antecedente.

[2]) $26_7(18_9)$: nec nomen deo quaeras deus nomen est. Factum esse potest, ut Minucius in hac sententia gravissima clausulam clausula excipi vellet:

I
– | – – | ⏑ – | – – | ⏑ – | – ⏑ | ⏓
II

II[1] ⏑́⏑ ⏑ – – ⏑ ⏓

1. Semel inciditur.

α) ⏑⏑⏑ | – – ⏑ ⏓ $2^1\gamma$

4	⏑́⏑⏑ | –́–́⏑⏓	$7_{16}(5_{10})$; $18_{12}(13_4)$; $19_8(14_4)$[1]; $49_3(30_2)$[2]
1	⏑⏑́⏑⏑ | –́–́⏑⏓	$25_{12}(18_6)$ memoria notissima est (synal.)
3	–⏑́⏑⏑ | –́–́⏑⏓	$2_{21}(2_3)$; $13_2(9_5)$; $50_{13}(31_3)$
1	⏑⏑⏑́⏑⏑ | –́–́⏑⏓	$5_{26}(5_4)$ philosophia deliberat
1	–⏑–⏑́⏑⏑ | –́–́⏑⏓	$41_6(25_{10})$ impudicitia felicior
1	––⏑́⏑⏑ | –́–́⏑⏓	$12_1(8_5)$ incredibilis audacia[3]
11		

β) 1 ⏑⏑⏑–́–́ | ⏑– $16_{17}(12_2)$ opitulari suis ($2^1\varepsilon$), ubi consuetudine Minucii rhythmica (cf. p. 10) flagitatur ut *òpitulári* legas, quamvis accentu formae primariae *opítulor* respecto malis legere *opìtulári*, in qua re nescio an vestigium antiquioris accentus in prima syllaba positi subsit.

2. Bis caeditur.

α) ⏑⏑⏑ | –́ | –́⏑⏓ ($2^1\gamma\delta$)

2	⏑́⏑⏑ | –́ | –́⏑⏓	$34_{10}(22_2)$; $37_{20}(23_{13})$
2	–⏑́⏑⏑ | –́ | –́⏑⏓	$9_1(6_2)$[4]; $58_{17}(36_2)$[5]
4		

---

[1]) $19_8(14_4)$ ***nescientes inesse et incredibili verum et in verisimile mendacium*** P, ***et in incredibili verum*** Balduinus vulgo, ***in verisimili*** omnes; sed P. de Winterfeld ratione habita numeri legi maluit (Philol. 58 p. 316): ***nescientes inesse*** (in dictis quae modo commemorata erant) ***et incredibile verum et verisimile mendacium.*** Quam emendationem probo, quippe qua admissa melior fiat clausula: inesse et in incredibili verum ⏑–⏑⏑––⏑́⏑––⏑ = adon. + 3 b[1], inesse et incredibile verum ⏑–⏑––⏑́⏑⏑⏑–⏑ ditr. + 3 a[1]; deinde: verisimili mendacium 4 b (–––⏑⏑– –––⏑⏑), verisimile mendacium $2^1\gamma$ (––⏑⏑⏑⏑–⏑⏑).

[2]) $49_3(30_2)$ *adstrangulatos misero mortis genere elidere,* ubi hiatus mora quadam excusari mihi quidem videtur.

[3]) $12_1(8_5)$ *pro mira* (corr. e ***miram*** ut videtur) ***stultitia et incredibilis*** (corr.: ***incredibili) audacia*** P et omnes editores.

[4]) $9_1(6_2)$ ***dum aras extruunt etiam ignotis numinibus et manibus*** P et Halm, defenderunt Norden (Gött. gel. Anz. 1904, p. 298 sq.) et de Winterfeld (Philol. 1904, p. 316), quos sequor; ***numinibus*** seclusis verbis ***et manibus*** Usener, Boenig; ***et inmanibus*** Baehrens; ***et inanibus*** Heraldus.

[5]) $58_{17}(36_2)$ ***verius et plenius*** P r, pro quibus verbis recte proposuisse Meursium ***uberius et plenius*** eo confirmatur, quod et clausula –⏑⏑–––⏑– non est Minuciana et hoc vitium (*u* pro *b*) saepius in codice Minuciano invenitur; nam Boenig p. XXII undecim locos tales enumerat. Sed plane idem mendum subest $35_6(22_5)$: Ephesia mammis multis et uberibus extructa, ubi *veribus* pro *uberibus* (corr. ab Ursino) traditur.

β) ⏑́⏑⏑ | ––⏑ | ⏓ $(2^1\gamma\zeta)$

1 ⏑́⏑⏑ | –́–́⏑ | – $14_1(10_2)$ scelera secreta sint
2 –⏑́⏑⏑ | –́–́⏑ | ⏓ $5_5(5_1)$; $64_{10}(40_3)$
3

II² –⏑⏑́⏑–⏑⏓

1. Clausula continetur duobus verbis quorum posterius est quinque syllabarum. $(2^2\gamma)$

2 –⏑ | ⏑⏑–⏑⏓ $21_{11}(16_5)$[1]; $31_{12}(21_1)$
1 ––⏑ | ⏑⏑–⏑⏓ $23_9(17_6)$ alterna reparatio
1 ⏑⏑–⏑ | ⏑⏑–⏑⏓ $42_{16}(26_7)$ aperire manifestius
4

2. Clausula constat e quattuor verbis. $(2^2\gamma\delta^1\zeta)$

1 ⏑–⏑ | ⏑ | ⏑–⏑ | – $62_9(38_2)$ coloris et odoris est

Clausula II³ (–⏑–⏑́⏑⏑⏓) deest apud Minucium[2]).

Clausulae II¹² (⏑́⏑⏑⏑⏑–⏑⏓) quattuor exempla repperi.

α) $2^{12}\gamma$

2 ⏑⏑⏑ | ⏑⏑–⏑⏓ $10_1(7_3)$ hóminis iteratio; $27_5(19_2)$ áliud animalium
1 –⏑⏑⏑ | ⏑⏑–⏑⏓ $4_{22}(4_4)$ consérere sapientiam
3

β) $2^{12}\gamma\delta$

1 –⏑⏑⏑ | ⏑⏑ | –⏑⏑ $22_{13}(17_2)$ prospícere nisi pabulum

Clausulae II¹³, II²³, II¹²³ desunt apud Minucium.

---

1) $21_{11}(16_5)$ *nec fortuna nanctos sed natura insitos esse sapientiam* P (*nactos* r), Wowerus *indeptos esse sapientiam*, Wopkens *indutos esse s.*, Lindner *insitam habere s.*, Synnerberg (Randbem. zu Min. Fel. II 1 sqq.) *insitam esse sapientiam*, Davisius *nec fortuna datam sed natura insitam esse s.* Lectionem codicis feliciter defendit Norden De Min. Fel. aetate et genere dicendi, p. 20 et Gött. gel. Anz. 1904, p. 300, conf. Kroll, Rh. Mus. 1897, p. 579.

2) Cave referas ad hanc clausulam $9_{12}(7_5)$ *specta de libris memoriam* et $31_{10}(20_6)$ *civem bonae memoriae;* constat enim substantivi quod est *memoria* [cf. $25_{12}(18_6)$ memória notissima est] semper syllabam *mo* accentu esse instructam; itaque non potest ea nisi cum syllaba sequenti ita coniungi ut hae duae breves pro syllaba longa substituantur, cf. supra p. 10. Hac de re infra fusius agemus.

Conspectus clausularum generis alterius.

<table>
<tr><td>2β</td><td>– | ⏑ – – ⏑ ⏓</td><td>10</td></tr>
<tr><td>2γ</td><td>– ⏑ | – – ⏑ ⏓</td><td>57</td></tr>
<tr><td>2δ</td><td>– ⏑ – | – ⏑ ⏓</td><td>28</td></tr>
<tr><td>2βδ</td><td>– | ⏑ – | – ⏑ ⏓</td><td>12</td></tr>
<tr><td>2βε</td><td>– | ⏑ – – | ⏑ ⏓</td><td>1</td></tr>
<tr><td>2βζ</td><td>– | ⏑ – – ⏑ ¦ ⏓</td><td>1</td></tr>
<tr><td>2γδ</td><td>– ⏑ | – | – ⏑ ⏓</td><td>17</td></tr>
<tr><td>2γζ</td><td>– ⏑ | – – ⏑ | ⏓</td><td>7</td></tr>
<tr><td>2δε</td><td>– ⏑ – | – | ⏑ ⏓</td><td>1</td></tr>
<tr><td>2δζ</td><td>– ⏑ – | – ⏑ | ⏓</td><td>2</td></tr>
<tr><td>2βγδ</td><td>– | ⏑ | – | – ⏑ ⏓</td><td>2</td></tr>
<tr><td>2βγζ</td><td>– | ⏑ | – – ⏑ | ⏓</td><td>1</td></tr>
<tr><td>2βδζ</td><td>– | ⏑ – | – ⏑ | ⏓</td><td>8</td></tr>
<tr><td>2γδζ</td><td>– ⏑ | – | – ⏑ | ⏓</td><td>3</td></tr>
<tr><td>2</td><td>– ⏑ – – ⏑ ⏓</td><td>150</td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>2^{1}γ</td><td>⏑⏑ ⏑ | – – ⏑ ⏓</td><td>11</td></tr>
<tr><td>2^{1}ε</td><td>⏑⏑ ⏑ – – | ⏑ ⏓</td><td>1</td></tr>
<tr><td>2^{1}γδ</td><td>⏑⏑ ⏑ | – | – ⏑ ⏓</td><td>4</td></tr>
<tr><td>2^{1}γζ</td><td>⏑⏑ ⏑ | – – ⏑ | ⏓</td><td>3</td></tr>
<tr><td>2^{1}</td><td>⏑⏑ ⏑ – – ⏑ ⏓</td><td>19</td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>2^{2}γ</td><td>– ⏑ | ⏑⏑ – ⏑ ⏓</td><td>4</td></tr>
<tr><td>2^{2}γδ^{1}ζ</td><td>– ⏑ | ⏑ | ⏑ – ⏑ | ⏓</td><td>1</td></tr>
<tr><td>2^{2}</td><td>– ⏑ ⏑⏑ – ⏑ ⏓</td><td>5</td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>2^{3}</td><td>– ⏑ – ⏑⏑ ⏑ ⏓</td><td>—</td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>2^{12}γ</td><td>⏑⏑ ⏑ | ⏑⏑ – ⏑ ⏓</td><td>3</td></tr>
<tr><td>2^{12}γδ</td><td>⏑⏑ ⏑ | ⏑⏑ | – ⏑ ⏓</td><td>1</td></tr>
<tr><td>2^{12}</td><td>⏑⏑ ⏑ ⏑⏑ – ⏑ ⏓</td><td>4</td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>2^{13}</td><td>⏑⏑ ⏑ – ⏑⏑ ⏑ ⏓</td><td>—</td></tr>
<tr><td>2^{23}</td><td>– ⏑ ⏑⏑ ⏑⏑ ⏑ –</td><td>—</td></tr>
<tr><td>II</td><td>⏖ ⏑ ⏖ ⏖ ⏑ ⏓</td><td>178</td></tr>
</table>

Ex hac tabula vides longe plerisque exemplis (150 inter 178 = 84·27%) huius clausulae formam integram exhiberi, rarissime (quattuor locis) eam, cuius duae syllabae longae sunt dissolutae; deinde saepissime sicut clausulam primam semel incidi hanc clausulam, eamque integram 95 locis inter 150 (id est $63\frac{1}{3}\%$) semel, 41 locis (= $27\frac{1}{3}\%$) bis, 14 locis (= $9\frac{1}{3}\%$) ter incidi; dissolutam 19 locis inter 28 (= 67·85%) semel, 8 inter 28 (= 28·5%) bis, ter uno loco (coloris et odoris est), qui locus eo quoque insignis est, quod duae syllabae quae pro longa una substituuntur caesura inter se seiunguntur.

Maxime vero mira est ratio, quae intercedit inter numeros syllabarum eorum vocabulorum, quibus clausulae finiuntur: nam voces quattuor syllabarum (68 inter 178 = 38·2%) et trium (64 = 36%) pro portione fere eadem inveniuntur atque in prima clausulae forma ubi sunt voces quattuor syllabarum 39%, trium 38·5%; inter cetera vero vocabula eminent monosyllaba quae 26 leguntur (in forma prima 4!) et voces quinque syllabarum (17; 15 in forma prima), sed tres tantum voces inveniuntur duarum syllabarum (52 in genere primo), quod quamvis mireris, tamen facillime explicatur, quia vocabulum duarum syllabarum in fine huius clausulae positum habet accentum in syllaba brevi quae continuo syllabam primam cretici exeuntis ictu metrico insignem sequitur.

Denique magis etiam quam in prima clausularum forma (– ⏑ – – ⏓) usurpanda Minucius in hac operam dedit, ut inciperet ab initio verbi

integri; nam 74 locis inter 178 (= plus quam 41·5%) prima clausulae syllaba ipsa quoque prima vocabuli est.

IIIa . . . . – ⏑ – ⏓

1. Nullo Minucii loco haec clausula efficitur vocabulo longiore quam quattuor syllabarum.

2. Antecedit creticus

α) ditrochaeum verbi unius.

23	– ⏑ – | – ⏑ – ⏓	$6_{21}(5_{8})$; $13_{6}(9_{5})$; $13_{6}(9_{5})$; $14_{21}(10_{5})$; $14_{26}(11_{1})$[1]; $21_{2}(16_{4})$[2]; $21_{18}(16_{5})$; $21_{27}(16_{6})$; $22_{19}(17_{3})$; $23_{25}(17_{8})$; $25_{3}(18_{4})$; $27_{12}(19_{3})$; $32_{18}(21_{7})$; $35_{17}(22_{7})$; $43_{10}(26_{11})$; $48_{8}(29_{5})$; $50_{3}(30_{6})$[3]; $55_{19}(34_{6})$; $58_{10}(36_{1})$; $59_{15}(36_{8})$; $60_{13}(37_{3})$; $61_{4}(37_{7})$; $62_{19}(38_{4})$
3	⏑ – ⏑ – | – ⏑ – ⏓	$20_{26}(16_{3})$[4]; $39_{6}(24_{5})$; $53_{24}(33_{1})$[5]
8	– – ⏑ – | – ⏑ – ⏓	$2_{24}(2_{3})$; $4_{25}(4_{5})$; $15_{21}(11_{5})$; $17_{22}(13_{2})$; $19_{13}(14_{5})$; $27_{17}(19_{4})$; $39_{14}(25_{2})$; $63_{11}(38_{6})$
1	⏑⏑ – ⏑ – | – ⏑ – ⏓	$61_{19}(37_{11})$ homicidii disciplinam
2	– ⏑ – ⏑ – | – ⏑ – ⏓	$1_{18}(1_{4})$; $59_{1}(36_{5})$
1	– – – ⏑ – | – ⏑ – ⏓	$39_{10}(25_{1})$ incunabulis auspicata est (synal.)
2	⏑⏑⏑ – ⏑ – | – ⏑ – ⏓	$6_{6}(5_{5})$[6]; $42_{18}(26_{7})$
40		

[1]) $14_{26}(11_{1})$ *et caelesti compage divisa moles ista qua continetur et cingitur subruatur* P vulgo, *et cael. comp. qua continetur et cingitur divisa moles ista subruatur* Kronenberg quem secutus est Boenig. Sed Norden (Gött. gel. Anz. 1904, p. 301) satis firmis argumentis lectionem codicis defendit.

[2]) $21_{2}(16_{4})$ *aestu et fluctuetur* P, *aestuet* cum Meursio editores recte, ut mihi videntur; nam Minucius saepe utitur asyndetis trium verborum. Cf. Theissen De genere dicendi M. Min. Fel., p. 30 sq., Ploß Der Sprachgebrauch des Min. Felix, Progr. Borna 1904, p. 17, Boenig in editionis p. 114, Norden De M. Min. Fel. aetate et genere dicendi p. 51 sq.

[3]) $50_{3}(30_{6})$ *sanguinem noverīmus* sic lego cum Paulo de Winterfeld (Philol. 1904, p. 315 sqq.) et Bornecque (M. B. VII 255); cf. Stolz-Schmalz³, p. 186, Lindsay-Nohl p. 586, Neue-Wagener III³, 430.

[4]) $20_{26}(16_{3})$ opíniŏ dissipatur.

[5]) $53_{24}(33_{1})$ *blandiamur* P Norden (Gött. gel. Anz. 1904, p. 308) ego respecto rhythmo; *blandimur* Baehrens et Boenig.

[6]) $6_{6}(5_{5})$ *familiarius noverīmus.* Videas supra adn. 3.

5	– | ⏑ – | – ⏑ – ⏓	$6_{14}(5_7)$; $40_{19}(25_8)$; $42_{23}(26_8)$[1]; $59_5(36_7)$; $60_{10}(37_3)$
1	– – | ⏑ – | – ⏑ – ⏓	$46_{28}(28_7)$[2]
1	– ⏑ ⏑ – – | ⏑ – | – ⏑ – –	$55_{17}(34_6)$ dimidiata fide tradiderunt
1	– ⏑ | – | – ⏑ – –	$39_{13}(25_2)$ prima plebs congregata est[4]
1	⏑́⏑ ⏑ | – | – ⏑ – ⏑	$37_{23}(23_{13})$ voluit et dedicavit
9 + 40 = 49		

Dimidio fere omnium locorum ditrochaeo praemitti videmus verbum quo continetur ipse creticus. Syllaba autem ditrochaei ultima quadraginta locis (81·6%) brevis est, loco uno [$39_6(24_5)$] anceps.

β) Verbum ultimum est trisyllabum.

2	– ⏑ – – | ⏑ – ⏓	$20_{24}(16_3)$[3] universas probare; $36_4(23_3)$ vulneravit fugavit
3	– ⏑ – | – | ⏑ – ⏓	$21_5(16_5)$ de cetero est nec vagandum[4]; $36_{16}(23_6)$; $52_{22}(32_4)$
1	– | ⏑ – | – | ⏑ – ⏓	$12_{26}(9_4)$ id colant quod merentur
1	– – ⏑ – | – | ⏑ – ⏓	$52_{18}(32_4)$ ostendimus nec videmus
1	– ⏑ – ⏑ – | – | ⏑ – ⏓	$50_{23}(31_4)$ conscientiam non habetis
1	– ⏑ – ⏑ ⏑ – | ⏑ – | – | ⏑ – ⏓	$47_{16}(28_{10})$ impudicitiae suae quam pudescit
1	⏑ – – – – | ⏑ – | – | ⏑ – ⏓	$17_6(12_5)$ reformidatis deos quos negatis
10		

γ) Verbum ultimum est bisyllabum.

1	– ⏑ – | – ⏑ | – –	$30_{25}(20_4)$ arbores atque flores
1	⏑ – ⏑ – – | ⏑ | – ⏑	$4_{14}(4_2)$ alacritatem tuam illam[4]
2		

---

[1]) $42_{23}(26_8)$ a deo segregare: P Norden (Gött. gel. Anz. 1904, p. 306) ego numero duce; ab eo segregare: Vonck Boenig.

[2]) $46_{28}(28_7)$ *vultus deos dedicatis* P r, *vultu d. d.* vulgo cum Gelenio, *vultibus d. d.* Halm; sed lectio codicis servari potest. Quid? si pagani *totos asinos in stabulis* . . . . . *consecrabant* [$46_{24}(28_7)$], si *boum capita et capita vervecum* . . . . . colebant (ibid.), si audiebant *caput asini rem* (Christianis) *esse divinam* [$46_{21}(28_7)$] eosque *caput asini consecratum* . . . . . *venerari* [$12_{18}(9_3)$], si *de adoratis sacerdotis virilibus* fabulabantur [$47_8(28_{10})$, cf. $12_{21}(9_4)$], quidni deos leonum et canum vultus (genet. qual.) dedicarent?

[3]) $20_{24}(16_3)$ *nec singulas (vias) audet eligere nec universas probare* P r vulgo; *universas potest probare* Kronenberg et Boenig. Sed Norden (Gött. gel. Anz. 1904, p. 302) et P. de Winterfeld (Philol. 1904, p. 316) intellexerunt admissa lectione codicis multo meliorem esse clausulam – ⏑ – – ⏑ – ⏑.

[4]) Per synaloephen.

3. Ditrochaeum antecedit dactylus.

8 – ⏑ ⏑ | – ⏑ – ⏓ $1_9(1_2)$ per synal.; $2_{11}(2_1)$; $7_6(5_9)$; $10_{24}(7_6)$[1]; $16_{14}(12_1)$; $20_{12}(16_1)$; $44_5(27_1)$; $57_5(35_1)$

3 – ⏑ ⏑ | – | ⏑ – ⏓ $24_{24}(18_3)$; $32_9(21_5)$; $40_5(25_6)$

1 ⏑ – ⏑ ⏑ | – ⏑ – ⏓ $4_8(3_6)$ frequentius exsiliret

1 ⏑ – ⏑ ⏑ | – | ⏑ – ⏓ $43_1(26_9)$ negotia vel petebat

3 – – ⏑ ⏑ | – | ⏑ – ⏓ $6_{17}(5_7)$; $16_{24}(12_4)$; $42_5(26_5)$

1 – – – ⏑ ⏑ | – ⏑ – ⏓ $54_{13}(33_3)$ adnitentibus obruerunt

2 ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏑ | – ⏑ – ⏓ $6_{11}(5_6)$; $19_{10}(14_5)$

1 – ⏑ – ⏑ ⏑ | – | ⏑ – ⏓ $51_{15}(31_6)$ erubescitis aut timetis

20

4. Ditrochaeum antecedit molossus

(18: – – – – ⏑ – ⏓) vel choriambus (5: – ⏑́⏑ – – ⏑ – ⏓) vel ionicus a minore (3: ⏑́⏑ – – – ⏑ – ⏓) vel paeon primus (1: – ⏑́⏑ ⏑ – ⏑ – ⏓).

9 – – – | – ⏑ – ⏓ $9_{17}(7_3)$; $16_6(11_8)$; $21_{15}(16_5)$; $22_{17}(17_2)$; $35_3(22_5)$; $47_7(28_9)$; $49_{14}(30_4)$[2]; $55_{11}(34_5)$[3]; $55_{24}(34_8)$

1 – – – | – | ⏑ – ⏓ $45_8(27_8)$ occulte per timorem

3 – | – – | – ⏑ – ⏓ $13_{14}(9_6)$; $18_4(13_3)$; $40_{15}(25_8)$

1 – | – – | – | ⏑ – ⏑ $56_2(34_9)$ ante ortum nil fuisse (synal.)[4]

1 – – – | – ⏑ | – ⏑ $25_{16}(18_7)$ armentis rector unus

15

---

1) $10_{24}(7_6)$ *peieramus* P vulgo, *eieramus* cum Gronovio Boenig; quamquam *peieramus* commendatur numero quia Minucius cretico ante ditrochaeum posito multo magis favit quam dactylo (dactylus + ditroch. 20 locis, creticus + ditroch. 61), tamen huius loci sententia flagitatur verbum eierandi.

2) $49_{14}(30_4)$ ***Tauris etiam Ponticis et Aegyptio Busiridi ritus fuit hospites immolare*** (III a 2 α – ⏑ – – – ⏑ – ⏑) ***et Mercurio Gallos*** (sic recte) ***humanas vel inhumanas victimas caedere*** (II δ – ⏑ – – ⏑ ⏓) ***Romani Graecum et Graecam Gallum et Gallam sacrificii viventes obruere*** P, ***sacrifici*** r, ***sacrificio*** Wowerus, ***sacrificiis*** Rigaltius (recte ut mihi videtur; de dativi finalis usu apud Minucium cf. Theissen p. 21), ***in sacrificiis*** Vonck Wopkens Boenig, ***sacri vice*** Gronovius, ***sacrificii loco*** Halm. ***Romani . . . . . obruere*** P, ***Romanis obruere*** cum Vonckio vulgo. Sed recte scripsisse librarium mihi persuasi ratione habita numeri, dum legas *obruĕre*; talium formarum usus haud infrequens est apud Minucium, cf. Theissen p. 16

3) $55_{11}(34_5)$ exstructa est destruatur (per synal.)

4) $56_2(34_9)$ nihil esse post obitum et ante ortum nihil fuisse P; haec verba seclusit Heumann, contra quem Halm loci sententiam ostendit. Et re vera membra concinnitatem sermonis Minuciani redolent ac numerose cadunt, dum *nihil* legas per synizesim de qua cf. Zielinski p. 178; sin autem ***nihil*** pro iambo habes, efficitur formae III a 6 exemplum minus familiare.

1	– | – | – | – | ⏑ – –	$43_5(26_{10})$ vel quae sunt non videri
1	⏑ – | – – | – ⏑ – ⏑	$60_{21}(37_6)$ deo possit sustinere
1	⏑ – | – | – | – ⏑ – ⏑	$59_7(36_7)$ opes quam non continere [1]
1	⏑́⏑ – | – | – ⏑ – –	$51_8(31_5)$ potius quam gloriantur
2	⏑ ⏑́⏑ – – | – ⏑ – ⏑	{ $39_{16}(25_2)$ relìgiósae civitatis [2]; $46_{25}(28_7)$ relìgióse devoratis [2]
2	– ⏑́⏑ – | – ⏑ – ⏓	$24_{16}(18_1)$; $40_{20}(25_9)$
2	– ⏑́⏑ – | – | ⏑ – ⏓	$16_{21}(12_3)$; $49_7(30_8)$
1	⏑ – | ⏑́⏑ – | – ⏑ – ⏑	$5_4(4_6)$ duos medius segregarem
1	– | ⏑́⏑ ⏑ | – | ⏑ – ⏑	$46_{20}(28_7)$ falsus et seritur et fovetur [3]
12 + 15 = 27		

5. Ditrochaeus antecedit

(11: – ⏑ – –, 3: – ⏑ ⏑́⏑ –, 1: ⏑́⏑ ⏑ – –, 1: – ⏑ – ⏑).

1	⏑ – ⏑ – – | – ⏑ – ⏑	$27_{24}(19_4)$ opinionem consonare
1	– – ⏑ – – | – ⏑ – ⏑	$30_7(19_{15})$ interrogati praedicamus
1	– ⏑ – | ⏑ – –̇ | – ⏑ – ⏑	$37_{12}(23_{11})$ caeditur dolatur runcinatur
1	– – ⏑ | – – | – ⏑ – ⏑	$7_{15}(5_{10})$ discrimine omnes deperire [4]
1	⏑ – | ⏑ | – – | – ⏑ – ⏑	$13_{19}(9_7)$ potest in actu singulorum
2	{ ⏑ – ⏑ | – | – | – ⏑ – ⏑	$44_{25}(27_6)$ dolore quod sunt elocuntur
	⏑ – ⏑ | – | – | – ⏑ – –	$30_{11}(20_1)$ fuisse iam tunc Christianos
1	– ⏑ ⏑ – – | ⏑ – | – | – ⏑ – –	$44_7(27_2)$ perditionem sui non confitentes
1	– ⏑ – – | – | ⏑ – ⏑	$14_4(10_2)$ puniendum est aut pudendum [4]
1	– ⏑ | – – | – | ⏑ – ⏑	$22_{23}(17_3)$ denique ipsos non habere [4]
1	– – | ⏑ | – – | – | ⏑ – ⏑	$52_1(32_1)$ delubra et aras non habemus [4]
1	– ⏑́⏑ ⏑ | – – | – | ⏑ – ⏑	$53_9(32_6)$ aspicere possis nec tenere
1	⏑ ⏑ – ⏑ – – ⏑ | ⏑́⏑ – | – ⏑ – –	$11_8(8_2)$ venerationemque penitus sustulerunt
1	– ⏑ | ⏑́⏑ – | – ⏑ – ⏑	$45_{24}(28_2)$ ante fuerit paeniteret
14		

[1] $59_7(36_7)$ *sed nos contemnere malumus opes quam continere* P r, *contingere* Oehler Halm Boenig. Sed optime Norden (Gött. gel. Anz. 1904, p. 311), cum similem sententiam paulo post reverti sentiret *malumus nos bonos esse quam prodigos* (non continentes), verba illa numero duce ita emendavit: *sed nos contemnere malumus opes quam non continere.*

[2] Haec duo exempla huic clausularum generi adscripsi, quia in adiectivo *religiosus* syllabam alteram *li* accentu quodam secundario occupari existimo respecto accentu substantivi *religio.*

[3] $46_{20}(28_7)$ falsus et seritur et fovetur: – – | – | ⏑⏑⏑ || – | ⏑ – ⏑ $I^3\gamma\delta$ + IIIa; cf. p. 37.

[4] Per synaloephen.

1 – – | ⏑ ⏑́ ⏑ – | – ⏑ – ⏑ $56_{6}(34_{10})$ oculis nostris hebetibus subtrahatur [1])

1 ⏑ – ⏑ | – ⏑ | – | ⏑ – ⏑ $29_{17}(19_{12})$ vocabula esse non deorum[2])

2 + 14 = 16

Minucium, si ditrochaeum ditrochaeus antecedit, satis mirum est verba elegisse talia, ut prioris ditrochaei syllaba ultima locis quindecim inter sedecim esset longa, id quod numeri – ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏓ variandi causa eum fecisse patet, posterioris vero ditrochaei ultima brevis esset tredecim locis inter sedecim.

6. Antecedit dispondeus[3])

(3: – – – –, 3: ⏑́ ⏑ – – –, 1: – – ⏑́ ⏑ –, 1: ⏑́ ⏑ – ⏑́ ⏑ –, 1: – – ⏑́ ⏑ ⏑, 1: – – – ⏑).

1	– – | – – | – ⏑ – ⏑	$36_{18}(23_{7})$ stuprum caelo consecratum
1	– – – | – – | – ⏑ – ⏑	$15_{17}(11_{5})$ iniustis poenam sempiternam
1	⏑ ⏑́ ⏑ – | – – | – ⏑ – –	$11_{26}(8_{4})$ reiciunt ipsi seminudi
2	– ⏑́ ⏑ – | – – | – ⏑ – ⏑	$4_{6}(3_{6})$ adsiduo saltu sublevatur; $26_{14}(18_{10})$ perspicies eius claritatem
1	– – – | ⏑́ ⏑ – | – ⏑ – –	$32_{4}(21_{4})$ Romanique hominem prodiderunt[2])
1	– | – ⏑́ ⏑ ⏑ | – ⏑ – ⏑	$44_{23}(27_{5})$ de corporibus exiguntur
1	– ⏑́ ⏑ ⏑́ | ⏑́ ⏑ – | – ⏑ – –	$31_{19}(21_{2})$ utilitati hominum profuerunt[2])
1	– | – – – | – | ⏑ – ⏑	$44_{16}(27_{3})$ sic bacchantur sic rotantur
1	– – | – ⏑ – | ⏑ – ⏑	$7_{23}(5_{12})$ numquam Socrates venenum
10		

7. Tribus locis adonius versus praeponitur.

1	– ⏑ ⏑ – ⏑ | – ⏑ – –	$31_{1}(20_{5})$ simplicitate crediderunt
1	– ⏑ ⏑ – – | – ⏑ – ⏑	$19_{16}(14_{6})$ simpliciores efferantur
1	– | ⏑ ⏑ – ⏑ | – | ⏑ – ⏑	$32_{6}(21_{4})$ ac Diodorus hoc locuntur
3		

8. Duobus locis tertia ditrochaei exeuntis syllaba dissoluta est.

1	– | – – | ⏑ – | ⏑ ⏑́ ⏑ –	$31_{10}(20_{6})$ ut civem bonae memoriae
1	– – | – | ⏓ – | ⏑ ⏑́ ⏑ ⏑	$9_{12}(7_{2})$ specta de libris memoriam
2		

---

1) $56_{6}(34_{10})$ *oculis nostris hebetibus subtrahitur* P et omnes; sed P. de Winterfeld numero duce praetulit formam coniunctivi (Philol. 1904, p. 317). Ac re vera cum constet formam – – | ⏑ ⏑́ ⏑ – | – ⏑́ ⏑ ⏑ nullo loco libri Minucii occurrere, formam coniunctivi optime convenire cum sententia loci, emendationem esse lenissimam, facile ac libenter lectionem *subtrahatur* substituemus.

2) Per synaloephen.

3) Hoc nomine eam formam metricam significare liceat, quae quattuor ita complectatur syllabas longas, ut pro prima et tertia potissimum binae syllabae breves, pro ultima una brevis syllaba substitui possit.

Qui duo loci, quorum utroque ante ditrochaeum positus est dispondeus (– – – ⏓), alteri clausularum generi (– ⏑ – ⏑⏑ ⏑ ⏓) adscribendi non sunt, quia accentu verbi extremi demonstratur tres primas eius syllabas breves ita esse distribuendas, ut duae mediae (móri), non duae primae (memó) pro syllaba longa habeantur; cf. p. 10 et 24[2].

IIIb (. . . . – – – ⏓)

1	– ⏑ – | – – – ⏑	$9_{15}(7_2)$ saeviens placaretur
1	– – ⏑ ⏓ | – – – ⏑	$20_{18}(16_2)$ intentio fundaretur
1	– ⏑ – – | ⏑́⏑ – | – – – –	$9_{11}(7_1)$ dedicandis operam navaverunt
1	– ⏑́⏑ ⏑ | ⏑ – – | – – ⏑	$34_{25}(22_5)$ dedecora deorum vestrorum
1	– ⏓ – – | – – –	$49_6(30_3)$ disciplina descendunt
1	⏑́⏑ – | – – | – – ⏑	$29_{11}(19_{11})$ eadem ferme Chrysippus[1])
1	– ⏑ – | – – – | – | – ⏑	$29_{20}(19_{13})$ comprehendi omnino non posse (synal.)
7		

Tribus locis singulae dispondei syllabae dissolutae sunt.

1	– – | – – | ⏑́⏑ | – – ⏑	$28_{20}(19_9)$ mentem quamvis varie adscribit (synal.)
1	– ⏑ – | ⏑ ⏑ – | – ⏑	$2_{29}(2_4)$ osculum labiis pressit[2])
1	– ⏑ – | – – | ⏑ ⏑ | –	$37_{20}(23_{13})$ sculpitur nondum deus est
3		

Numquam igitur dispondeus in fine periodorum ita ponitur, ut non antecedat una syllaba longa; itaque iure statuas huius clausulae formam Minucianam fuisse – ⏑⏑ – ⏑⏑ ⏓.

---

[1]) $29_{11}(19_{11})$ *eadem fere Chrysippus* P, vulgo. Sed cum Paulo de Winterfeld (Philol. 1904, p. 316) malim legi *ferme,* quod perperam ille mensus est – ⏑, respecto numero, cum non tantum clausula ⏑⏑ – | ⏑ – | – – ⏑ in nulla alia periodo exeunte reperiatur sed semper ante clausulam dispondiacam Minucium syllabam longam posuisse videamus. Vocabulo autem *ferme* usum esse Minucium patet e loco $30_8(20_1)$ *omnium ferme philosophorum* (1²β).

[2]) $2_{29}(2_4)$ *osculum labiis praessit* P. Paulus de Winterfeld (Philol. 1904, p. 315) falso interpretatus est numerum, cum syllabam verbi *labiis* primam longam esse putaret; *labiis impressit* cum Ursino editores. Sed rhythmo – ⏑ – | ⏑⏑ – | – – ⏑ refellitur haec emendatio; ex contrario forma tradita – ⏑ – | ⏑́⏑ – | – ⏑ eo probatur quod semper Minucius clausulae dispondiacae praemisit syllabam longam. Accedit quod forma verbi cum sententia loci consociari potest et saepius a Minucio adhibita sunt verba simplicia pro compositis; cf. Theissen p. 15 sq.

Conspectus clausularum tertii generis.

cret. + 3a

δ	–⏑–|–⏑–⏓	40
βδ	–|⏑–|–⏑–⏓	7
γδ	–⏑|–|–⏑–⏓	1
	⏑⏑⏑|–|–⏑–⏓	1
ε	–⏑––|⏑–⏓	2
δε	–⏑–|–|⏑–⏓	5
βδε	–|⏑–|–|⏑–⏓	3
δζ	–⏑–|–⏑|–⏓	1
εζ	–⏑––|⏑|–⏓	1
	–⏑––⏑–⏓	**61**

dact. + 3a

δ	–⏑⏑|–⏑–⏓	12
δε	–⏑⏑|–|⏑–⏓	8
	–⏑⏑|–⏑–⏓	**20**

mol. vel sim. + 3a

δ	–––|–⏑–⏓	9
	⏑⏑––|–⏑–⏓	2
	–⏑⏑–|–⏑–⏓	2
βδ	–|––|–⏑–⏓	4
	–|⏑⏑–|–⏑–⏓	1
γδ	⏑⏑–|–|–⏑–⏓	1
δε	–––|–|⏑–⏓	1
	–⏑⏑–|–|⏑–⏓	2
δζ	–––|–⏑|–⏓	1
βγδ	–|–|–|–⏑–⏓	1
βδε	–|––|–|⏑–⏓	1
	–|⏑⏑⏑|–|⏑–⏓	1
βγδε	–|–|–|–|⏑–⏑	1
	⏖⏖⏓|–⏑–⏓	**27**

ditroch. + 3a

ε	–⏑––|–⏑–⏓	2
βε	–|⏑––|–⏑–⏑	1
	–|⏑⏑⏑–|–⏑–⏑	1

γε	–⏑|––|–⏑–⏑	1
	–⏑|⏑⏑–|–⏑–⏓	2
εζ	–⏑––|–|⏑–⏑	1
βγε	–|⏑|––|–⏑–⏑	1
βδε	–|⏑–|–|–⏑––	1
γδε	–⏑|–|–|–⏑–⏓	2
γεζ	–⏑|––|–|⏑–⏑	1
	–⏑|–⏑|–|⏑–⏑	1
	⏑⏑⏑|––|–|⏑–⏑	1
βγεζ	–|⏑|––|–|⏑–⏑	1
	⏖⏑⏖⏓|–⏑–⏓	**16**

dispond. + 3a

βε	–|–⏑⏑⏑|–⏑–⏑	1
γε	––|––|–⏑–⏑	2
	⏑⏑–|––|–⏑–⏓	3
	––|⏑⏑–|–⏑––	1
	⏑⏑–|⏑⏑–|–⏑––	1
γζ	––|–⏑–|⏑–⏑	1
βεζ	–|–––|–|⏑–⏑	1
	⏖–⏖⏓–⏑–⏓	**10**

adon. + 3a

ε	–⏑⏑–⏑|–⏑––	1
	–⏑⏑––|–⏑–⏑	1
βεζ	–|⏑⏑–⏑|–|⏑–⏑	1
	–⏑⏑–⏓|–⏑–⏓	**3**

dispond. + 3a²

βδζ	–|––|⏑–|⏑⏑⏑–	1
γδζ	––|–|⏓–|⏑⏑⏑⏑	1
3a²	–––⏓–⏑⏑⏑⏓	**2**
3a	. . . . . –⏑⏖⏓	**139**

3 b

cret. δ –⏑– | –––⏑ 2

ε –⏓–– | ––– 1

mol. γε ⏑́⏑– | –– | ––⏑ 1

βεζ – | ––– | – | –⏑ 1

chor. γ¹ε ⏑⏑⏑ | ⏑–– | ––⏑ 1

disp. γε –– | ⏑́⏑– | –––– 1

. . . . . ––⏓ 7

cret. 3b¹δζ –⏑– | ⏑⏑– | –⏑ 1

disp. 3b¹γεζ –– | –– | ⏑⏑ | ––⏑ 1

cret. 3b³δζη –⏑– | –– | ⏑⏑ | – 1

3

3 b . . . . . ⏕–⏕⏓ 10

Numerum ditrochaeum ipsum qui primi de oratione numeris adornata scripserunt docti clausulam esse statuerunt; cf. Zielinski p. 119 sq. Sed quoniam haec clausula tam brevis est, ut satis plene resonare vix possit, quaestio oritur, an Minucius certas quasdam formas longiores, quae hac clausula terminantur, tanto opere frequentaverit, ut istae ipsae pro legitimis huius clausulae formis habendae sint. Ac profecto plerumque (112 locis inter 139 = 80%) syllaba longa antecedit, quae semper ante dispondeum exeuntem posita est. Deinde clausulam ditrochaicam uno et sexaginta locis (id est 43·9 inter centenos) antecedit creticus, locis viginti (14·4%) dactylus; itaque 58 fere locis inter centenos clausulae ditrochaicae hic pes –⏑⏓ praemittitur. Molossus autem verus 18 locis (13%) antecedit, dispondeus –––– 6 locis (4·3%), 16 locis (11·5%) ditrochaeus cuius forma producta (⏕⏑⏕–) 15 locis observatur. Rarissima vero est ea forma huius clausulae, in qua syllaba longa ditrochaei altera solvitur; non enim nisi bis invenitur, neque umquam prima ditrochaei syllaba solvitur. Maxime autem mirum est quod non plus 7 clausulae habent formam dispondiacam, quibus accedunt tres quarum prima vel tertia syllaba solvitur. Inde apparet iniuria clausulas ditrochaicam et dispondiacam ab hominibus doctis consociatas esse quasi tantidem utraque esset; cf. Blass Die Rhythmen der asianischen und röm. Kunstprosa, 110. Denique commemorandum est inter 139 clausulas ditrochaicas non minus 102 (plus quam 73%) singulis effici verbis ditrochaicis.

Hoc loco facere non possum quin respiciam sententiam quam Zielinski in libro, qui inscribitur Das Clauselgesetz, protulit. Contendit enim in hoc libro (p. 13, p. 25) et iam antea (Deutsche Literatur-Zeitung 1901, p. 3243 sqq.) omnium clausularum partem constantem (Integration) esse creticum antecedentem partibus variis (Cadenz). Itaque non vult admittere clausulam ditrochaicam nisi antecedit creticus (–⏓– | –⏑–⏑). Quae sententia eis ipsis refellitur quae modo disputavimus, atque ipse concedere cogitur (p. 118) hanc clausulam iam a Cicerone esse animadversam, aber freilich nur in ihrer Cadenz, als Ditrochaeus; p. 119: Auch Gellius . . . . . hat nur

die ditrochaeische Cadenz wahrgenommen. . . . . . Julius Victor läßt –⏑–⏑, –⏑––⏑ und –⏑––⏑– als gute Clauseln gelten, duldet daneben auch ⏖⏑–⏑ . . . . . Auch Martianus Capella 521 spricht nur von der ditrochaeischen Cadenz. Offenbar hat die Diaerese dazu verführt, die Cadenz als ein selbständiges Gebilde zu betrachten.

IV – ⏓ – ⏑ ⏓

Hac clausula perraro finiuntur periodi Octavii, saepius membra; in periodis vero extremis clausulae trium priorum generum praemitti solent huic clausulae.

IVa – ⏑ – ⏑ ⏓

1. Uno loco antecedit molossus.

1 –– | –– | ⏑–⏑⏑ $23_{28}(17_9)$ manant venis perennibus

2. Quattuor locis praemittitur alia clausula.

α) dispondeus (solutus) ––⏖⏑:

1 – | –⏖– | –⏑–⏑⏑ $63_2(38_5)$ in perpetuum comperendinet

1 –– | – | –– | ⏑– | ⏑– $37_{26}(24_1)$ milvi non sentire eos sciunt

1 – | –⏖⏑ | – | ⏑–⏑ | – $16_{17}(12_2)$ aut invalidus aut iniquus est

β) $1^{18}\gamma$:

1 ⏖⏑ | –⏖⏑ | –⏑–⏑– $4_{18}(4_8)$ gravius argueret inscientiae

IVb – – – ⏑ ⏓

1. Uno loco antecedit ionicus a maiore.

1 –– | ⏑⏑– | – | –⏑ | – $30_{26}(20_4)$ possunt ídeò nec facta sunt

2. Ter praeponitur clausula alia.

α) dispondeus dissolutus ––⏑⏑⏑:

1 –– | –⏖⏑ | –––⏑ | – $10_5(7_4)$ contempta auspicia contestata sunt

β) 1βδ:

1 – | ⏑– | –⏑ | – | – | –⏑⏑ $41_{22}(26_8)$ sub. iugum missus est et deditus

1 – | ⏑– | –⏑– | –– | ⏑⏑ $53_{25}(33_1)$ sed deo[1]) admodum pauci sumus

IVc Tribus locis occurrit forma – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏓ qua glyconei oriuntur.

– | – | –⏑ | ⏑ | – | ⏑⏑ $46_{22}(28_7)$ quis tam stultus ut hoc colat

–⏑⏑– | ⏑– | –⏑– | –⏑⏑– | ⏑– $34_{23}(22_4)$ semiviri sui corporis supplicio colunt

–⏑ | ––⏑– | –⏑⏑ | –⏑⏑ $7_{25}(5_{13})$ imbre corrumpitur grandine caeditur (imbri: P, omnes; sed si scribas *imbre,* hoc loco sicut antecedente efficitur clausula dicretica ante choriambum).

Conspectus clausularum generis quarti.

	4a	
mol. γε	–– | –– | ⏑–⏑⏑	1
dispond. γδζϑ	–– | – | –– | ⏑– | ⏑–	1
βε	– | –⏑⏑– | –⏑–⏑⏑	1
βεζι	– | –⏑⏑⏑ | – | ⏑–⏑ | –	1
1^{13}γζ	⏑́⏑⏑ | ⏑́⏑⏑ | –⏑–⏑–	1
4a	. . . . –⏑–⏑⏓	5
	4b	
mol. (ion.) γεζϑ	–– | ⏑⏑– | – | –⏑ | –	1
$3b^3$ + 4b	– | –⏑⏑⏑ | –––⏑ | –	1
1+4b	– | ⏑– | –⏑ | – | – | –⏑⏑ – | ⏑– | –⏑– | –– | ⏑⏑	2
4b	. . . . –––⏑⏓	4
	4c	
	– | – | –⏑ | ⏑ | – | ⏑⏑	1
2 + 4c	–⏑⏑– | ⏑– | –⏑– | –⏑⏑– | ⏑–	1
	–⏑ | ––⏑– | –⏑⏑ | –⏑⏑	1
	. . . . –⏑⏑–⏑⏓	3

Tam rara sunt huius clausulae exempla apud Minucium, ut non modo non certi quicquam ex eis concludere liceat, sed ne usitatae quidem aut Minucii familiares nominari possint hae clausulae[2]). Quapropter apta inde transgressio est ad paucas illas Minucii clausulas, quas nondum recensuimus, quia omnino singularis est earum natura.

[1]) Hiatum hoc loco statuere non dubito quia *deo* tam acriter opponitur pronomini *nobis* ut in legendo sponte vox paulum subsistat post *deo.*

[2]) Cf. Zielinski qui p. 131: Es scheint jedenfalls, inquit, daß die Hauptform IV in der nachciceronischen Theorie als fehlerhaft galt; damit hängt es wohl zusammen, daß sie auf den Cursus keinen Einfluß gehabt hat. Huic quo-

V De clausulis Minucii singularibus.

Va) Primum quidem dochmiacam clausulae formam (⏑ – – ⏑ ⏓) J. Wolff (De clausulis Ciceronianis p. 582[3]) restituit Ciceroni; quod recte eum fecisse iam omnes fere consentiunt et Cicero ipse testatur (Orator 218). Eadem clausulae forma quater invenitur apud Minucium

⏑́ ⏑ ⏑ | ⏑ – – ⏑ – $31_{17}(21_1)$ Cereris Eleusiniae
– ⏑ | ⏑́⏑ ⏑ | ⏑ | – – ⏑ ⏑ $1_{16}(1_4)$ ipse socius in erroribus
– | –́ | ⏑ | ⏑ – | – ⏑ ⏑ $18_{22}(14_2)$ parce inquam in eum plaudere[1])
⏑ | – | – ⏑́ ⏑ ⏑ | ⏑ | – | – ⏑ ⏑ $64_{16}(40_4)$ quod hic crediderit et hic vicerit

Ne vero confundas hanc clausulae formam cum forma 2[1] (⏑́⏑ ⏑ –́ –́ ⏑ ⏓), impedit verborum accentus, qui in nulla harum clausularum ei syllabae brevi obvenit, quae ictu metrico est insignis.

Vb) Decem locis libri Minucii singulas clausulae formas usitatas secuntur singula (vel bina) verba, quibus efficitur antispastus. Quo pede postquam A. Engelbrecht, qui (Zeitschrift für die österr. Gymn., 1902 p. 1 sqq.) subtili sanoque iudicio de talibus quaestionibus disseruit, p. 9 sq. ostendere conatus est saepius clausulam contineri, R. Kauer longius progressus haec ait (Studien zu Pacianus, p. 21): „In Ergänzung zu den Ausführungen Wolffs hat Engelbrecht (a. O. 8 ff.) überzeugend die Existenz der Klausel ⏑ – – ⏓ nachgewiesen. Diese Klausel findet sich auch bei Pacianus ziemlich häufig"; p. 22: „Wie der Antispast für die Grundform Nr. 1 (– ⏑ ⏑ – – ⏓), so stellt der Dochmius die Nebenform für Nr. 2 dar (– ⏑ – – ⏑ ⏓), indem er ebenfalls die charakteristischen rhythmischen Elemente, das Zusammenstoßen der tontragenden Hebungen und den kretischen Schluß, hat"; p. 34: „Konnte früher die Existenz von ⏑ – – ⏓ 1E und ⏑ – – ⏑ ⏓ 2E als selbständiger Klausel erwiesen werden, so muß folgerichtig auch theoretisch die Möglichkeit einer Klausel 3E ∾ ⏓ –́ ⏓ oder 4E ∾ ⏓ –́ ⏑ ⏓ zugegeben werden, obwohl ich nicht in Abrede stelle, daß bei 3E die Anzahl der rhythmisch wirksamen Silben so gering ist, daß sie fast nicht mehr bemerkt werden können". Sed quid Romani rhetores ipsi praeceperint de usu antispasti, Henricus Bornecque docet[2]), qui „Omnes", inquit, „consentiunt, ut antispasto praeponere

que clausulae antecedere Zielinski docet (p. 13, p. 121 sq.) creticum vel eius loco potissimum molossum, id quod paucis qui in libro Minucii inveniantur eius modi locis confirmari quodam modo videtur.

[1]) Conf. P. H. Damsté Mnemosyne 1906 p. 178.

[2]) Quid de structura rhetorica praeceperint grammatici atque rhetores Latini. Thes. Lat. Bouillon Paris 1898 p. 43_{49}.

iubeant aut longam syllabam aut ambas breves syllabas“ ($1(^1)$ ⏖⏑––⏓). De forma 4E* id est de ionico a maiore aut paeone secundo aut diiambo haec discimus ex eiusdem libri p. 43_{48}: „De his pedibus fere nulla mentio facta est, quia, ut opinor, perraro eos adhibuerunt scriptores, qui ad finem versus vitandum semper animum intendebant. Probus tantum Bassi aemulatione inter compositiones laudat spondeum et paeonem secundum ut u l t i s r e c e s s e r a n t (id est 4a), aut anapaestum et paeonem secundum“ (⏑⏑– | ⏑–⏑⏑ = 4a). Inde apparet formis 1E et 4E nudis non esse locum in clausulis optimae quidem Latinitatis, nedum laudare liceat formam 3E (⏓–⏓), praesertim cum re vera, id quod iam ipse Kauer ingenue concessit, rhythmus certus clausularum ∾⏓⏓́⏓ et ∾⏓⏓́⏑⏓ vix iam percipi possit. Quid igitur? Equidem in ulla periodo exeunte Minucium antispastum posuisse nisi alia iam clausula antecederet praefracte nego. Atqui cum huius clausulae antecedentis syllaba ultima, qua semper vocabulum finitur, optimo iure anceps haberi possit, ego malim contendere istam syllabam ancipitem eandem cum antispasto ita esse coniungendam ut primum clausularum genus oriatur. Hoc modo si clausulam primi generis duplices, efficitur haec forma –⏑––⏓⏑––⏓, vel II + I –⏑––⏑⏓⏑––⏓; tale quid iam supra (p. 22[2]; conf. 29[3] et 34 sq.) statuere potuimus, et clausulae illius modi his locis reperiuntur Octavii:

$10_{11}(7_4)$ Crassus et meruit et inrisit ($1^3 + 1$)
$15_{23}(11_6)$ spontaneos cupere sed electos $1^3 + 1$)
$50_{15}(31_3)$ libenter et legitis et auditis ($1^3 + 1$)
$10_{12}(7_5)$ neglegō *(sic!)* carmina poetarum ($2 + 1$)
$6_{23}(5_8)$ artifice nec iudice nec auctore ($2^1 + 1$)
$50_1(30_6)$ hominis et viscere saginatas ($2^1 + 1$)
$10_{16}(7_5)$ civitas et protegitur et ornatur (cret. + $3b^3 + 1$)
$48_{14}(29_6)$ partes forsitan adoratis ($4b + 1$)
$49_{16}(30_4)$ hominis sanguine saginatur ($4b^1 + 1$) [1])
$17_7(12_6)$ non corpus odoribus honestatis ($4c + 1$)

Iterum admoneo ne quis has clausulas simplici formae 1^1 ⏖⏑––⏓ adscribat, contra cuius ictum metricum accentus verborum harum clausularum acerrime pugnaret.

V c) Restant quinque in dialogo Minucii clausulae, quarum quattuor offensioni sunt quia v e r s u m redolent:

$3_1(3_1)$ Tunc Octavius ait (– | ––⏑ | ⏑⏑ dum modo legas „Octavjus“; – | ––⏑⏑ | – si liceat *ait* per synizesim legere)

[1]) Ubi praeter consuetudinem Minucii prima syllaba clausulae IVb soluta est.

$6_{17}(5_7)$ unde haec religio (– | – | ⏓ ⏑ ⏑ ⏓ = IIIa²?)
$17_{20}(13_1)$ quod supra nos nihil ad nos[1]) (– | – – | – | ⏑ ⏑ | – | –)
$38_{11}(24_2)$ Romana superstitio[2]) (– – ⏑ | ⏑ – ⏑ ⏑ ⏓)

Ex his quattuor locis certe duos posteriores re vera e carmine aliquo Minucii temporibus tam noto, ut omnes in legendis his verbis iucunde reminiscerentur, repetitos esse credam. Numquam enim mihi persuadere potero Minucium illum rhetoricae artis peritissimum et studiosissimum tanto opere contra praecepta omnium rhetorum peccasse, ut ipse media in oratione soluta versum vel versus partem talem qualis in duobus exemplis extremo loco positis apparet fingeret. Tamen dubitare possis, num etiam ceteris duobus locis certum numerum sentiri Minucius voluerit, praesertim cum parva illa ac tenuia membra sint quae cum eis quae secuntur arte cohaerent.

Unum denique locum aliis relinquo emendandum: $35_{12}(22_6)$ *et cum Feretrius non auditur* P, quae lectio tolerari omnino non potest. Itaque aliter alius corrigere conatus est, sed genuina scriptura nondum indagata esse mihi videtur; quam ob rem ne de numero quidem huius clausulae disserere decet.

Conspectus clausularum omnium.

I

1α	– ⏑ – – ⏓	7	$1^2\gamma$	– ⏑ | ⏑⏑ – ⏓	40
1β	– | ⏑ – – ⏓	54	$1^2\beta\gamma$	– | ⏑ | ⏑⏑ – ⏓	1
1γ	– ⏑ | – – ⏓	73	1^2	– ⏑ ⏑⏑ – ⏓	**48**
1δ	– ⏑ – | – ⏓	16			
$1\beta\gamma$	– | ⏑ | – – ⏓	9	$1^3\beta$	– | ⏑ – ⏑⏑ ⏓	1
$1\beta\delta$	– | ⏑ – | – ⏓	12	$1^3\gamma$	– ⏑ | – ⏑⏑ ⏓	14
$1\gamma\delta$	– ⏑ | – | – ⏓	19	$1^3\delta$	– ⏑ – | ⏑⏑ ⏓	7
$1\delta\varepsilon$	– ⏑ – | – | ⏓	2	$1^3\beta\delta$	– | ⏑ – | ⏑⏑ ⏓	3
$1\beta\delta\varepsilon$	– | ⏑ – | – | ⏓	1	$1^3\gamma\delta$	– ⏑ | – | ⏑⏑ ⏓	5
1^0	– ⏑ – – ⏓	**193**	$1^3\gamma\delta\varepsilon$	– ⏑ | – | ⏑⏑ | ⏓	1
			1^3	– ⏑ – ⏑⏑ ⏓	**31**
$1^1\gamma$	⏑⏑ ⏑ | – – ⏓	27			
$1^1\gamma\delta$	⏑⏑ ⏑ | – | – ⏓	5	$1^{12}\gamma$	⏑⏑ ⏑ | ⏑⏑ – ⏓	**10**
1^1	⏑⏑ ⏑ – – ⏓	**32**			
			$1^{13}\gamma$	⏑⏑ ⏑ | – ⏑⏑ ⏓	**8**
$1^2\beta$	– | ⏑ ⏑⏑ – ⏓	7	I	⏖ ⏑ ⏖ ⏖ ⏓	**322**

[1]) Si scribas *nil*, formam IIIb lucreris; conf. p. 28⁴.

[2]) F. Préchac, Revue de philologie 1905, XXIX 329: Romanorum superstitio; qua coniectura oreretur clausula – | ⏑ – ⏑⏑ ⏓ = I³β; cf. $6_{18}(5_7)$: quae superstitio est.

II

<table>
<tr><td>2β</td><td>– | ⏑ – – ⏑ ⏓</td><td>10</td></tr>
<tr><td>2γ</td><td>– ⏑ | – – ⏑ ⏓</td><td>57</td></tr>
<tr><td>2δ</td><td>– ⏑ – | – ⏑ ⏓</td><td>28</td></tr>
<tr><td>2βδ</td><td>– | ⏑ – | – ⏑ ⏓</td><td>12</td></tr>
<tr><td>2βε</td><td>– | ⏑ – – | ⏑ ⏓</td><td>1</td></tr>
<tr><td>2βζ</td><td>– | ⏑ – – ⏑ | ⏓</td><td>1</td></tr>
<tr><td>2γδ</td><td>– ⏑ | – | – ⏑ ⏓</td><td>17</td></tr>
<tr><td>2γζ</td><td>– ⏑ | – – ⏑ | ⏓</td><td>7</td></tr>
<tr><td>2δε</td><td>– ⏑ – | – | ⏑ ⏓</td><td>1</td></tr>
<tr><td>2δζ</td><td>– ⏑ – | – ⏑ | ⏓</td><td>2</td></tr>
<tr><td>2βγδ</td><td>– | ⏑ | – | – ⏑ ⏓</td><td>2</td></tr>
<tr><td>2βγζ</td><td>– | ⏑ | – – ⏑ | ⏓</td><td>1</td></tr>
<tr><td>2βδζ</td><td>– | ⏑ – | – ⏑ | ⏓</td><td>8</td></tr>
<tr><td>2γδζ</td><td>– ⏑ | – | – ⏑ | ⏓</td><td>3</td></tr>
<tr><td>2^0</td><td>– ⏑ – – ⏑ ⏓</td><td>**150**</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td>$2^1\gamma$</td><td>⏑⏑ ⏑ | – – ⏑ ⏓</td><td>11</td></tr>
<tr><td>$2^1\varepsilon$</td><td>⏑⏑ ⏑ – – | ⏑ ⏓</td><td>1</td></tr>
<tr><td>$2^1\gamma\delta$</td><td>⏑⏑ ⏑ | – | – ⏑ ⏓</td><td>4</td></tr>
<tr><td>$2^1\gamma\zeta$</td><td>⏑⏑ ⏑ | – – ⏑ | ⏓</td><td>3</td></tr>
<tr><td>2^1</td><td>⏑⏑ ⏑ – – ⏑ ⏓</td><td>**19**</td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>$2^2\gamma$</td><td>– ⏑ | ⏑⏑ – ⏑ ⏓</td><td>4</td></tr>
<tr><td>$2^2\gamma\delta^1\zeta$</td><td>– ⏑ | ⏑ | ⏑ – ⏑ | ⏓</td><td>1</td></tr>
<tr><td>2^2</td><td>– ⏑ ⏑⏑ – ⏑ ⏓</td><td>**5**</td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>$2^{12}\gamma$</td><td>⏑⏑ ⏑ | ⏑⏑ – ⏑ ⏓</td><td>3</td></tr>
<tr><td>$2^{12}\gamma\delta$</td><td>⏑⏑ ⏑ | ⏑⏑ | – ⏑ ⏓</td><td>1</td></tr>
<tr><td>2^{12}</td><td>⏑⏑ ⏑ ⏑⏑ – ⏑ ⏓</td><td>**4**</td></tr>
<tr><td>II</td><td>⏕ ⏑ ⏕ – ⏑ ⏓</td><td>**178**</td></tr>
</table>

III[1]

3a cret.

<table>
<tr><td>δ</td><td>– ⏑ – | – ⏑ – ⏓</td><td>40</td></tr>
<tr><td>βδ</td><td>– | ⏑ – | – ⏑ – ⏓</td><td>7</td></tr>
<tr><td rowspan="2">γδ</td><td>– ⏑ | – | – ⏑ – ⏓</td><td>1</td></tr>
<tr><td>⏑⏑ ⏑ | – | – ⏑ – ⏓</td><td>1</td></tr>
<tr><td>ε</td><td>– ⏑ – – | ⏑ – ⏓</td><td>2</td></tr>
<tr><td>δε</td><td>– ⏑ – | – | ⏑ – ⏓</td><td>5</td></tr>
<tr><td>βδε</td><td>– | ⏑ – | – | ⏑ – ⏓</td><td>3</td></tr>
<tr><td>δζ</td><td>– ⏑ – | – ⏑ | – ⏓</td><td>1</td></tr>
<tr><td>εζ</td><td>– ⏑ – – | ⏑ | – ⏓</td><td>1</td></tr>
<tr><td>3a cret.</td><td>– ⏑ – – ⏑ – ⏓</td><td>**61**</td></tr>
</table>

3a dact.

<table>
<tr><td>δ</td><td>– ⏑ ⏑ | – ⏑ – ⏓</td><td>12</td></tr>
<tr><td>δε</td><td>– ⏑ ⏑ | – | ⏑ – ⏓</td><td>8</td></tr>
<tr><td>3a dact.</td><td>– ⏑ ⏑ | – ⏑ – ⏓</td><td>**20**</td></tr>
</table>

3a mol. (sim.)

<table>
<tr><td rowspan="3">δ</td><td>– – – | – ⏑ – ⏓</td><td>9</td></tr>
<tr><td>⏑⏑ – – | – ⏑ – ⏓</td><td>2</td></tr>
<tr><td>– ⏑⏑ – | – ⏑ – ⏓</td><td>2</td></tr>
<tr><td rowspan="2">βδ</td><td>– | – – | – ⏑ – ⏓</td><td>4</td></tr>
<tr><td>– | ⏑⏑ – | – ⏑ – ⏓</td><td>1</td></tr>
<tr><td>γδ</td><td>⏑⏑ – | – | – ⏑ – ⏓</td><td>1</td></tr>
<tr><td rowspan="2">δε</td><td>– – – | – | ⏑ – ⏓</td><td>1</td></tr>
<tr><td>– ⏑⏑ – | – | ⏑ – ⏓</td><td>2</td></tr>
<tr><td>δζ</td><td>– – – | – ⏑ | – ⏓</td><td>1</td></tr>
<tr><td>βγδ</td><td>– | – | – | – ⏑ – ⏓</td><td>1</td></tr>
<tr><td rowspan="2">βδε</td><td>– | – – | – | ⏑ – ⏓</td><td>1</td></tr>
<tr><td>– | ⏑⏑ ⏑ | – | ⏑ – ⏓</td><td>1</td></tr>
<tr><td>βγδε</td><td>– | – | – | – | ⏑ – ⏓</td><td>1</td></tr>
<tr><td>3a mol. (sim.)</td><td>⏓⏓ ⏓⏓ – | – ⏑ – ⏓</td><td>**27**</td></tr>
</table>

3a ditroch.

<table>
<tr><td>ε</td><td>– ⏑ – – | – ⏑ – ⏓</td><td>2</td></tr>
<tr><td rowspan="2">βε</td><td>– | ⏑ – – | – ⏑ – ⏓</td><td>1</td></tr>
<tr><td>– | ⏑ ⏑⏑ – | – ⏑ – ⏓</td><td>1</td></tr>
<tr><td rowspan="2">γε</td><td>– ⏑ | – – | – ⏑ – ⏓</td><td>1</td></tr>
<tr><td>– ⏑ | ⏑⏑ – | – ⏑ – ⏓</td><td>2</td></tr>
<tr><td>εζ</td><td>– ⏑ – – | – | ⏑ – ⏓</td><td>1</td></tr>
<tr><td>βγε</td><td>– | ⏑ | – – | – ⏑ – ⏓</td><td>1</td></tr>
<tr><td>βδε</td><td>– | ⏑ – | – | – ⏑ – ⏓</td><td>1</td></tr>
</table>

[1]) Singulis formis addidi nomina eorum pedum qui ipsi clausulae antecedunt.

γδε	–⏑ | – | – | –⏑–⏓	2
γεζ	–⏑ | –– | – | ⏑–⏑	1
	–⏑ | –⏑ | – | ⏑–⏑	1
	⏑⏑⏑ | –– | – | ⏑–⏑	1
βγεζ	– | ⏑ | –– | – | ⏑–⏑	1
3a ditroch.	⏖⏑⏖⏓ | –⏑–⏓	**16**

3a dispond.

βε	– | –⏑⏑⏑ | –⏑–⏑	1
γε	–– | –– | –⏑–⏑	2
	⏑⏑– | –– | –⏑–⏓	3
	–– | ⏑⏑– | –⏑––	1
	⏑⏑– | ⏑⏑– | –⏑––	1
γζ	–– | –⏑– | ⏑–⏑	1
βεζ	– | ––– | – | ⏑–⏑	1
3a dispond.	⏓–⏖⏓–⏑–⏓	**10**

3a adon.

ε	–⏑⏑–⏑ | –⏑––	1
	–⏑⏑–– | –⏑–⏑	1
βεζ	– | ⏑⏑–⏑ | – | ⏑–⏑	1
3a adon.	–⏑⏑–⏓ | –⏑–⏓	**3**

3a² dispond.

βδζ	– | –– | ⏑– | ⏑⏑⏑⏑–	1
γδζ	–– | – | ⏓– | ⏑⏑⏑⏑⏑	1
3a² dispond.	–––⏓–⏑⏑⏑⏓	**2**
3a	. . . . –⏑⏖⏓	**139**

3b

cret. δ	–⏑– | –––⏑	2
ε	–⏑–– | –––	1
mol. γε	⏑⏑– | –– | ––⏑	1
βεζ	– | ––– | – | –⏑	1
choriamb. γ¹ε	⏑⏑⏑ | ⏑–– | ––⏑	1
dispond. γε	–– | ⏑⏑– | ––––	1
3b⁰	. . . . –––⏓	**7**
cret. 3b¹δζ	–⏑– | ⏑⏑– | –⏑	1
dispond. 3b¹γεζ	–– | –– | ⏑⏑ | ––⏑	1
cret. 3b³δζη	–⏑– | –– | ⏑⏑ | –	1
3b	. . . . . ⏖–⏖⏓	**10**
III	. . . . ⏖⏓⏖⏓	**149**

IV et V

4a

mol. γε	–– | –– | ⏑–⏑⏑	1
dispond. γδζϑ	–– | – | –– | ⏑– | ⏑–	1
βε	– | –⏑⏑– | –⏑–⏑⏑	1
βεζι	– | –⏑⏑⏑ | – | ⏑–⏑ | –	1
1¹³γζ	⏑⏑⏑ | –⏑⏑⏑ | –⏑–⏑–	1
4a	. . . . –⏑–⏑⏓	**5**

4b

mol. γεζϑ	–– | ⏑⏑– | – | –⏑ | –	1
1 + 4b βδζηϑ		
	– | ⏑– | –⏑ | – | – | –⏑⏑	1
βδηι	– | ⏑– | –⏑– | –– | ⏑⏑	1
disp. βει	– | –⏑⏑⏑ | –––⏑ | –	1
4b	. . . . ––––⏑⏓	**4**

4c

glyconei	– | – | –⏑ | ⏑ | – | ⏑⏓	1
	– | ⏑– | –⏑– ‖ –⏑⏑– | ⏑⏓	1
	–⏑ | ––⏑– ‖ –⏑⏑ | –⏑⏓	1
4c	. . . . . –⏑⏑–⏑⏓	**3**
IV	. . . . –⏓–⏑⏓	**12**

V a

⏑––⏑–	1
⏑ | ––⏑⏑	1
⏑– | –⏑⏑	1
⏑ | – | –⏑⏑	1

V b

–⏑– | ⏑⏑⏑ ‖ ⏑ | –––	1
–⏑ | – | ⏑⏑⏑ ‖ ⏑ | ––⏓	2

(= 1³ + antispastus)

–⏑⏓ | –⏑⏑ ¦ ⏑––⏑ 1
⏑⏑⏑ | – | –⏑⏑ ‖ ⏑ | ––⏑ 1
⏑⏑⏑ | – | –⏑⏑ ‖ ⏑––– 1
(= 2(1) + antispastus)

–́⏑– | – | –⏑⏑⏑ ¦ ⏑ | ––⏑ 1
(— 3 b³ + antispastus)

–– | –⏑⏑ ‖ ⏑––⏑ 1
⏑⏑– | –⏑⏑ ¦ ⏑––– 1
(= 4 b(1) + antispastus)

–⏑ | ⏑–⏑⏑ ¦ ⏑––⏑ 1
(= 4 c + antispastus)

V c

– | ––⏑⏑ | – 1
– | – | ⏓⏑⏑⏓ 1
––⏑ | ⏑–⏑⏑⏓ 1
– | –– | – | ⏑⏑ | – | – 1

V 18

679

Collectis iam omnibus clausulis, quae in periodis Minucii exeuntibus reperiuntur[1]), haec possumus dicere:

I. Inter locos 679 locis 649 (id est plus 95 pro centenis locis) clausulas generum I II III Minucius adhibuit earumque formas integras 487 locis (paene 72%), clausulas generis quarti 12 locis inter 679 (1·77%!). Generis igitur quarti clausulae non sunt Minucio familiares.

II. Primo clausularum generi maxime favisse Minucium apparet; 322 enim inter 679 locos (= 47·4%) huius generis clausulis usus est; secundi vero generis clausulae exhibentur 178 locis (26%), tertii 149 (22%), vel, si decem exempla formae ⏖–⏖⏓ omittas, 139 locis (= 20·5%).

III. Quod attinet ad clausulas horum generum trium integras (non dissolutas), inter clausulas 487 integras ad primum genus pertinent 193 (39·6%), ad alterum 150 (30·8%), ad tertium 144 (29·6%).

Omnino vero alia est ratio clausularum solutarum: quae sunt 129 inter 322 (40%) primi generis, 28 inter 178 (15%) generis alterius, tertii generis quinque inter 149 (3·35%), clausulae quarti generis dissolutae exemplum nullum inveni (cf. p. 37[1]); itaque inter 162 clausulas trium generum dissolutas 129 (80%) obveniunt primo generi, 28 (17%) alteri, 5 (3%) tertio.

IV. Denique de caesuris pauca addamus. Unius caesurae clausulas repperi

I. generis 253 inter 322 (79·4% = 44% non dissol., 35·4% dissol.),
II. „ 114 „ 178 (64·1% = 53·4% + 10·7%),
III. „ 41 „ 149 (27·5% = 24·8% + 2·7%).

[1]) Clausulas ego paulo plures quam Bornecque numeravi, qui 642 collegit (Rhein. Mus. LVIII, 376; Le Musée Belge VII, 256), quia etiam minora orationis membra, dum modo sententia absoluta esset, respexi.

Atque inter priorum quidem generum clausulas eminent eae, post quarum syllabam alteram solam incisum est:

$1\gamma + 1^1\gamma + 1^2\gamma + 1^3\gamma + 1^{12}\gamma + 1^{13}\gamma = 172$ inter 322 (53·4%)

$2\gamma + 2^1\gamma + 2^2\gamma + 2^{12}\gamma = 75$ inter 178 (42·1%)

Ditrochaeus autem tertii generis plerumque incisione omnino caret: 102 locis inter 139 locos (73 %), dispondeus tribus locis inter 10 (30%).

Clausulae bis incisae leguntur

I. generis inter 322 locos 56 (17·4%),

II. generis inter 178 locos 49 (27·5%),

III. generis ditrochaici uno loco, dispondiaci duobus locis. Quorum duobus locis syllaba ditrochaei (dispondei) altera voce monosyllaba efficitur.

V. Postremo quod attinet ad numerum syllabarum quas complectuntur clausularum verba extrema, clausulae finiuntur in genere

	verbis 5 syll.	id est pro centenis	4 syll.	id est %	3 syll.	%	2 syll.	%	monosyll.	%	id est verbis	%
I	15	4·66	127	39·5	124	38·5	52	16·1	4	1·24	322	100
II	17	9·6	68	38·2	64	35·9	3	1·7	26	14·6	178	100
III	—	—	107	71·8	36	24·2	5	3·3	1	0·7	149	100
I et II et III	32	4·9	302	46·5	224	34·5	60	9·3	31	4·8	649	100

B. De sedibus clausularum.

J. May (Verhandl. deutscher Philologen und Schulmänner auf der 45. Vers. in Bremen, p. 68) contendit non tantum periodorum fines, sed etiam incisorum numerose esse constructos. Quam sententiam iure potuit proferre, quippe qui eodem anno diligentissime de hac re perscrutatus esset Ciceronis librum, qui inscribitur Orator. Et Th. Zielinski cum scriberet de libro Julii Wolff „De clausulis Ciceronianis" (Deutsche Lit.-Zeitung 1901, p. 3243 sqq.) praeter cetera id conquestus est, quod libri Wolffiani nullo loco explicatur, quidnam sit clausula. Kroll quoque, qui eundem librum recensuit (Berliner philol. Wochenschr. 1903, p. 204 sqq.), idem opprobrio dat Wolffio, cum: „Wo sich", inquit, „außer am Ende der Periode noch Satzschlüsse finden, wäre besser aufzuzeigen". Idem ille May, quae de hac re sentiret, iterum protulit (Neue philol. Rundschau 1904, p. 267): „Bekanntlich beschränken die Rhythmiker bis jetzt sammt und sonders den Rhythmus auf die Klausel, was ich aber für falsch halte". Itaque Norden[1]), Meyer[2]), Schober[3]), Kauer[4]), Jordan[5]), Bornecque[6]), quanto opere nonnulli scriptores Latini non solum periodos sed etiam incisa numeris adornavissent, adlatis exemplis demonstraverunt.

Quae cum ita sint, opus neque ingratum neque inutile sperabam me aggressurum esse, si in libro Minuciano, postquam investigavi qualibus numeris finirentur periodi, quaererem, num iidem aliis quoque locis reperirentur. Quae quaestio eo impeditur, quod de magnitudine membrorum universa et de terminis eorum parum constat, praesertim

---

[1]) E. Norden Antike Kunstprosa sescentis locis, maxime 930 sqq.

[2]) Guil. Meyer De Cypriano in: Fragmenta Burana, p. 155.

[3]) Schober De Apulei metamorphoseon compositione numerosa, p. 23 sqq.

[4]) Kauer Studien zu Pacianus, p. 1 sqq.

[5]) Jordan Rhythmische Prosa der altchristl. latein. Literatur, p. 56 sqq. de Novatiano.

[6]) Bornecque (Le Musée Belge VII 257) huius rei causa Minucii cap. 5 § 5 legendam commendat.

si tota periodus uno contineatur enuntiato; nam veteres grammaticos alium aliam sententiam protulisse de hac re e scriptis quae remanserunt satis perspicuum est; cf. A. du Mesnil, Begriff der drei Kunstformen der Rede: Komma, Kolon, Periode bei den Alten, Frankfurt a. O. 1894. Sed ne quis dubitet, quin omnino aliquem numerum mediis quoque in periodis ars Latinorum rhetorica flagitaverit, nonnullos adscribam locos. Cicero Orator 199: Solet quaeri, totone in ambitu verborum numeri tenendi sint an in primis partibus atque in extremis. Plerique enim censent cadere tantum numerose oportere terminarique sententiam. Est autem ut id maxime deceat, non ut solum. Ponendus est enim ille ambitus, non abiciendus. De Oratore 191 sq.: Si primi et postremi pedes sunt hac ratione servati, medii possunt latere, modo ne circuitus ipse verborum sit aut brevior quam aures expectent aut longior quam vires atque anima patiatur. Quintilianus Instit. IX 61 sq.: In omni corpore totoque (ut ita dixerim) tractu sermonis numerus insertus est. Similia legas apud Quintilianum Instit. IX 66 sq.

Cum igitur animo ad hanc quaestionem attento Minucii dialogum perscrutarer, mihi magis magisque persuasi omnibus locis, quibus aut integra sententia aut sententiae pars absolvitur, orationem ita numerose cadere, ut una ex illis clausulis, quibus periodos Minucianas finiri vidimus, appareat. Idem iam sensisse videtur E. Norden, qui, postquam „De M. Minucii Felicis aetate et genere dicendi“ disseruit, in libro maiore (Die antike Kunstprosa, p. 605 sq.): Minucius, inquit, hat es mit einzigem Geschick verstanden, auf Grund der Philosophie Ciceros und der Diction Senekas in einem den verwöhntesten Ansprüchen genügenden Modestil die neue Religion den gebildeten Heiden zu empfehlen; die zierlichsten Figuren des modernen sophistischen Stiles, vor allem den Gliederparallelismus mit Gleichklang am Ende, weiß er mit einer Grazie anzubringen, die obgleich sie keine natürliche, sondern eine durch Studium und gelegentlich durch Raffinement erworbene ist, doch nirgends verletzt wie bei Apulejus. Et in eiusdem libri p. 933 ait: Bei Minucius wird die Regel (den Schluß der κῶλα rhythmisch zu gestalten) nur dann verletzt, wenn die Stimme noch in der Schwebe bleibt, also eine eigentliche Klausel nicht vorliegt. Idem fere testatur H. Bornecque (Les clausules métriques dans Minucius Félix: Le Musée Belge VII 257): Il (Minucius Felix) applique les règles avec la même scrupuleuse exactitude à l'interieur des longues phrases; qu' on examine, à ce point de vue, celle qui forme le § 5 de chapitre 5.

Ne longus sim, singula nolo proponere; immo satis sit paucis verbis complecti quae inde redundaverunt. Primum quidem certum est omnia enuntiata sive primaria sive secundaria, etiamsi non tam

integra sint, ut orationis partem nullam ex alio enuntiato quasi requirant, numerose cadere, dum modo excipias pusillas interclusiones, quales sunt: „si potest", „si placet", „quod sciam", similes. Quod etiam tum valet, cum enuntiata enuntiatis vel membris minoribus interrumpuntur; nam utraque tum pars numerose solet cadere, quamquam licentia paulo maior praesertim in clausulis generum tertii et quarti componendis et dissolvendis observari potest. Atqui genera clausularum a Minucio usurpata cum tam pauca sint, ut necessitate quadam fere semper eadem nullo vel parvo spatio interiecto revertantur, sponte fit ut clausula quodam modo respondere soleat clausulae, quam legem Blass in libro recentissimo quem inscripsit Die Rhythmen der asianischen und römischen Kunstprosa statuit; cf. Norden Gött. gel. Anz. 1904 304. Tamen negandum est Minucium similitudinis clausularum tam studiosum fuisse ut operam conlocaret in eadem plane clausulae forma duplicanda; cuius rei pro documento sit prima Octavi periodus:

(memoriam recensenti ⏑ ⏑⏑ – | ⏑ – – – I)
adfectio hominis inhaesit – – ⏑ | ⏑⏑ ⏑|⏑ – ⏑ III b[12]
in praeterita redire – | – ⏑⏑ ⏑|⏑ – ⏑ III b[12]
(et decursa sunt – | – – ⏑ | – IV b)
recordatione revocare ⏑ – – ⏑ – ⏑ | ⏑⏑ – ⏑ I[2]
subtracta est oculis – – – | ⏑⏑ – III b[3]
sensibus inplicata est – ⏑ ⏑ | – ⏑ – – III a 3

At quo clarius eluceat Minucium etiam mediis in periodis numeros illos adfectasse quos in clausulis periodorum deprehendimus, adscribam ea membra, quae copulantur coniunctionibus aut, vel, que, nec (neque), ac (atque).

De particula aut.

1. Enuntiata integra hac particula disiunguntur.

a) aut duplicatur:

$7_{25}(5_{13})$ adeo aut incerta nobis veritas occultatur et premitur (1^3)
aut, quod magis credendum est, variis et lubricis casibus soluta legibus fortuna dominatur (1^2)

$14_{24}(11_1)$ quasi aut . . . . ordŏ turbetur (1)
aut . . . . cingitur, subruatur (cret. + 3 a)

$18_{16}(13_5)$ ne aut . . . . inducatur superstitio (1^3)
aut omnis religio destruatur (ditroch.^{2} + 3 a)

b) aut semel positum est:

$23_{21}(17_8)$ ne hiems solā glacie ureret (4c per synal.)
aut . . . . ardore torreret (1)

$38_{22}(24_4)$ quid? qui . . . . vulneribus suis supplicat (2)
. . . . aut cui . . . . obscena demessa (1)

$45_4(27_7)$ prout fides patientis adiuvat (4 a)
aut gratia curantis adspirat (1)

$51_5(31_5)$ nec enim indulgemus epulis (–⏑⏑⏑– = 3 a²)
aut convivium mero ducimus (2)

2. Intra enuntiata disiunguntur membra.

a) quattuor membra:

$9_9(7_1)$ aut observandis auguriis (–––– | –⏑⏑– 3 b³) [1])
aut extis consulendis (3 a)
aut instituendis sacris (3 b)
aut delubris dedicandis (3 a) operam navaverunt (3 b)

$31_7(20_6)$ conditorem suum (2)
aut ducem inclytum (4 a)
aut reginam sexu suo fortiorem (cret. + 3a)
aut alicuius muneris (4 b) vel artis repertorem (1)
venerabatur ut civem bonae memoriae (dispond. + 3 a²)

b) tricolon:

$6_2(5_5)$ . . . . aut scire sit datum (4 a)
aut scrutari permissum (– | ––– | ––⏑ = mol. + 3 b)
aut suspicari religiosum (1²) [2])

c) bimembres hi loci habent aut — aut:

$8_1(6_1)$ cum igitur aut fortuna caeca (ditroch.[1] + 3 a)[3])
aut incerta natura sit (2)

---

[1]) Norden (Antike Kunstprosa 924) loco primae syllabae brevis clausularum –⏑⏓–⏑ (1), –⏑–⏑⏑⏑ (1³), –⏑–⏑–⏑ (2), –⏑–⏑⏑⏑⏑ (2³) longas admittit, cum eo Wolff (581 sq.), Zielinski (p. 14 et 16 sq.), Jordan (Rhythm. Prosa in der altchristl. Literatur p. 35 et 41 sqq.); Kauer vero hanc licentiam in clausulis Paciani describendis p. 16 revocavit ad eos locos, quibus ista clausulae syllaba brevis ante ipsam caesuram posita esset. Sed apud Minucium, ut est simpliciorum formarum amantissimus, non est, cur illum usum statuamus.

[2]) Nisi forte Norden rectum intellexit qui (Gött. gel. Anz. 1904, p. 296 sq.) locum ita constituit: *aut scire sit datum* [ut scrutare (sic P) permissum] *aut ruspari* (*stuprari* P, *suspicari* Dombart Halm, *ruspàri* Scaliger Boenig, *disputare* Klotz) *religiosum.*

[3]) Pro *fortuna certa* (P) cum Dombart ego quoque *fortuna caeca* scribo habita ratione sententiae continuo antecedentis.

$24_{6}(17_{10})$ . . . . aut pedum celeritate liberas (– | ◡ – | ◡◡◡ – ◡ | – ◡ – = 1^{3}? [cf. p. 23 med.] + 4a)
aut elatione pennarum (1)

$25_{8}(18_{6})$ . . . . aut cum fide coepit (1)
aut sine cruore discessit (1)

$30_{10}(20_{1})$ . . . . aut nunc Christianos philosophos esse (3b[1])
aut philosophos fuisse iam tunc Christianos (ditr. + 3a)

$45_{12}(27_{8})$ . . . . aut imitari possint (3b)
aut damnare non possint (1)

$47_{24}(29_{2})$ . . . . aut meruisse noxium (4a)
aut potuisse terrenum (1)

$48_{22}(29_{8})$ . . . . aut ratio naturalis innititur (2)
aut vestra religiŏ formatur (1[1])

$53_{11}(32_{7})$ . . . . aut omnes obire (3a)
aut singulos nosse (1)

$58_{8}(36_{1})$ . . . . aut solacium captet (1)
aut excuset eventum (1)

$60_{20}(37_{6})$ . . . . aut sine ratione velit poenam subire (adon. + 3a)
aut . . . . sine deo possit sustinere (mol. + 3a)

$62_{5}(38_{1})$ . . . . aut . . . . quibus libatum est cedere (4b)
aut nostrae religionis pudere (3a)

$62_{15}(38_{3})$ aut sentienti facem (2)
aut non sentienti coronam (cret. + 3a)[1])

d) semel posita est „aut" particula in his membris:

$9_{14}(7_{2})$ vel ut averteretur imminens ira (1)
aut . . . . saeviens placaretur (cret. + 3b)

$41_{2}(25_{10})$ . . . . maior castitas virginum (2)
aut religio sanctior sacerdotum (1)

3. De singulis vocibus, quae disiunguntur hac particula, regula certa non potest statui.

a) Particula aut bis ponitur duodecim locis:

$5_{1}(4_{6})$; $5_{2}(4_{6})$; $13_{22}(10_{1})$; $14_{4}(10_{2})$; $16_{17}(12_{2})$; $28_{15}(19_{8})$; $51_{3}(31_{5})$; $51_{15}(31_{6})$; $54_{6}(33_{2})$; $54_{24}(34_{1})$[2]); $57_{9}(35_{3})$; $58_{6}(35_{6})$.

---

[1]) *aut non sentienti facem* P, sed ex sententia loci apparet ab Ursino et Salmasio *non* particulam recte deletam esse. Synnerberg vero (Randbem. zu Min. Fel. II, p. 12 sqq.), qui ita scripsit: „quemadmodum tribuatis exanimi, aut non sentienti facem aut sentienti, coronam", ut iam ante eum Davisius, mihi persuadere non potuit.

[2]) Locus dubius.

b) semel ponitur locis sex:

$11_4(8_1)$; $16_{16}(12_2)$; $17_{12}(12_7)$; $31_{13}(21_1)$; $48_{24}(30_1)$; $55_{25}(34_9)$.

c) Bis Minucius varietatis causa particulis „aut“ et „vel“ promiscue usus est.

$14_5(10_3)$ unde autem *vel* quis ille (3a) *aut* ubi deus (4a)
$60_{16}(37_4)$ viros cum Mucio *vel* cum Aquilio *aut* Regulo comparo (2).

Quibus ex locis omnibus haec concludere possumus: si coniunctione „aut“ disiunguntur enuntiata aut membra, unumquodque numerose cadit; sin singulae voces, ne finis quidem talis complexionis clausulam metricam semper prae se fert.

De coniunctione „vel“ disiunctiva plane eadem dicenda sunt.

Praetermisi ut par est exempla, in quibus „vel“ idem significat atque „etiam“ aut „vel potius“.

1. Enuntiata disiunguntur hac particula semper bis posita:

$9_{13}(7_2)$ vel ut r. divina indulgentia (4b)
vel ut a. imminens ira (1)
aut iam t. e. saeviens placaretur (cret. + 3b)
(*aut* ante membrum postremum legitur sicut in duobus exemplis, quae modo proposui)
$23_3(17_5)$ vel quod .... astris distinguitur (4b)
vel quod .... sole lustratur (1)
$23_{10}(17_6)$ vel quod regant cursum navigandi (mol. + 3a)
vel quod .... tempus inducant (1)
$43_4(26_{10})$ vel quae non sunt videri (mol. + 3a)
vel quae sunt non videri (mol. + 3a)
$45_4(27_7)$ et vel exiliunt statim (4c)
vel evanescunt gradatim (mol. + 3a)

2. Membra disiunguntur.

a) Particula „vel“ bis posita est:

$4_4(3_6)$ vel dorsum maris raderet (2)[1]
vel summis fluctibus tonsis emicaret (mol. [vel potius 1] + 3a)

[1]) $4_4(3_6)$ ut illud iaculum vel dorsum maris raderet vel enataret, dum leni impetu labitur, vel summis fluctibus tonsis emicaret emergeret: P r; *vel ena-*

$34_8(22_1)$ vel pérderè quod inveniunt (3 b[13]) [1])
vel invenire quod perdunt (1)
$34_{10}(22_2)$ vel lugere quod colas (4 a)
vel colere quod lugeas (2[1])

Huc addere liceat tetracolon, ubi ante duo membra prima „sive" particula ponitur: $56_6(34_{10})$ corpus omne sive arescit in pulverem (2)
sive in umorem solvitur (4 b)
vel in cinerem comprimitur (3 b[3])
vel in nidorem tenuatur (3 b) [2])

b) „vel" semel ponitur:

$21_{12}(16_5)$ quin ipsos etiam philosophos (3 a[2])
vel si qui . . . . in memorias exierunt (ditroch.[2] + 3 a)
$31_{12}(21_1)$ lege historicorum scripta (3 b)
vel scripta sapientium (2[2])
$37_{12}(23_{11})$ rogi fortasse (3 b)
vel infelicis stipitis portio (2)
$49_{22}(30_6)$ inlitas et infectas cruore (ditroch. + 3 a)
vel membris hominis et viscere saginatas (5 b)[3])
$58_{15}(36_2)$ ac de fato satis (4 b)
vel si pauca pro tempore (2 a)

3. Singulae voces disiunguntur.

Minucius Felix quanto opere studuerit numeris componendis, elucet ex hoc maxime loco:

$40_{21}(25_9)$ neque enim eos adversum suos homines (1[3]) vel Mars Thracius (4 b), vel Juppiter Creticus (2), vel Juno nunc Argiva nunc Samia nunc Poena (1[1]), vel Diana Taurica (4 a), vel Mater Idaea (1), vel Aegyptia illa non numina (2), sed portenta iuverunt (1).

---

taret cum Bursiano deleverunt Halm et Boenig, *vel innataret* Wopkens, *nec enataret* Davisius, *et velut nataret* Dombart; *et mergeret* Ursinus, *emergeret* delevit Wowerus, quocum Halm et Boenig; P. de Winterfeld vero (Philol. 1904, p. 315) cum Holdeno lectionem *raderet enataret* (deleta vocula *vel*), deinde *emicaret emergeret* argumentis defendit parum firmis, ut mihi videtur; ipsa enim differentia locorum, quorum altero *vel* interponitur, altero ἀσυνδέτως verbum verbo additur, prodere videtur originem additamentorum recentiorem.

[1]) Quae clausula in nullo Minucii periodorum fine reperitur.

[2]) Hoc loco *tenvatur* (‿ – ⏓) legi malim ne exitus hexametri oriatur: nam lectio tradita (in nidore tenuatur 1[2]) teneri non potest.

[3]) Cf. p. 37.

a) Particula „vel“ bis posita est octo locis:

$8_8(6_1)$; $10_3(7_3)$; $10_{26}(8_1)$; $37_{19}(23_{12})$; $42_{12}(26_7)$; $43_1(26_9)$; 45_{19} (28_2); $61_{21}(37_{12})$.

b) semel ponitur locis decem:

$1_{14}(1_3)$: $7_{11}(5_{10})$; $15_{20}(11_5)$; $21_{21}(16_6)$; $30_{14}(20_2)$; $31_9(20_6)$; 37_{13} (23_{12}); $41_{15}(25_{12})$; [$46_{24}(28_7)$][1]; $49_{12}(30_4)$.

De his locis certa regula statui nequit.

De particula „que“.

Studium orationis numerose instruendae quantam vim habuerit in usum huius particulae, haec habes documenta[2]):

$6_4(5_5)$ beati satis satisque prudentes (1)
[et satis prudendes 3b]

$7_3(5_9)$ quibus densatis coactisque (1)
[densatis et coactis 3a]

$7_{12}(5_{10})$ bonorum malorumque (1) fata mixta
[bonorum et malorum (3a) fata mixta]

$7_{13}(5_{10})$ insontium et nocentumque (1)
[insontium et nocentum 3a]

$11_8(8_2)$ venerationemque (1) penitus sustulerunt
[et venerationem 3a]

$17_1(12_5)$ vestrique dominantur (1^2)
[et vestri dominantur: finis versus hexam.]

$21_4(16_4)$ una veritate confirmata probataque (1)
[confirmata et probata 3a]

$22_{12}(17_2)$ quod illa prona in terrámque vergentia (2)
[et in terram vergentia 4b]

$22_{25}(17_2)$ quae sunt infra circaque lustraveris (2)
[et circa lustraveris 4b]

$23_{17}(17_7)$ auctorem suum parentemque (1) testatur
[et parentem 3a]

$25_2(18_4)$ dominum parentemque (1)
[et parentem 3a]

$29_6(19_{10})$ et aethera interim interdumque rationem (1^2)
[et interdum rationem: hex.]

---

1) Cf. P. H. Damsté Mnemosyne 1906 XXXIV, 80 sqq.

2) Eos tantum locos huc contuli, quibus particula „que“ legitur ad finem alicuius membri; uncis autem circumscripsi clausulas, quae fierent, si pro „que“ particula „et“ poneretur. Particulam *que* 38 locis Minucius habet.

$31_6(20_6)$ ritus suos moresque miscerent (1)
[et mores miscerent 3b]
$53_{26}(33_1)$ gentes nationesque distinguimus (2)
[et nationes distinguimus 4b]
$64_9(33_3)$ innoxie religioseque coluerunt (1^2)
[et religiose coluerunt: hex.]
$54_{14}(40_4)$ laeti hilaresque discessimus (2)
[et hilares discessimus 4b]

Quamvis neminem fugiat plerisque his locis particulam „que" optimo iure admissam esse, tamen concedendum est Minucium eadem particula numeris consuluisse, praesertim ubi aeque opportune particulam „et" ponere poterat, nam omnibus istis locis posita particula „que" elegantior clausula facta est.

De particulis nec neque.

nec		neque	
ante conson.	ante vocal.	ante conson.	ante vocal.
q : 1	a : 12	q : 2	a : 1
c : 5	e : 7	c : —	e : 3
	i : 12		i : —
g : —	o : 5	g : —	o : —
t : 10	u : 6	t : —	u : —
d : 10	ae : 1	d : 1	
s : 6		s : —	
p : 5		p : —	
b : —	h : 2	b : —	h : —
f : 5		f : —	
v : 4		v : —	
m : 4		m : 1	
n : 3		n : —	
l : 1		l : —	
r : 2		r : —	
j : 1		j : —	
57	45	4	4
nec		neque	
52%	39%	3·6%	3·6%
(+ 1·8% ante h)			
92·8%		7·2%	

Quam tabulam si quis inspexerit, Minucium cognoscet „nec" formam formae „neque" omnino praetulisse; namque non solum ante consonantes ut fieri solet atque etiam ante gutturales multo saepius „nec" quam „neque" posuit, sed etiam ante vocales forma „nec" frequentia alteram formam longe superat.

Ad cuius rei causam, si possem, indagandam omnes locos perscrutatus sum, cum putarem Minucium id quoque habita ratione numerorum fecisse; sed spes me fefellit, nam ne uno quidem exemplo illam opinionem vidi confirmari.

De particulis ac atque.

ac		atque	
ante conson.	ante voc.	ante conson.	ante voc.
q : —	a : —	q : —	a : 2
c : —	e : —	c : —	e : 1
g : —	i : —	g : —	i : 1
t : 1	o : —	t : 1	o : —
d : 5	u : —	d : 1	u : 1
s : 4		s : 1	
p : 1		p : 2	
b : —		b : —	
f : 1	h : —	f : 2	h : 3
v : 2		v : —	
m : 4		m : —	
n : 3		n : —	
l : —		l : —	
r : 1		r : —	
j : —		j : —	
22 =	—	7	8
59·5%		15 = 40·5%	
22 : 7 = 75·86% : 24·14%			

Inde patet Minucium sicut ceteros scriptores Latinos ante vocales et h posuisse „atque", numquam „ac". Sed ante consonantes, quamquam plerumque usurpavit „ac", tamen „atque" non omnino vitavit. Cuius rei causam indagare alicuius pretii est; atqui usus diversi particularum „nec" et „neque" causam rhythmicam suspicati quamquam turpiter decepti sumus, tamen ne pigeat similem quaestionem iterum instituere.

Particula „atque" ponitur ante litteras

t: $54_5(33_2)$ ipsi deum aris atque templis (– – | ∪ | – – | – ∪ | – –) 3a5 (ac templis 3b)

d: $29_5(19_{10})$ antque divinam 1 (ac divinam 3b)

s: $17_2(12_5)$ atque solliciti 1^3 (ac solliciti $3b^3$)

p: $34_2(22_1)$ funera et luctus atque planctus (– ∪ | – | – – | – ∪ | – –) 3a4 (ac planctus 3b)

$40_{15}(25_8)$ atque Pallorem 1 (ac Pallorem 3b)

f: $9_6(6_3)$ caerimoniis atque flores (– ∪ – – ∪ – –) 3a2 (ac fanis 3b)

$30_{25}(20_4)$ arbores atque flores (– ∪ – – ∪ – –) 3a2 (ac flores 3b)

Ergo Minucium his locis certo consilio usum esse particula „atque" nemo non videt; quod quo melius perspiciatur, conferamus exempla, quibus usus est particula „ac" ante easdem litteras.

Ponitur ante litteras	t	d	s	p	f
ac	1	5	4	1	1
atque	1	1	1	2	2

t: $18_{14}(13_5)$ tot ac tantis viris deliberantibus
d: $10_{15}(7_5)$ templis ac delubris deorum 3a4
$11_{16}(8_3)$ ac desperatae factionis
$25_{17}(18_7)$ ac divini imperii totam potestatem
$32_6(21_4)$ ac Diodorus hoc locuntur 3a7
$58_{15}(36_2)$ ac de fato satis
s: $12_{12}(9_2)$ ac se promiscue
$12_{21}(9_4)$ antistitis ac sacerdotis (1) colere genitalia
$53_{20}(32_9)$ ac speculator omnium
$62_{10}(38_2)$ mollibus ac solutis (3a3) et sertis colla complectimur
p: $1_9(1_2)$ ac paene intimis sensibus implicata est
f: $23_{16}(17_7)$ cum ordo temporum ac frugum (1)
(ordo temporum atque frugum 3a5) [1])

Quorum locorum paucis tantum coniunctione „ac" posita melior numerus efficitur, quam qui coniunctione „atque" fieret, sed plerique ita sunt comparati, ut numerus ne minime quidem immutetur, sive ac sive atque scribitur. Quod nihilo minus Minucius iis omnibus „ac" scripsit, inde discimus eum ante consonantes solitum esse forma „ac" uti et formam „atque" non anteposuisse nisi ea numerus corrigeretur.

[1]) Locum $43_{23}(27_1)$ ita lego: *ut ostensum a* (*a* addidit Gelenius idque recte; erat enim sine dubio pro *ostensumamagis* a librario quodam simpliciter scriptum *ostensumagis) magis a philosophis et a Platone* cum P; *a philosophis* seclusit Heumann; *et a Platone* seclusit Usener; *magis ac philosophis* [et a Platone] Dombart, quem secutus est Boenig. Cf. cap. 26, 8—12, ubi inverso quidem ordine magi, philosophi, Plato inducuntur.

C. Quae ratio intercedere videatur inter accentum verborum et ictum metricum.

Cum clausulas, quippe quae in oratione soluta insint, solius accentus verborum ratione habita pronuntiatas esse consentaneum sit, licet earum natura sit metrica, rei necessitate flagitabatur, ut ictus earum metricus cum accentu verborum, quem sicut illum in lingua tum Latina non tam acuta quam magna voce insignem fuisse omnes fere iam consentiunt, quam maxime concineret [1]). Itaque non mireris, quod in plurimis periodorum Minucianarum clausulis ictus metricus omnino concinit cum accentu verborum et 115 tantum locis iste concentus non est tam perspicuus. Quorum locorum in quinquaginta septem clausula incipit ab ultima syllaba verbi non iambici longa, velut ve‖nis perennibus (–́ ⏑́ ⊥ ⏑ ⏓); in 58 clausulis verbum bisyllabum, cuius numerus est iambicus, ita positum est, ut posterior eius syllaba ictu metrico quodam instrueretur, velut Adme‖to pecus pascit (–́ ⏑ ⊥ –́ ⏓).

Ultima verbi syllaba longa ictu metrico sublata nemo potest offendi, dum modo ne ista syllaba continuo sequatur eam, quae accentu verbi acuitur, velut práediùm, póssidèt, quia tunc syllabae extremae secundarius quidam accentus sponte accedit. Aliter res se habet, si syllaba accentu grammatico instructa continuo antecedit longam syllabam verbi extremam, quae eadem ictu metrico insignis est. Haec discrepantia inter accentum grammaticum et ictum metricum paulum eo imminuitur, quod in longis syllabis pronuntiandis vox per se diutius moratur eoque quandam vim eis tribuit, quae augetur, si sequens syllaba accentu omnino caret, velut vénìs perennibus. At tamen tales

---

[1]) In hac re plane consentio cum Gatscha (Dissert. Vindob. VI; cap. II: De Apulei sermone numeris adstricto p. 165 sq.) qui: Etenim, inquit, si consideramus poetas scaenicos Latinos cum pedes longos solverent id cavisse, ne accentus grammaticus cum metrico pugnaret (Christ, Metrik[2], p. 59 sq.), quanto magis oratores elaborasse putabimus, ne accentus metrici a grammatico discrepantia orationis decursus numerosus dirimeretur; cf. W. Kroll, Berliner philologische Wochenschrift, 1905, p. 1662.

syllabarum concursus aures minus iucunde offendisse inde apparet, quod eorum exempla praesertim exeuntibus in periodis satis pauca sunt:

Clausulae 1. exempla:

$3_{8}(3_{2})$	litús tenèbámus
$3_{17}(3_{3})$	sese resorberet
$4_{13}(4_{1})$	vultu fatebatur
$17_{6}(12_{5})$	potus abhorretis
$25_{6}(18_{5})$	regnum gubernetur
$25_{18}(18_{7})$	totam potestatem
$28_{17}(19_{9})$	unam potestatem
$29_{2}(19_{10})$	omnes revolvuntur
$31_{13}(21_{1})$	mecum recognosces
$47_{22}(29_{1})$	nobis probaretis
$56_{25}(34_{12})$	tanto magis iustum est
$61_{1}(37_{7})$	poenam coronantur
$63_{15}(39_{1})$	vultus tenebamus
$2_{6}(1_{5})$	religionem reformavit
$15_{27}(11_{7})$	innovatis resurgatur
$16_{20}(12_{3})$	condicionem tuam sentis
$21_{4}(16_{4})$	confirmata probataque
$23_{2}(17_{4})$	alatur gubernetur
$28_{11}(19_{7})$	regantur deum nosse
$32_{13}(21_{6})$	posteritatis reliquerunt
$36_{10}(23_{5})$	Admeto pecus pascit
$37_{19}(23_{12})$	lignum vel argentum
$38_{15}(24_{3})$	vicatim deos ducunt
$46_{14}(28_{5})$	immolatis faterentur
$54_{7}(33_{2})$	posteriorum recordaris
$56_{11}(34_{10}$	humandi frequentamus
$61_{13}(36_{10})$	parentes tuos laudas
$57_{7}(35_{2})$	iurat religiose
$16_{20}(12_{3})$	adgnoscis fragilitatem
$18_{21}(14_{1})$	postremus philosophorum
$27_{12}(19_{3})$	disciplinam philosophorum

Clausulae 2. exempla:

$2_{22}(2_{3})$	curam relaxaverant
$15_{8}(11_{3})$	aeternitatem repromittere
$28_{4}(19_{6})$	mentis deus dicitur
$28_{18}(19_{9})$	mundo deum praeficit
$29_{4}(19_{10})$	rationem deum disserit
$26_{8}(18_{9})$	quaeras deus nomen est
$58_{12}(36_{2})$	nostrum deus fatus est
$38_{17}(24_{3})$	totum nefas visere
$40_{13}(25_{7})$	ac Volumnus dii
$16_{17}(12_{2})$	opitulari suis

Clausulae 3. exempla:

$4_{15}(4_{2})$	hilaritatem requiro
$17_{10}(12_{6})$	nostrorum deorum
$20_{24}(16_{3})$	universas probare
$34_{3}(22_{1})$	miserorum deorum
$35_{9}(22_{6})$	barbatus locatur
$36_{4}(23_{3})$	vulneravit fugavit
$44_{17}(27_{3})$	argumentum dispar furoris
$54_{16}(33_{4})$	de Iudaeis require
$17_{6}(12_{5})$	reformidatis deos quos negatis
$46_{28}(28_{7})$	vultus deos dedicatis
$55_{17}(34_{6})$	dimidiata fide tradiderunt
$29_{20}(19_{13})$	comprehendi omnino non posse
$34_{25}(22_{5})$	deorum vestrorum
$49_{6}(30_{3})$	disciplina descendunt

Clausulae 4. exempla:

$23_{28}(17_9)$ venis perennibus
$53_{25}(33_1)$ admodum pauci sumus

Quod vero adtinet ad verba iambica quorum syllaba posterior ictu metrico percutitur, adscribenda mihi videntur esse, quae nuper exposuit Kauer (Studien zu Pacianus, p. 14 sq.): „Der Grund [für die scheinbare Verletzung des Wortaccentes] muß vielmehr in dem iambischen Worte liegen, das als Enklitikon mit dem vorausgehenden Worte einen Tonkomplex in der Art bildet, daß dessen lange Silbe den Ton bekommt, während die kurze Silbe des Iambus den sonst auf ihr ruhenden Ton zu Gunsten dieses Tones und des auf die folgende Silbe nunmehr zu liegen kommenden Nebentones verliert. Auf diese Erscheinung bei der Klausel hat schon Wolff in § 16 de enclisi (670 f.) hingewiesen und gezeigt, daß es sich hier hauptsächlich um Formen des Personalpronomens oder Adverbien wie quidem, modo, sowie um Formen enklitischer Verba, wie sumus, fuit, velim etc. handelt, und hat zur Begründung von partes duae und causas agis auf Skutsch (Vollm. Jahresber. für rom. Philol. II 58) verwiesen, wonach auch Zahlwort mit Substantiv, Objekt mit Verbum bisweilen unter einem Accent erscheinen. Beispiele für diese Enklisis bestimmter Wörter, bei denen eben durch die zumeist innige syntaktische Verbindung der Satzaccent über den Wortaccent den Sieg davongetragen hat, wodurch ja so oft feste Juxtapositionen entstanden sind, die nur mehr als ein Wort gefühlt wurden, finden sich ja in den angegebenen Fällen genügend zahlreich".

Tales iambos in 58 clausulis periodorum Minucianarum repperi 59:

a) particula antecedit verbum finitum (4)

$16_{26}(12_4)$	viventibus non potest	Conferas: nescio
$60_{10}(37_3)$	non potest inveniri	
$20_2(15_1)$	si potest refutare	„ siquidem
$60_7(37_2)$	non habet non dat	

b) pronomen obiectivum antecedit verbo suo (5)

$12_{26}(9_4)$	id colant quod merentur	Conferas: quilibet
$46_{22}(28_7)$	stultus ut hoc colat	
$46_{23}(28_7)$	hoc coli credat	
$48_1(29_4)$	quem colant eligunt	
$38_9(24_2)$	quae timent norunt	
conf. $34_{23}(22_4)$	corporis supplicio colunt	

c) praedicatum antecedit obiecto (3)

$16_{17}(12_{2})$ opitulari suis
$52_{10}(32_{2})$ reiciam ei suum munus
$17_{6}(12_{5})$ reformidatis deos quos negatis
conf. $37_{26}(24_{1})$ non sentire eos sciunt

d) praepositio ante nomen suum (4)

$41_{22}(26_{3})$	sub iugum missus est et deditus	Conferas: invicem, admodum
$54_{3}(33_{1})$	in sinu vivimus	
$59_{5}(36_{7})$	a deo posceremus	
$60_{16}(37_{4})$	in sua potestate	

e) coniunctio ante nomen (5)

$40_{19}(25_{8})$ et deos computandae
$40_{17}(25_{8})$ et malae valetudines
$9_{1}(6_{2})$ et suos faciunt
$51_{24}(31_{8})$ ut spei coheredes
$26_{17}(18_{11})$ si deus dederit
conf. $32_{2}(21_{3})$ et postea Iovis gentem
$33_{10}(21_{10})$ iam senes nolunt

f) sequitur coniunctio nomen (3)

$27_{6}(19_{2})$	haec enim verba sunt	Conferas: etenim
$28_{16}(19_{8})$	naturam tamen superponit	„ attamen
$61_{8}(37_{9})$	periculum tamen solus es	„ verumtamen

g) pronomini personali attributivo antecedit substantivum (1)

$44_{7}(27_{2})$ perditionem sui non confitentes

h) substantivum praeponitur pronomini possessivo (3)

$16_{20}(12_{3})$ condicionem tuam sentis
$47_{16}(28_{10})$ impudicitiae suae quam pudescit
$61_{13}(37_{10})$ parentes tuos laudas

i) adiectivum attributivum antecedit substantivo (2)

$40_{12}(25_{7})$ vernaculos deos novimus
$55_{17}(34_{6})$ dimidiata fide tradiderunt

k) genetivus attributivus sequitur nomen suum (1)

$31_{10}(20_{6})$ civem bonae memoriae

l) appositio quam vocamus sequitur substantivum (1)

$40_{13}(25_7)$ ac Volumnus dii

m) pronomen subiectivum antecedit substantivo (4)

$34_{15}(22_8)$ quae Iovis sacra sunt
$52_{16}(32_4)$ haec dei sacra sunt
$6_{14}(5_7)$ quis deus machinator
$58_{21}(36_4)$ qui deo dives est

n) subiectum aut nominativus praedicativus ad vocem applicatur quae nullo modo cum eo cohaeret (5)

$58_{12}(36_2)$ nostrum deus fatus est
$26_8(18_9)$ quaeras deus nomen est
$28_4(19_6)$ mentis deus dicitur
$38_{17}(24_3)$ totum nefas visere
$58_1(35_6)$ solummodo viri nascimur

o) accusativus praedicativus sequitur obiectivum (5)

$19_{17}(14_6)$ quos bonos putaverunt
$27_6(19_2)$ spiritum deum nominat
$28_{11}(19_7)$ regantur deum nosse
$28_{13}(19_8)$ intellegentiam deum loquitur
$29_4(19_{10})$ rationem deum disserit

p) dativum accusativus sequitur (3)

$28_{18}(19_9)$ mundo deum praeficit
$36_{10}(23_5)$ Admeto pecus pascit
$52_{10}(32_2)$ reiciam ei suum munus

q) ablativus mensurae antecedit comparativo (1)

$56_{25}(34_{12})$ tanto magis iustum est | Conferas: nihilominus

r) bis agitur de formis encliticis verborum quae proprie dicuntur

$48_4(29_4)$ homo est velit nolit
$53_{25}(33_1)$ admodum pauci sumus

Cetera exempla sunt haec:

$16_{15}(12_2)$ opere fămē laboratis [1])
$38_{15}(24_3)$ vicatim deos ducunt
$46_{28}(28_7)$ vultus deos dedicatis

[1]) In uno hoc exemplo, si $52_{10}(32_2)$ *reiciam ei suum munus* excipias, ante verbum iambicum legitur verbum quod in syllabam brevem cadit. Itaque nescio an pro verbo *opere* scribendum sit *operā*; conf. P. H. Damsté Mnemosyne 1906 p. 176.

Inter 59 istos iambos 19 formas nominis dei legi ex natura huius libri intellegitur.

Denique uno quasi conspectu complecti iuvabit eas clausulas quarum singulae pluresve syllabae longae sunt dissolutae; in quibus quam rationem accentus grammatici Minucius habuerit, iam supra p. 10 sqq. breviter indicavimus.

I^1 ◡◡ ◡ – – ⏓

$7_{12}(5_{10})$ mérita cònfúsa
$26_{13}(18_{10})$ útique mòrtálem
$26_{15}(18_{11})$ hábeo cònsénsum
$31_{23}(21_{2})$ Cérere frìgére
$34_{22}(22_{4})$ fáceret eùnúchum
$37_{10}(23_{10})$ fáceret ìnlúsam
$40_{9}(25_{7})$ cólere coèpérunt
$42_{7}(26_{6})$ fácere dèsísset
$47_{4}(28_{8})$ cápite pùnítur
$47_{27}(29_{3})$ hómine fìnítur
$58_{25}(36_{5})$ pécua pàscúntur
$59_{4}(36_{6})$ ónere sùspírat
$63_{5}(38_{5})$ vítia fàcúndos
$48_{23}(29_{8})$ relígio fòrmátur
$13_{21}(10_{1})$ praetéreo cònsúlto
$16_{4}(11_{8})$ innúmera flùxérunt
$17_{16}(12_{7})$ dissérere dìvína
$18_{9}(13_{4})$ admónitus àdiúnxit
$19_{4}(14_{3})$ condício mùtétur
$19_{26}(14_{7})$ suscípere pòssímus
$34_{14}(22_{2})$ sollícita vèstígat
$53_{7}(32_{6})$ fulmínibus àbscóndas
$63_{22}(40_{1})$ Caecílius èrúpit
$64_{13}(40_{3})$ obtínuit àdiútus
$14_{7}(10_{3})$ superstítio nòvérunt
$39_{5}(24_{5})$ patrocínia praèstáre
$30_{4}(19_{14})$ impossíbile praèfátur
$16_{1}(11_{7})$ ánima nèc víta est
$25_{7}(18_{5})$ útique dè caélo
$52_{5}(32_{1})$ cápere nòn póssit
$26_{7}(18_{9})$ minúere nòn nóvit
$5_{17}(5_{2})$ verisimília quàm véra

I^2 – ◡ ◡◡ – ⏓

$8_{25}(6_{2})$ více vèneràntur
$9_{3}(6_{3})$ régna mèruérunt
$12_{17}(9_{3})$ fáma lòquerétur
$16_{3}(11_{7})$ ílle rèparátur
$17_{25}(13_{2})$ scíre dìdicísset
$24_{19}(18_{2})$ róris àdoléscat
$24_{27}(18_{4})$ ésse mèliórem
$27_{16}(19_{4})$ ésse mèruérunt
$28_{7}(19_{6})$ víta càpiátur
$34_{6}(22_{1})$ mátris ìmitántur
$40_{11}(25_{7})$ árma vàluérunt
$41_{15}(25_{12})$ súmma règerétur
$48_{5}(29_{4})$ fállit àliénam
$48_{21}(29_{8})$ ménte vèneràtur
$52_{3}(32_{1})$ ípse sìmulácrum
$24_{21}(18_{3})$ tepóre rècreátur
$5_{13}(5_{1})$ proláta vìdeátur
$7_{28}(5_{13})$ fortúna dòminátur
$17_{1}(12_{5})$ vestríque dòminántur
$19_{20}(14_{6})$ sentíre pòtuérunt
$22_{5}(17_{1})$ formátus ànimátus
$42_{13}(26_{7})$ orácla tètigérunt
$44_{13}(26_{7})$ curásse vìdeántur
$51_{18}(31_{7})$ adcréscit àliénus
$56_{13}(34_{11})$ natúra mèditétur
$56_{16}(34_{11})$ corrúpta rèviréscunt

$10_{14}(7_{5})$ fabulósa vìdeátur
$26_{10}(18_{10})$ multitúdo dìriménda est
$53_{19}(32_{8})$ claritúdo vìolátur
$55_{14}(34_{5})$ veritátis ìmitáti
$63_{8}(38_{6})$ inveníre pòtuérunt
$62_{21}(38_{4})$ maiestátis ànimámus
$12_{8}(9_{1})$ coitiónis àdoléscunt

$15_{15}(11_{4})$ celeritáte mèdicína
$12_{19}(9_{3})$ persuasióne vènerári
$21_{20}(16_{5})$ formatióne gèneràri
$35_{21}(23_{1})$ auctoritáte nòcuérunt
$43_{11}(26_{11})$ humanitátis ìnimícos
$54_{5}(33_{2})$ superstitióne còluérunt
$1_{7}(1_{1})$ recordatióne rèvocáre

Exempla formarum – | ⏑ ⏑⏑ – ⏓ et – | ⏑ | ⏑⏑ – ⏓ vid. p. 12 sq.

I^{3} – ⏑ – ⏑⏑ ⏓

$6_{18}(5_{7})$ quaé supèrstítio est
$16_{12}(12_{1})$ vóta dècípiant
$24_{10}(17_{11})$ árce còmpósiti
$29_{7}(19_{10})$ ésse prìncípium
$38_{2}(24_{1})$ óre nìdíficant
$59_{11}(36_{7})$ poéna mìlítia est
$23_{7}(17_{5})$ labóre cìrcúmagat
$40_{7}(25_{6})$ impúne sàcrílegi
$55_{1}(34_{2})$ coepísse dèsínere
$60_{4}(37_{1})$ conténdit òbtínuit
$60_{8}(37_{2})$ honestáre mìlítiam
$32_{10}(21_{5})$ instruménta cònfícere
$4_{27}(4_{6})$ ambitióne pròtégerent
$38_{19}(24_{3})$ piaculáre flàgítium est
$32_{22}(21_{8})$ humanitátis àrgúitur
$32_{20}(21_{8})$ fíliòs hábuit

$33_{16}(21_{11})$ ántequàm péperit
$43_{3}(26_{10})$ daémonàs fáciunt
$48_{26}(30_{1})$ vúlnerùm cápiat
$49_{5}(30_{2})$ ántequàm páriant
$53_{22}(32_{9})$ álterìs ténebris
$33_{24}(21_{12})$ Osíridìs túmulum
$9_{1}(6_{2})$ ét suòs fáciunt
$26_{17}(18_{11})$ sí deùs déderit
$28_{13}(19_{8})$ intellegentiám deùm lóquitur
$32_{15}(21_{7})$ nátus èx hómine
$15_{19}(11_{5})$ labóro iàm dócui
$39_{2}(24_{4})$ procreáre nòn fácere
$56_{18}(34_{12})$ revivéscat èt rédeat
$58_{6}(35_{6})$ religiónis aùt prófugus
$47_{9}(28_{10})$ conférre quaè súa sunt

I^{12} ⏑⏑ ⏑ ⏑⏑ – ⏓

$37_{7}(23_{9})$ éboris hèbetátur
$48_{17}(29_{7})$ hóminis ìmitántur
$56_{5}(34_{9})$ fúerit ìteráre
$17_{19}(13_{1})$ potúerit ìmitétur
$10_{18}(7_{5})$ munéribus òpulénta

$29_{14}(19_{11})$ carmínibus ìmitátur
$44_{20}(27_{4})$ navícula sèquerétur
$56_{22}(34_{12})$ supplícia rèparári
$38_{21}(24_{3})$ adultéria nùmeráre
$41_{8}(25_{11})$ adultéria mèditántur

I^{13} ⏑⏑ ⏑ – ⏑⏑ ⏓

$8_{10}(6_{1})$ cólere mùnícipes
$35_{7}(22_{5})$ mánibus hòrrífica
$4_{19}(4_{4})$ progrédiar ùltérius
$10_{9}(7_{4})$ augúria Flàmínius

$12_{23}(9_{4})$ adpósita sùspício
$37_{21}(23_{13})$ constrúitur èrígitur
$50_{19}(31_{4})$ inlícita pròrúere
$59_{22}(36_{9})$ discrimínibus àrgúimur

II^{1} ⏑́⏑ ⏑ ⏑̀ ⏑́ ⏑ ⏓

$7_{16}(5_{10})$ pótius òccúmbere
$18_{12}(13_{4})$ fíeret òbscúrior

$19_{8}(14_{4})$ veri símile mèndácium
$49_{3}(30_{2})$ génere èlíderè

$25_{12}(18_6)$ memória nòtíssima est
$2_{21}(2_3)$ adpósita cùrátiò
$13_2(9_5)$ vulnéribus òccíditùr
$50_{13}(31_3)$ legítima cònúbià
$5_{26}(5_4)$ philosóphia dèlíberàt
$41_6(25_{10})$ impudicítia fèlíciòr
$12_1(8_5)$ incredíbilis aùdácia
$16_{17}(12_2)$ òpitulárì suìs

$34_{10}(22_2)$ cólere quòd lúgeàs
$37_{20}(23_{13})$ ígitur hìc náscitùr
$9_1(6_2)$ numínibus èt mánibùs
$58_{17}(36_2)$ ubérius èt pléniùs
$14_1(10_2)$ scélera sècréta sìnt
$5_5(5_1)$ Caecílius èxórsus èst
$64_{10}(40_3)$ invídia dètrácta sìt

II² –́ ⏑ ⏑̀⏑ –́ ⏑ ⏓

$21_{11}(16_5)$ ésse sàpiéntiam
$31_{12}(21_1)$ scrípta sàpiéntium

$23_9(17_6)$ altérna rèparátio
$42_{16}(26_7)$ aperíre mànifèstius

II¹² ⏑́⏑ ⏑ ⏑̀⏑ –́ ⏑ ⏓

$10_1(7_3)$ hóminis ìterátiò
$27_5(19_2)$ áliud ànimálium

$4_{22}(4_4)$ consérere sàpiéntiàm
$22_{13}(17_2)$ prospícere nísi pábulùm

IIIa² – ⏑ ⏑⏑ ⏓

$9_{12}(7_2)$ de líbrìs memóriam
$31_{10}(20_6)$ bónaè memóriae

IIIb ⏖́ – ⏖́ ⏓

$2_{29}(2_4)$ ósculùm lábiìs préssit – ⏑ – ‖ ⏑⏑ – | – ⏑
$28_{20}(19_9)$ mentem quamvis várie àdscríbit – – | – – ‖ ⏑⏑ | – – ⏑
$37_{20}(23_{13})$ scúlpitùr nóndum déus est – ⏑ – ‖ – – | ⏑⏑ | –

His omnibus locis Minucium vides accentus metrici simul et grammatici ita habuisse rationem, ut e duabus syllabis brevibus quae pro longa substituebantur prior accentu primario aut certe secundario esset instructa, posterior ne minimo quidem accentu; neque ullo Octavii loco vestigia illius legis animadverti quam Zielinski (p. 239) appellavit Viersilbengesetz. Ad quam quaestionem hi maxime pertinent loci:

$7_9(5_9)$ saepe et relìgiósos (cf. relígio)
$19_{28}(15_1)$ iudicis relìgiósi
$38_{24}(24_4)$ quam sic relìgiósus
$57_7(35_2)$ iurat relìgióse
$18_{21}(14_1)$ postremus philòsophórum (cf. philósophus)
$27_{12}(19_3)$ disciplinam philòsophórum
$16_{20}(12_3)$ adgnoscis fragìlitátem (cf. fragílitas)
$9_{12}(7_2)$ specta de libris memóriam
$31_{10}(20_6)$ ut civem bonae memóriae
cf. $25_{12}(18_6)$ memória notissima est (2[1]).

Hos igitur locos respecto accentu non omnes formae clausularum tertiae (3a) attribui, quippe cuius syllabam primam Minucius numquam videatur dissolvisse, sed septem priores formae 1[2]. Id enim mihi non iam dubium est, quin apud Minucium persaepe ictu metrico insignes sint eae syllabae etiam breves, quae in forma verbi principali primario accentu percutiuntur velut

α) ìmitántur—ímitor; hàbeámus—hábeam; règerétur—régerer; tètigérunt—tétigi; àrgúitur—árguo; cèssávit—césso

β) philòsophórum—philósophus; 'varìetáte—varíetas; mèliórem—mélior; fèlícior—félix; nòtíssima—nótus

γ) relìgiósus—relígio; mèdicína—médicus; mìlítia—míles; ìterátio—ítero; cùrátio—cúro.

Verba autem composita cum praepositionibus ita semper pronuntiantur, ut ictus quidam metricus praepositioni adiungi possit (velut àdoléscere, rèviréscere), praesertim si longae eis syllabae efficiuntur (velut òccúmbere, dìnóscimus, dèsínere, sècréta).

Restat ut hoc quoque loco mentionem faciam exempli singularis (vid. p. 23 med., conf. p. 47), ubi ratione rhythmica flagitari mihi videtur, ut *òpitulári* legatur pro eo quod respecta forma *opítulor* desideres *opìtulári*.

Pars altera.

De clausulis periodorum in libro Ciceronis qui inscribitur Cato maior de senectute[1].

I De clausulis generis primi. – ◡ – – ⏓

I Longa syllaba nulla dissolvitur.

1. Uno verbo constituitur clausula:

α) verbo longiore quam quinque syllabarum.

159_{23}(§ 79) intellegebatis

β) verbo quinque syllabarum sex locis.

1	137_{14}(§ 15)	administrentur
1	140_{35}(26)	elaboravi
1	145_{17}(39)	incitarentur
1	154_{19}(64)	anteponuntur
1	158_{4}(75)	arbitrarentur
1	160_{24}(82)	terminaturus
6		

Quibus omnibus locis septem vocabulum, quo clausula continetur tota, est verbum quod proprie dicitur; cf. p. 4.

[1]) Usus sum editione, quam curavit C. F. W. Mueller anno 1904, ita quidem ut eas tantum clausulas conscriberem, post quas ille signum puncti posuerat.

2. Clausula binorum verborum inciditur

α) post primam syllabam longam. (– | ⏑ – – ⏓ 1β)

8 – | ⏑ – – ⏓ 132_{28}(3); 133_{8}(4)[1]; 143_{20}(34); 146_{10}(42); 147_{3}(44); 150_{1}(51)[2]; 154_{26}(65); 159_{17}(78)
1 ⏑ – | ⏑ – – ⏑ 159_{28}(80) sui teneremus
7 – – | ⏑ – – ⏓ 133_{14}(4); 135_{25}(11); 136_{11}(13); 141_{33}(29); 148_{1}(46); 153_{6}(60); 154_{12}(63)
2 ⏑ ⏑ – | ⏑ – – ⏑ 141_{23}(28); 158_{36}(78)
1 ⏑ – – | ⏑ – – ⏑ 136_{14}(13) triumphos recordentur
1 – ⏑ – | ⏑ – – ⏑ 157_{2}(72) dicitur senectute[3]
4 – – – | ⏑ – – ⏓ 132_{16}(2); 133_{26}(5); 136_{24}(13); 151_{19}(56)
2 – – – – | ⏑ – – ⏑ 137_{3}(14); 144_{4}(36)
2 – ⏑ ⏑ – – | ⏑ – – ⏑ 139_{22}(22); 144_{9}(36)
1 ⏑ ⏑ – – ⏑ – | ⏑ – – – 153_{27}(61) adulescentiae voluptates

29

β) post brevem syllabam. (– ⏑ | – – ⏓ 1γ)

13 – ⏑ | – – ⏓ 133_{21}(5); 133_{31}(6); 140_{22}(26); 147_{19}(45)[4]; 148_{36}(49); 151_{11}(55); 152_{2}(56)[5]; 155_{15}(67); 155_{24}(67); 155_{26}(68); 156_{7}(69); 156_{32}(71); 161_{2}(83)
1 ⏑ – ⏑ | – – ⏓ 162_{6}(85) probare possitis
8 – – ⏑ | – – ⏓ 135_{7}(10); 149_{7}(50); 149_{29}(51); 150_{22}(53); 153_{3}(59)[5]; 157_{5}(72); 157_{7}(72); 160_{2}(80)
1 ⏑ – – ⏑ | – – – 156_{23}(71) repugnante natura
1 – – – ⏑ | – – ⏑ 156_{14}(70) autumnumque venisse
1 – ⏑ ⏑ – ⏑ | – – ⏓ 161_{17}(84) conluvione discedam
2 ⏑ ⏑ – – ⏑ | – – ⏑ 133_{10}(4)[5]; 140_{13}(25)[5]
1 – – ⏑ – ⏑ | – – – 153_{35}(62) auctoritatis extremos
1 – – – ⏑ – ⏑ | – – – 150_{10}(52) admiratione delectent
1 – – – – – ⏑ | – – ⏑ 150_{3}(52) oblectamentumque noscatis

30

---

[1]) 133_{8}(4) *Obrepere aiunt eam citius quam putavissent* lego cum plerisque; Müller cum Sommerbrodtio auctoritatem secutus codicum L R: *putassent.*

[2]) 150_{1}(51) *vallo aristarum* per synaloephen.

[3]) 157_{2}(72) *respondisse dicitur senectute* lego cum Muellero secutus plerosque eosque optimos codices, *respondit* codd. E R, *dicitur* omisit etiam L.

[4]) 147_{19}(45) *Magnae Matris acceptis; Magnae Matris* transposuerunt post *sodalitates autem* Brieger et Sommerbrodt, cui emendationi numerus aliquo modo repugnat.

[5]) Per synaloephen.

γ) post creticum clausulae. (–⏑–|–⏑̲ 1δ)

3 –⏑–|–⏑̲ { 143_{25}(35) exsequi possint; 145_{33}(41) consequi posset; 152_{1}(56) caseo melle }

δ) ante ultimam syllabam. (–⏑––|– 1ε)

1 –⏑––|– 151_{26}(56) nominati sunt

3. Constituitur clausula ternis verbis.

α) Inciditur ante et post brevem syllabam. (–|⏑|––⏑̲ 1βγ)

1 –|⏑|––⏑ 134_{15}(7) non in aetate

β) post primam et tertiam syllabam. (–|⏑–|–⏑̲ 1βδ)

1 –|⏑–|–⏑ 155_{32}(68) hic diu vixit

1 ⏑–|⏑–|–⏑ 142_{28}(32) velis senex esse

γ) ante alteram et ultimam. (–|⏑––|⏑ 1βε)

1 ⏑⏑–|⏑––|– 155_{13}(67) etiam futurus sum

δ) ante et post syllabam tertiam. (–⏑|–|–⏑̲ 1γδ)

3 –⏑|–|–⏑̲ { 137_{8}(15) absit a morte; 155_{29}(68) falsa pro veris; 159_{18}(79) maior haec dicit }

ε) ante et post quartam. (–⏑–|–|⏑̲ 1δε)

1 –⏑–|–|– 141_{7}(27) mortui iam sunt.

Collectis iam omnibus clausulae primae eiusque integrae exemplis haec licet statuere: frequentia longe praestant forma 1β (–|⏑––⏑̲), quae reperitur 29 locis inter 78 locos (id est 37·2 inter centenos), et forma 1γ (–⏑|––⏑̲), quae locis 30 (38·5%) legitur.

I[1] Soluta est syllaba prima ⏑́⏑ ⏑ – – ⏑̲

1. Caeditur ante primam syllabam longam. (⏑⏑⏑|––⏑̲ 1[1]γ)

3 ⏑́⏑⏑|––⏑̲ { 136_{22}(13) ópere cessavit; 150_{16}(52) nímia fundatur; 156_{1}(69) áliquid extremum }

2. Inciditur ante et post primam longam. (⏑́⏑⏑ | – | –⏓ $1^1\gamma\delta$)

1 ⏑́⏑⏑ | – | –⏑ 160_3(81) símile quam somnum

Clausula I² (– ⏑ ⏑́⏑ – ⏓) inciditur

1. semel

α) ante tertiam syllabam. (–⏑ | ⏑́⏑–⏓ $1^2\gamma$)

9 –⏑ | ⏑́⏑–⏓ 137_{10}(15); 139_{10}(22); 142_{16}(31); 146_{28}(43); 147_2(43); 159_{35}(80); 160_{14}(81); 161_7(83); 161_{24}(84)

1 ⏑–⏑ | ⏑́⏑–⏑ 147_{29}(45) probare videantur

2 ⏑––⏑ | ⏑́⏑–⏓ 151_{34}(56); 151_{35}(65)

12

β) post tertiam syllabam. (–⏑⏑ | ⏑–⏓ $1^2\delta^1$)

1 ––⏑́⏑⏑ | ⏑–– 139_{29}(23) obmutescere senectus

1 ⏑⏑–⏑́⏑⏑ | ⏑–⏑ 141_{37}(30) adulescentia fuisset

2

2. Tribus verbis haec clausula semel constituitur. ($1^2\beta\delta^1$)

– | ⏑⏑ | ⏑–– 149_2(50) sed tamen acutis

quae verba –́⏑⏑́⏑–́–, non –́⏑́⏑⏑–́– pronuntianda esse ex eis quae antecedunt exemplis apparet; ac verba similia velut *attamen* Ciceronis aetate pronuntiando iam esse coniuncta (áttamèn) mihi quidem constat. Itaque ne iste quidem locus multum differt ab eis locis ($1^2\delta^1$) ubi clausula e duobus tantum constat vocabulis.

Clausulae I³ (– ⏑ – ⏑́⏑ ⏓) hae sunt caesurae:

1. una

α) $1^3\gamma$ (–⏑ | –⏑́⏑⏓) tribus locis reperitur:

3 { –⏑ | –⏑́⏑– 136_4(12) iuris augurii
⏑–⏑ | –⏑́⏑– 160_6(81) futura prospiciunt
–––⏑ | –⏑́⏑⏑ 150_2(52) incrementa commemorem }

β) $1^3\delta$ (–⏑– | ⏑́⏑⏑) 143_{18}(34) pristini roboris

2. duae

α) $1^3\beta\delta$ (–– | ⏑– | ⏑́⏑–) 134_7(7) essent coli soliti

β) $1^3\gamma\delta$ (–––⏑ | – | ⏑́⏑⏓) 148_{10}(47) titillatio in senibus (per synal.)

Aliae huius generis clausulae desunt.

Conspectus clausularum generis primi.

1α	–⏑–'–⏓	7
1β	– | ⏑––⏓	29
1γ	–⏑ | ––⏓	30
1δ	–⏑– | –⏓	3
1ε	–⏑–– | ⏓	1
1βγ	– | ⏑ | ––⏓	1
1βδ	– | ⏑– | –⏓	2
1βε	– | ⏑–– | ⏓	1
1γδ	–⏑ | – | –⏓	3
1δε	–⏑– | – | ⏓	1
I	–⏑––⏓	**78**
$1^{1}\gamma$	⏖⏑ | ––⏓	3
$1^{1}\gamma\delta$	⏖⏑ | – | –⏓	1
1^{1}	⏖⏑––⏓	**4**
$1^{2}\gamma$	–⏑ | ⏑⏑–⏓	12
$1^{2}\delta^{1}$	–⏑⏑ | ⏑–⏓	2
$1^{2}\beta\delta^{1}$	– | ⏑⏑ | ⏑–⏓	1
1^{2}	–⏑⏑⏑–⏓	**15**
$1^{3}\gamma$	–⏑ | –⏖⏓	3
$1^{3}\delta$	–⏑– | ⏖⏓	1
$1^{3}\beta\delta$	– | ⏑– | ⏖⏓	1
$1^{3}\gamma\delta$	–⏑ | – | ⏖⏓	1
1^{3}	–⏑–⏖⏓	**6**
	⏖⏑⏖⏖⏓	**103**

Inde patet Ciceronem in hoc libro clausulae primae favisse formis integris (fere 75·73 pro centenis locis), inter quas formae 1β et 1γ frequentia eminent. Inter formas vero dissolutas $1^{2}\gamma$ locis duodecim inter 25 id est fere in dimidia parte omnium locorum reperitur. Usus autem est Cicero in clausulis huius libri finiendis potissimum verbis quattuor syllabarum (fere 43%) et trium (38·8%); binarum syllabarum verba adhibuit 8·7%, quinarum 6·8%, monosyllabis tribus locis usus est, syllabarum sex verbum legimus uno loco; quo simul factum est, ut rarissime (12 locis = 11·65%) plus una in clausula caesura evaderet.

Denique statuere velim Ciceronem in hoc libro spectasse ut clausula ab initio verbi integri inciperet, id quod observamus in 37 exemplis clausulae integrae (= 47·4%) et 16 (= 64%) clausulae dissolutae.

II De clausula dicretica. –⏑––⏑⏓

II Longa syllaba nulla dissolvitur.

1. Semel inciditur.

α) 2β – | ⏑––⏑⏓

4 {
– – | ⏑––⏑⏑ 145_{9}(39) dicunt voluptatibus
⏑⏑– | ⏑––⏑⏑ 143_{28}(35) potius valetudine
⏑–– | ⏑––⏑⏑ 154_{6}(63) senectus honoratior
–⏑– | ⏑––⏑– 160_{8}(81) vinculis relaxaverint

β) 2γ –⏑ | ––⏑⏓

17	–⏑ | ––⏑⏓	133_7(4); 137_{26}(16); 138_9(18); 141_{20}(28); 141_{26}(29); 141_{30}(29)[1]; 142_{33}(33); 145_{28}(41); 145_{36}(41); 148_{19}(47); 150_{29}(53); 152_3(56)[2]; 153_{20}(61); 154_{30}(65)[2]; 158_{30}(77); 161_{35}(85)[2]; 161_{36}(85)[2])
2	⏑–⏑ | ––⏑⏓	136_8(12); 149_{24}(51)
4	––⏑ | ––⏑⏓	132_2(1)[2]; 141_{13}(27); 146_{12}(42); 148_9(46)
2	⏑⏑–⏑ | ––⏑⏓	138_{18}(19); 153_{25}(61)
3	⏑––⏑ | ––⏑⏓	132_{30}(3); 148_{33}(49); 153_{15}(60)
2	––⏑–⏑ | ––⏑⏓	153_{32}(62) oratione defenderet 160_{26}(82) contentione traducere[3])
1	––⏑––⏑ | ––⏑⏓	160_{13}(81) aeternitatique contrarium
1	–⏑⏑––⏑ | ––⏑⏓	158_{26}(77) inviolateque servabitis
32		

γ) 2δ –⏑– | –⏑⏓

10	–⏑– | –⏑⏓	136_9(12); 140_7(25); 142_{13}(31); 143_{10}(33); 144_{37}(38); 146_{22}(42)[4]; 148_{31}(49); 149_3(50); 153_{23}(61); 154_{34}(65)
3	⏑–⏑– | –⏑⏓	133_4(4); 142_{36}(33); 155_3(66)
13		

δ) 2ε –⏑–– | ⏑⏓

3	–⏑–– | ⏑⏓	138_{22}(20) nominantur senes 142_{37}(33) sustineret bovem 150_{36}(54) stercorantem facit

2. Bis inciditur.

α) 2βγ – | ⏑ | ––⏑⏓

1	–⏑– | ⏑ | ––⏑–	147_7(44) cruditate et insomniis (per synal.)
1	⏑⏑⏑– | ⏑ | ––⏑–	158_{32}(77) philosophorum et auctoritas (per synal.)
2		

[1]) 141_{30}(29) *atque defecerint* — 152_3(56) *atque venatio;* his duobus locis Cicero, quo meliorem redderet clausulam, particula *atque* ante consonantes d v usus est.

[2]) Per synaloephen.

[3]) 160_{26}(82) *aut labore aut contentione traducere* scribi velim cum Muellero et Sommerbr. auctoritatem secutus codicum LER, *labore et contentione traducere* rell., sed *et contentione* om. BS.

[4]) 146_{22}(42) *imperi dedecus* legendum mihi videtur esse respecto numero; cf. Zielinski p. 181.

β) 2βδ – | ⏑ – | – ⏑ ⏓

1 – | ⏑ – | – ⏑ ⏓ 147_{35}(46) et cibi sustulit
1 – – | ⏓ – | – ⏑ ⏓ 150_{32}(54) cultura agri scriberet (per synal.)
1 – ⏑ – | ⏑ – | – ⏑ ⏓ 143_{23}(34) possumus quidem cogimur
1 ⏑ – ⏑ – | ⏑ – | – ⏑ ⏓ 147_{16}(44) licentiae dabat gloria
1 – – ⏑ – | ⏑ – | – ⏑ ⏓ 142_{8}(31) virtutibus suis praedicet
5

γ) 2βε – | ⏑ – – | ⏑ ⏓

2 – | ⏑ – – | ⏑ ⏓ { 141_{10}(27) et lacertis tuis
{ 159_{17}(78) haec Platonis fere
1 – – – | ⏑ – – | ⏑ ⏓ 138_{3}(17) augeri senectus solet
3

δ) 2γδ – ⏑ | – | – ⏑ ⏓

1 – ⏑ | – | – ⏑ ⏓ 136_{10}(13) multa de Maximo
1 ⏑ – ⏑ | – | – ⏑ ⏓ 137_{12}(15) geruntur et viribus
2 – – ⏑ | – | – ⏑ ⏓ { 149_{27}(51) maiore cum faenore
{ 155_{8}(66) aetate non viderit
1 ⏑ ⏑ – – ⏑ | – | – ⏑ ⏓ 156_{36}(72) adulescentia et fortior (per synal.)
5

ε) 2γε – ⏑ | – – | ⏑ ⏓

2 – ⏑ | – – | ⏑ ⏓ { 132_{10}(2) esse certo scio[1])
{ 157_{25}(74) esse nemo potest
1 ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ | – – | ⏑ ⏓ 140_{26}(26) superiore vita fuit
1 – | ⏑ – – ⏑ | – – | ⏑ ⏓ 134_{29}(8) de senectute dici potest (creticus triplex)
4

ζ) 2δε – ⏑ – | – | ⏑ ⏓

2 – ⏑ – | – | ⏑ ⏓ { 134_{32}(8) copia non gravis
{ 142_{11}(31) insolens aut loquax

η) 2δζ – ⏑ – | – ⏑ | ⏓

1 – ⏑ – | – ⏑ – | – ⏑ | – 149_{9}(50) pontifex maximus factus est (creticus triplex)

---

[1]) 132_{10}(2) *certo scio* codd. LR Charis. Baiter Lahmeyer Mueller, *certe scio* rell. codd. Halm Sommerbrodt.

3. Clausula ter inciditur.

α) 2βδε – | ⏑ – | – | ⏑ ⏓

1 – | ⏑ – | – | ⏑ – 156_{20}(71) sunt habenda in bonis (per synal.)
1 ⏑ – | ⏑ – | – | ⏑ – 152_{36}(59) mea manu sunt satae
1 – – | ⏑ – | – | ⏑ – 155_{27}(68) idem senex non potest

3

β) 2γδζ – ⏑ | – | – ⏑ | –

1 – – ⏑ | – | – ⏑ | – 157_{21}(74) optandus aut nullus est

Clausularum generis alterius formas dissolutas collegiums has:

II[1] ⏖ ⏑ – – ⏑ ⏓

α) 2[1]γ ⏑́⏑ ⏑ | – – ⏑ ⏓

4 ⏑́⏑ ⏑ | –́ –́ ⏑ ⏓ { 137_{31}(16) pátribus àccépimùs
144_{35}(38) ópere dèsíderò
147_{5}(44) (magno) ópere [1]) dèsíderàt
157_{9}(72) fácile dìvéllitùr }
1 – ⏑́⏑ ⏑ | –́ –́ ⏑ ⏓ 143_{30}(35) ubérior àccésseràt
1 – ⏑ ⏑́⏑ ⏑ | –́ –́ ⏑ ⏓ 152_{19}(59) Oeconómicus ìnscríbitùr

6

β) 2[1]γδ ⏑⏑ ⏑ | – | – ⏑ ⏓

1 ⏑́⏑ ⏑ | –́ | –́ ⏑ ⏓ 141_{3}(27) agere pro viribus

γ) 2[1]δε ⏑́⏑ ⏑ –́ | –́ | ⏑ ⏓

1 161_{9}(84) sàtietátem aut modum [2]) (per synal.)

II[2] – ⏑ ⏖ – ⏑ ⏓

1 2[2]γε ⏑ – – ⏑ | ⏑́⏑ – | ⏑ ⏓ 149_{13}(50) videbamus etiam sènem

Aliae generis alterius clausulae desunt.

---

[1]) Hoc modo scribere malim quam *magnopere*.

[2]) Non *satìetátem* pronuntiandum esse, quamvis nominativus sit *satietas*, didici ex his locis: 158_{8}(76) et 162_{3}(85) sàtietate(m), 151_{2}(54) vàrietate, 138_{25}(20) rèperietis, ubi haec pronuntiatio flagitari mihi videtur forma clausulae; cf. p. 23 et 75[1]. Verba autem quae secuntur *aut modum* tam arte inter se cohaerent ut ea pronuntiari putem quasi sint unum verbum: *aút modùm*.

Conspectus clausularum generis II.

2β	– | ◡ – – ◡ ⏓	4
2γ	– ◡ | – – ◡ ⏓	32
2δ	– ◡ – | – ◡ ⏓	13
2ε	– ◡ – – | ◡ ⏓	3
2βγ	– | ◡ | – – ◡ ⏓	2
2βδ	– | ◡ – | – ◡ ⏓	5
2βε	– | ◡ – – | ◡ ⏓	3
2γδ	– ◡ | – | – ◡ ⏓	5
2γε	– ◡ | – – | ◡ ⏓	4
2δε	– ◡ – | – | ◡ ⏓	2
2δζ	– ◡ – | – ◡ | ⏓	1
2βδε	– | ◡ – | – | ◡ ⏓	3
2γδζ	– ◡ | – | – ◡ | ⏓	1
II	– ◡ – – ◡ ⏓	78
$2^1\gamma$	◡◡ ◡ | – – ◡ ⏓	6
$2^1\gamma\delta$	◡◡ ◡ | – | – ◡ ⏓	1
$2^1\delta\varepsilon$	◡◡ ◡ – | – | ◡ ⏓	1
II^1	◡◡ ◡ – – ◡ ⏓	8
$2^2\gamma\varepsilon$	– ◡ | ◡◡ – | ◡ ⏓	1
II^2	⏖ ◡ ⏖ – ◡ ⏓	87

In hac igitur clausula constituenda, sicut apud Minucium, multo magis etiam quam in genere clausulae primo conformando integra forma praefertur dissolutis, nam illa legitur 78 locis, id est 89·7 inter centenos.

Formarum autem integrarum facile princeps est 2γ quae triginta duobus locis exstat = 36·8 pro centenis omnium, 41 integrarum clausularum.

Deinde haec clausula, quia paulo longior est quam prima, sicut in Octavio Minucii ita in libro de senectute binas vel ternas caesuras saepius habet quam prima; nam 25 locis (= 28·7%) bis, 4 locis (4·6%) ter inciditur.

Saepissime autem Cicero in his huius libri clausulae exeuntibus usus est verbis syllabarum quattuor: 40 locis (46%), deinde trium 24 locis (27·6%), tum duarum 17 locis, rarissime verba leguntur quinque syllabarum (4 locis) et verba monosyllaba (duobus locis).

Si denique quaeras num haec quoque clausula ab initio verbi soleat incipere, hoc observavi in 40 exemplis clausulae integrae (= 51·3%) et 6 dissolutae (= $66^2/_3$%); ita ut eadem fere ratio animadvertatur atque in prima clausula.

IIIa De clausula ditrochaica (. . . . – ◡ – ⏓)

1. Antecedit creticus

α) ditrochaeum unius verbi (cret. 3aδ)

6 – ◡ – | – ◡ – ⏓ 139_{23}(22) [1]); 143_{21}(34); 151_{14}(55); 151_{24} (56) [1]); 154_{20}(64); 160_{31}(82) [2])

---

1) Per synaloephen.

2) 160_{31}(82) *immortalitatem et gloriam niteretur* L Sommerbrodt Mueller, *immortalem gloriam* N et Lahmeyer, *immortalitatis gloriam* BIS Halm Baiter, *immortalitatem gloriae* alii.

1	⏑–⏑– | –⏑–⏑	159_{2}(78) Apollinis iudicatus
2	––⏑– | –⏑–⏓	147_{24}(45); 155_{19}(67)
1	⏑––⏑– | –⏑–⏑	149_{15}(50) voluptatibus comparandae
1	–––⏑– | –⏑–⏑	157_{19}(73) immortalitas consequatur
1	– | ⏑– | –⏑–⏑	147_{22}(45) in dies mitiora (cret. 3a βδ)
1	⏑– | ⏑– | –⏑–⏑	138_{16}(19) eum suae paeniteret (cret. 3a βδ)
1	–– | ⏑– | –⏑––	158_{6}(75) docti senes extimescent (cret. 3a βδ)
1	–– | ⏑ | – | –⏑–⏑	135_{35}(12) clari viri et consularis (per synal.) (cret. 3a βγδ)
9 + 6 = 15		

β) binorum verborum, quorum posterius est

a) trisyllabum

1	–⏑–– | ⏑––	155_{21}(67) civitates fuissent (cret. 3a ε)
1	–⏑ | –– | ⏑––	134_{28}(8) clarus unquam fuisses (cret. 3a γε)
2		

b) bisyllabum

1	– | ⏑––⏑ | ––	143_{19}(34) in senectute vires (cret. 3a βζ)
1	– | ⏑– | –⏑ | ––	155_{6}(66) non potest esse longe[1]) (cret. 3a βδζ)
1	–– | ⏑– | –⏑ | –⏑	149_{20}(50) certe potest esse maior (cret. 3a βδζ)
1	⏑́⏑⏑̀ | ⏑⏑́⏑ | ⏑́⏑.	138_{15}(19) cónsulè creatus esset (cret. 3a δ¹ζ)
4		

Hoc uno loco una cretici syllaba eaque ultima dissoluta est.

2. Praepositus est dactylus.

1	––⏑⏑ | –⏑–⏑	132_{13}(2) communiter uteretur (dact. 3a δ)
1	– | ⏑⏑ | –⏑–⏑	142_{31}(32) cui fuer(im) occupatus (dact. 3a βδ)
1	– | ⏑⏑– | ⏑–⏑	161_{8}(84) non potius laboris (dact. 3a βε)
1	–– | ⏑⏑ | –⏑ | –⏑	145_{3}(38) possim facit acta vita (dact. 3a βδζ)
1	–⏑ | ⏑ | –⏑ | –⏑	142_{29}(32) qu(am) esse sen(em) ante qu(am) essem (dact. 3a γδζ)
5		

Syllabam brevem, si ante ipsum dichoreum posita accentuque secundario instructa est, ancipitem habendam esse putat Zielinski p. 95, qui idem hoc clausulae loco hiatum admittit.

3. Praecedit molossus (⏒–⏒–⏑–⏓).

α) mol. 3a ε = –––– | ⏑–⏓

1	138_{20}(19)	appellassent senatum
1	144_{6}(36)	exercendo levantur
2		

[1]) 155_{6}(66) *esse longe* LP Baiter Sommerbrodt Lahmeyer Müller, *longe abesse* rell. Halm.

β) mol. 3a βε = – | ––– | ⏑–⏓

1 134_{17}(7) omn(i) aetati molesta (e)st
1 145_{5}(38) quand(o) obrepat senectus
1 152_{8}(57) atq(ue) adlectat senectus
1 157_{14}(73) et lamentis vacare
4

dissoluta est tertia molossi syllaba
(mol.³ 3a βε = – | –⏑́⏑⏑ | ⏑–⏑)

1 135_{21}(11) quo consilio recepit

γ) mol. 3a γδ = –– | – | –⏑–⏓

1 144_{1}(36) vires non opprimantur
1 151_{17}(55) haberent aur(um) imperare
2

δ) mol. 3a γε

prima molossi syllaba dissoluta est ⏑́⏑– | –– | ⏑––

1 147_{18}(45) habui semper sodales

ε) mol. 3a βδε = – | –– | – | ⏑–⏑

1 147_{17}(45) ad m(e) ipsum iam revertar

ζ) mol. 3a γδε = –– | – | – | ⏑–⏑

1 135_{10}(10) anno post ad Tarentum

4. Ditrochaeus antecedit.

α) ditr. 3a βε = – | ⏑–⏑ | –⏑–⏑

1 151_{6}(55) sentiō fuisse longiora

β) ditr. 3a γε = –⏑ | –⏑ | –⏑–⏑

1 158_{21}(77) sola vita nominanda

γ) ditr. 3a γεζ = –⏑ | –– | – | ⏑––

1 153_{19}(61) carmen incis(um) in sepulcro

δ) ditr.² 3a γεη = –⏑ | ⏑́⏑– | –⏑ | –⏑

1 152_{5}(57) olivetorumve specie plura dicam

ε) ditr. 3a δεζ = –⏑– | – | – | ⏑––

1 142_{31}(33) virium quam vestr(um) utervis

ζ) ditr.[2] 3a βγεζ = – | ⏑ | ⏑́⏑ – | – | ⏑ – ⏑

1 160_{35}(83) obtusior sit acies non videre

η) ditr.[2] 3a βγδη = – | ⏑ | ⏑́⏑ | – – ⏑ | – ⏑

1 136_{6}(12) solum sed etiam externa bella

5. Dispondeus praemittitur (⏓́ – ⏓́ ⏓ – ⏑ – ⏓).

α) disp.[1] 3a δ = ⏑́⏑ – – | – – ⏑ – ⏑

1 141_{2}(27) elephanti desiderabam

β) disp. 3a γδ = – – | – | – – ⏑ – –

1 153_{10}(60) quadraginta ann(i) interfuerunt

γ) disp. 3a γε = ⏓́ – | ⏓́ – | – ⏑ – ⏓

1 154_{23}(64) extrem(o) actu corruisse – – | – – | – ⏑ – ⏑

3 { 132_{5}(1) aliud tempus differenda ⏑́⏑ – | – – | – ⏑ – ⏓
132_{36}(4) gravius dicant sustinere
138_{12}(19) excipient anni consequentes }

2 { 151_{9}(55) vitiis videar vindicare[1]) ⏑́⏑ – | ⏑́⏑ – | – ⏑ – ⏑
139_{5}(21) memoriam redeō mortuorum }

6

δ) disp. 3a δζ = – – – | – – | ⏑ – ⏑

1 140_{32}(26) exemplis uti videtis

ε) disp. 3a βγε = – | – | – ⏑ | – ⏑ – ⏓

1 160_{20}(82) ad se posse pertinere[2])

ζ) disp. 3a βδζ = – | – – | – – | ⏑ – –

1 133_{33}(6) ut dicis gratum futurum (e)st

η) disp. 3a βεη = – | – – – | – ⏑ | – –

1 158_{15}(76) tempus maturum mortis adfert

ϑ) disp.[1] 3a γδε = ⏑́⏑ – | – | – | – ⏑ – ⏓

1 144_{20}(37) patrius mos et disciplina

ι) disp.[1] 3a γδζ = ⏑́⏑ – | – | – – | ⏑ – ⏑

1 151_{19}(56) agricolas n(e) a m(e) ipso recedam

---

[1]) Non sine consilio puto haec tria vocabula ab eadem consonante incipientia esse composita.

[2]) 160_{20}(82) *ad se posse pertinere* LBINS quorum lectionem teneri posse existimo, *posse* del. RE Halm Baiter, *ipsos* pro *se posse* Lahmeyer, *ad se ipsos pertinere* Opitz Sommerbrodt Müller.

ϰ) disp.[1] 3a γεζ = ⏑́⏑ – | – – | – | ⏑ – –

1 139_{13}(22) etiam privat(a) et quieta

6. Tribus locis choriambus antecedit.

1 148_{15}(47) ac furioso profugi – | ⏑ ⏑ – – | ⏑ – –
1 150_{30}(54) utilitate loquar stercorandi – ⏑ ⏑ – ⏑ | ⏑ – | – ⏑ – –
1 160_{28}(82) denique victurus esset – ⏑ ⏑ | – – ⏑ | – ⏑

3

7. Forma I β + IIIa β.

1 146_{31}(43) *se voluptatibus dedissent* – | ⏑ – – ⏑ – | ⏑ – –; equidem vero nescio an ita sint transponenda verba postrema: *se dedissent voluptatibus* (– | ⏑ – – | ⏑ – – ⏑ ⏑ = creticus triplex; conf. p. 69).

IIIa[1] Dissoluta est ditrochaei syllaba prima (. . . , . ⏑́⏑ ⏑ – ⏑̲) his locis ubi antecedit

1. creticus

1 143_{32}(35) adulescentes quid(em) effugere possint
⏑ ⏑ – – – | ⏑ | – ⏑́⏑ ⏑ | – –
1 151_{2}(54) omnium varietate[1]) – ⏑ – | ⏑⏑ ⏑ – ⏑
1 158_{8}(76) vitae facit satietatem[1]) – – | ⏑ – | ⏑⏑ ⏑ – ⏑

3

2. molossus

1 154_{14}(64) essent sed facere nolle – – | – | ⏑́⏑ ⏑ | – ⏑

3. ditrochaeus

1 138_{25}(20) restitutas reperietis[1]) – ⏑ – – | ⏑⏑ ⏑ – ⏑

4. dispondeus – – – ⏑̲

1 136_{25}(13) respons(um) et doct(o) homine dignum
– – | – | – | ⏑́⏑ ⏑ | – ⏑
1 135_{33}(11) ferrentur contr(a) auspicia ferri – – – | – | – ⏑́⏑ ⏑ | – –
1 137_{17}(15) defendebant nihil agebant[2]) – – – – | ⏑́⏑ | ⏑ – –

3

[1]) Quia lex videtur esse ut e duabus syllabis brevibus quae pro una longa substituantur prior semper accentu quodam instructa sit (conf. p. 10), legendum esse censeo *vàrietáte, sàtietáte(m), rèperiétis* (conf. p. 23), sed id quod est consentaneum *repério*.

[2]) 137_{17}(15) Si scribas *nil*, efficitur forma disp. + 3a°.

1 156_{10}(70) usqu(e) ad plaudite veniendum (e)st – | – | ⏑́⏑⏑̀ | ⏑⏑––
1 162_{8}(85) praesert(im) adiuncta sàtietáte[1]) –– | ––– | ⏑⏑⏑⏑–⏑

2 + 3 = 5

5. choriambus

1 158_{18}(77) videor qu(o) ab ea propius absum ⏑⏑– | ⏑ | ⏑– | ⏑́⏑⏑ | –⏑

Denique conf. 134_{1}(7) *Faci(am) ut poterŏ Laeli* quem locum ego formae IIIb[1] adscripsi.

IIIa[3] Syllabam ditrochaei tertiam dissolutam his locis repperi:
(. . . . – ⏑ ⏑́⏑ ⏑̱)

1 139_{1}(21) Lysimachum salutare solitum –⏑⏑– | ⏑––⏑ | ⏑́⏑⏑ (cret. + 3a²)
1 137_{37}(17) maior(a) et meliora faciat –– | – | ⏑⏑–⏑ | ⏑́⏑⏑ (dact. + 3a²)
1 146_{6}(41) Claudio consulibus reperio[1]) –⏑– | –⏑⏑⏑́ | ⏑⏑́⏑–

3

IIIb De clausula dispondiaca (. . . . – – – ⏑̱)

1. Praecedit creticus
(cret. 3b δ = –⏑– | –––⏑̱)

1 151_{28}(56) cultion(e) oblectabant –⏑– | ––––
1 132_{25}(3) eisqu(e) eum respondentem ⏑– | ⏑– | –––⏑

2

2. Molossus (vel potius ionicus) ⏑⏑––

1 155_{22}(67) rede(o) ad mort(em) impendentem ⏑́⏑ | – | – | –––⏑

3. Dispondeus –––⏑

1 152_{27}(59) diligenter consit(um) ostendisse –⏑–– | –⏑ | –––⏑
1 155_{17}(67) aegrotant tristius curantur ––– | –⏑– | ––⏑

2

4. Choriambus (vel ditrochaeus –⏑⏑́⏑⏑)

1 161_{29}(85) molesta sed etiam iucunda[2]) ⏑–⏑ | ⏑ | ⏑⏑– | ––⏑

5. Adonius

1 134_{8}(7) accusare quod esset accusandum –––⏑ | ⏑ | –⏑ | –––⏑

[1]) Videas pag. 75 [1]).

[2]) Zielinski Das Clauselgesetz p. 226: Es ließe sich ja wohl nachweisen, daß Cicero séd etiàm (nicht sed étiam) . . . . . betont hat.

6. Forma I praeponitur formae IIIb

1 154_{2}(63) diligentissim(e) observantur – ⏑ – – ⏑ | – – – ⏑

IIIb¹ IIIb³ Dissolutus est dispondeus his locis:

1 134_{1}(7) Faci(am) ut potero Laeli IIIb¹ ⏖ | – | ⏖ ⏓ | – –

1 154_{32}(65) ex iis fratribus (II βδ) qu(i) in Adelphis sunt IIIb¹ – | ⏑ – | – ⏑ – || ⏖ | ⏑ – – | –

1 138_{30}(20) temeritas est videlicet florentis aetatis (Iγ), prudentia senescentis IIIb¹ – ⏑ ⏑ ⏖ | ⏑ – ⏑ ⏑

1 136_{37}(14) et bonis lateribus suasi: ditr. + IIIb¹ – | ⏑ – | ⏑ ⏖ – | – –

1 152_{17}(59) quaesō studios(e) ut facitis: mol. (ion.) + IIIb³ – – | ⏑ ⏑ – | – | ⏖ ⏑

1 155_{30}(68) senex ne quod speret quid(em) habet: mol. + IIIb³ ⏑ – | – | – | – – | ⏖ | ⏑ ⏖

6

Conspectus clausularum generis tertii.

cret. 3a	– ⏑ ⏖ – ⏑ – ⏓	21
dact. 3a	– ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏓	5
mol. 3a	⏖ – ⏖ – ⏑ – ⏓	12
ditr. 3a	– ⏑ ⏖ ⏓ – ⏑ – ⏓	7
disp. 3a	⏖ – ⏖ ⏓ – ⏑ – ⏓	15
chor. 3a	– ⏑ ⏑ – – ⏑ – ⏓	3
1 + 3a	– ⏑ – – ⏑ – ⏑ – ⏓	1
. . . . 3a⁰	. . . . . – ⏑ – ⏓	64
cret. 3a¹	– ⏑ – ⏑ ⏑ ⏑ – ⏓	3
mol. 3a¹	– – – ⏑ ⏑ ⏑ – ⏓	1
ditr. 3a¹	– ⏑ – – ⏑ ⏑ ⏑ – ⏓	1
disp. 3a¹	– – – ⏓ ⏑ ⏑ ⏑ – ⏓	5
chor. 3a¹	– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ ⏑ – ⏓	1
. . . . 3a¹	. . . . . ⏑ ⏑ ⏑ – ⏓	11

cret. 3a²	– ⏑ – – ⏑ ⏑ ⏑ ⏑	1
dact. 3a²	– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ ⏑ ⏓	2
3a²	. . . – ⏑ ⏑ ⏑ ⏓	3
IIIa		78
cret. 3b	– ⏑ – – – – ⏓	2
mol. (ion.) 3b	⏑ ⏑ – – – – – ⏑	1
disp. 3b	– – – ⏑ – – – ⏑	2
chor. (ditr.?) 3b	– ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ – – – ⏓	1
adon. 3b	– ⏑ ⏑ – ⏑ – – – ⏑	1
1 + 3b	– ⏑ – – ⏑ – – – ⏑	1
. . . . 3b	. . . . – – – ⏓	8
3b¹	⏑ ⏑ – – ⏓	4
3b³	– – ⏑ ⏑ ⏑	2
IIIb		14

Apparet igitur ne Ciceronem quidem haec duo clausularum genera IIIa (⏖ ⏑ ⏖ ⏓) et IIIb (⏖ – ⏖ ⏓) omnino ut nonnulli voluerunt confudisse; immo illo 78, hoc 14 tantum locis usus est, quorum 64 (= 82%) ditrochaicam, 8 (= 57%) dispondiacam clausulam exhibent integram.

Si autem quaeras quae formae metricae praemittantur his clausulis, ante ditrochaeum integrum 22 locis (= 34·4%) inveniuntur ternae syllabae longae (praeterea 5 –⏑⏑–, 5 ––⏑⏑, 1 ⏑⏑––; 4 –⏑–⏓), 20 locis (= 31·25%) creticus, cui praeterea adscribere possis 138_{15}(19) –⏑⏑ | ⏑–⏑ | –⏑ et 136_{6}(12) ⏑ | ⏑⏑ | ––⏑ | –⏑; accedunt 5 loci (= 35·7%), quibus ante ditrochaeum solutum positae sunt ternae syllabae longae (praeterea 1 –⏑⏑–) et 3 cretici (= 21·4%). Cum igitur iure contendere liceat in libro Ciceronis de senectute ante clausulam ditrochaicam plerumque aut creticum aut molossum esse positum, ante clausulam dispondiacam non plus tres creticos (= 21·4 inter centenos locos) repperi, unum molossum, 1 ––⏑⏑, 1 ⏑⏑––, 1 –⏑⏑⏑⏑.

Cadunt autem clausulae ditrochaicae in verba syllabarum

quinque	3 a 2 locis,	3 a¹ 4 locis,	
quattuor	3 a 30 „	3 a¹ 1 „	3 a² 1 loco,
trium	3 a 22 „	3 a¹ 1 „	3 a² 2 locis,
duarum	3 a 10 „	3 a¹ 5 „	

unius syllabae nullo loco nisi ubi verbum ultimum cum *est* copula per synaloepham coniungitur; dispondiacae autem clausulae finiuntur verbis syllabarum quattuor 3 b 6, 3 b¹ 1; trium 3 b 2, 3 b³ 1; duarum 3 b¹ 2, 3 b³ 1; unius syllabae 3 b¹ 1.

IVa De clausula –⏑–⏑⏓

1. Antecedit creticus.

1 152_{11}(57) refrigerari salubrius ⏑–⏑–– | ⏑–⏑⏑
1 132_{20}(3) de senectute misimus – | ⏑––⏑ | –⏑⏑
1 146_{15}(42) notandam putavi libidinem ⏑–– | ⏑–– | ⏑–⏑⏑
1 142_{4}(30) adulescentiam non requireret ⏑⏑––⏑– | – | ⏑–⏑⏑
1 153_{30}(62) adulescentiae constituta sit ⏑⏑––⏑– | –⏑–⏑ | ⏑
5

2. Uno loco dactylus antecedit.

1 144_{22}(38) spiritum dominatur in suos –⏑– | ⏑⏑–⏑ | – | ⏑–

3. Molossus antecedit.

1 133_{1}(4) admirari videmini –––– | ⏑–⏑–
1 159_{24}(79) etiamsi nullum videbitis ⏑⏑–– | –– | ⏑–⏑⏓
1 150_{8}(52) truncos ramosque procreet –– | ––⏑ | –⏑⏑
1 156_{17}(70) percipiendis accommodata sunt –⏑⏑–– | ––⏑–⏑ | –
4

dissolutus est molossus (= ion. a maiore)

1 161_{4}(83) tamquam Peliam recoxerit – – | ⏑́⏑ – | ⏑ – ⏑ ⏑

4. Ditrochaeus antecedit.

1 143_{4}(33) adulescentiam debent requirere ⏑ ⏑ – – ⏑ – | – – | ⏑ – ⏑ ⏑

5. Dispondeus praecedit.

1 143_{1}(33) malis vires ingeni (vid. supra p. 68[4]) dari
– – | – – | – ⏑ – | ⏑ –

1 133_{36}(6) istuc quo pervenisti (mol. + IIIb) videre quale sit
– – | – | – – – – || ⏑ – ⏑ | – ⏑ | ⏑

2

6. Adonius versus antecedit.

1 148_{17}(47) iucundius est carere quam frui – – ⏑ ⏑ | – | ⏑ – ⏑ | – | ⏑ –

7. Clausula primi generis antecedit.

1 136_{31}(14) victoris senectuti comparat suam – – – | ⏑ – – – | – ⏑ – | ⏑ ⏑

IVa[1] ⏑́⏑ ⏑ – ⏑ –

1 156_{21}(71) naturam quam senibus emori – – – | – | ⏑́⏑ ⏑ | – ⏑ –
(mol. + 4 a[1])

IVb Frequentius clausula – – – ⏑ ⏓ reperitur.

1. Creticus antecedit

α) integer

1 135_{2}(9) recordatio iucundissima (e)st ⏑ – – ⏑ – | – – – ⏑ –
1 134_{22}(8) posse multis contingere – ⏑ | – – | – – ⏑ ⏑
1 149_{1}(49) ante nobis praedicere – ⏑ | – – | – – ⏑ ⏑
1 142_{6}(30) aetatique nostrae conceditur – – – ⏑ | – – | – – ⏑ ⏑
1 157_{12}(73) statione vitae decedere ⏑ ⏑ – ⏑ | – – | – – ⏑ ⏑
1 132_{18}(2) molestia possit degere ⏑ – ⏑ – | – – | – ⏑ ⏑
1 142_{25}(32) non clientes non hospites – | ⏑ – – | – | – ⏑ –
1 134_{23}(8) nequaqu(am) in isto sunt omnia[1]) – – | ⏑ | – – | – | – ⏑ ⏑
1 154_{37}(65) acerbitatem nullo modo ⏑ – ⏑ – – | – – | ⏑ –

9

[1]) Sic legunt Müller Baiter Sommerbrodt Lahmeyer auctoritatem secuti codicum LE, *in isto omnia* rell. qua lectione admissa clausula 2βγδ efficeretur.

β) dissolutus (paeon)

1 132_{6}(1) aliquid ad te conscribere ⏑́⏑⏑ | – | – | ––⏑⏑
1 150_{27}(53) amputati(o) alior(um) immissio –⏑–⏑ | ⏑́⏑⏑́ | ––⏑⏑
1 157_{27}(74) poterit animo consistere ⏑́⏑⏑ | ⏑́⏑⏑́ | ––⏑⏑
3

2. Antecedit molossus

α) integer

1 151_{4}(54) agricultura sollertius ⏑– | ––– | ––⏑⏑
1 148_{12}(47) molestum quod non desideres ⏑–– | – | – | ––⏑–
1 138_{33}(21) si sis natura tardior – | – | ––– | –⏑⏑
1 139_{35}(24) percipiendis non condendis fructibus –⏑⏑–– | – | ––– | –⏑⏑
1 145_{14}(39) Tarenti cum Quinto Maximo ⏑–– | – | –– | –⏑–
1 162_{1}(85) rerum sic vivendi modum –– | – | ––– | ⏑–
1 148_{22}(48) potitur non omnino caret ⏑–– | – | ––– | ⏑⏑
1 148_{27}(48) spectans tantum quantum sat est –– | –– | –– | ⏑ | –
8

β) dissolutus (ionicus, choriambus)

1 139_{18}(22) familiari removerent iudices ⏑⏑⏑–– | ⏑⏑–– | –⏑–
1 161_{13}(84) hospitio non tamqu(am) e domo –⏑́⏑– | – | – | – | ⏑–
2

3. Ditrochaeus antecedit.

1 139_{8}(21) quis sibi cui ipsi debeant – | ⏑– | – | –– | –⏑–
1 139_{30}(23) agitatiō vit(ae) aequalis fuit ⏑⏑–⏑– | – | ––– | ⏑⏑
1 147_{12}(44) conviviis delectari potest ––⏑– | –––– | ⏑–
1 159_{20}(79) discesserō nusqu(am) aut nullum fore
4 ––⏑– | – | – | –– | ⏑⏑

dissolutus ditrochaeus est

1 136_{1}(12) quem philosophum non contemnimus – | ⏑⏑́⏑– | – | ––⏑⏑

4. Dispondeus antecedit ⏑́⏑–––

1 149_{3}(50) quam Truculento Plautus quam Pseudolo – | ⏑⏑–– | –– | – | –⏑–
1 161_{26}(84) non longinqu(um) inter nos digress(um) et discessum fore – | –– | –– | – | –– | – | ––– | ⏑⏑[1])
2

[1]) Mirum quantus longarum syllabarum numerus hoc loco coacervetur.

5. Adonius versus antecedit.

1 145_{6}(38) sed diuturnitat(e) extinguitur – | ⏑⏑–⏑– | ––⏑⏑

6. Clausula primi generis antecedit.

1 137_{11}(15) rebus gerendis senectus abstrahit–– | ⏑–– | ⏑–– | –⏑⏑
1 157_{25}(74) est et incert(um) an hoc ipso die
– | ⏑ | –– | ⏑ | – | –– | ⏑–

2

7. Clausulae IVa et IVb copulantur.

1 144_{13}(36) solet senum levium (e)st non omnium
⏑– | ⏑– | ⏑⏑– | – | –⏑⏑

Clausulae IVb dissolutae exempla repperi octo eaque omnia habent formam IVb[1].

1 143_{16}(34) regis offici(a) et munera (creticus antecedit)
–⏑ | –⏑́⏑ | – | –⏑́⏑
1 145_{10}(39) in adulescentia vitiosissimum (creticus antecedit; vel potius IVb[1] + IVb[1]) ⏑ | ⏑⏑––⏑– | ⏑́⏑⏑́⏑́⏑⏑
1 149_{22}(28) Scipioni praeciper(e) et Laelio (molossus antecedit)
–⏑–– | –⏑́⏑ | – | –⏑–
1 161_{15}(84) nobis non habitandi dedit (molossus antecedit)
–– | – | ⏑́⏑–– | ⏑⏑
1 141_{15}(28) sed later(um) eti(am) et virium (dactylus antecedit)
– | ⏑⏑ | ⏑́⏑ | – | –⏑⏑
1 144_{26}(38) esse poterit animo numqu(am) erit (ditrochaeus antecedit) –⏑ | ⏑́⏑⏑ | ⏑́⏑– | – | ⏑⏑
1 144_{32}(38) egerim commemoro vesperi (ditrochaeus antecedit)
–⏑– | –⏑́⏑⏑ | –⏑–
1 156_{19}(71) memori(a) et copia ⏑⏑́⏑ | – | –⏑⏑ [1])

8

IVc (–⏑⏑–⏑⏑) bis invenitur post dispondeum

1 135_{14}(10) de donis et muneribus fuit – | –– | – | –⏑⏑– | ⏑⏑
1 154_{24}(65) iracund(i) et difficiles senes ––– | – | –⏑⏑– | ⏑–

2

[1]) 156_{19}(71) ante partorum bonorum memori(a) et copia =
I (–⏑ | –––) — IVb[1] (⏑⏑́⏑ | – | –⏑⏑) — I (––– | ⏑––)
–⏑ | ––– | ⏑–– | ⏑⏑́⏑ | – | –⏑⏑; conf. p. 36 sq.

Conspectus clausularum generis quarti.

cret. 4a	–◡––◡–◡⏓	5
dact. 4a	–◡◡–◡–◡⏓	1
mol. (ion.) 4a	––⏖–◡–◡⏓	5
ditr. 4a	–◡–––◡–◡⏓	1
disp. 4a	–––⏓–◡–◡⏓	2
adon. 4a	–◡◡–◡–◡–◡⏓	1
1 + 4a	–◡––––◡–◡⏓	1
mol. 4a[1]	–––◡◡◡–◡⏓	1
4a	. . . . ⏖◡–◡⏓	17

cret. 4b	⏖◡⏖–––◡⏓	12
mol. 4b	–⏖⏖–––◡⏓	10
ditr. 4b	–◡⏖––––◡⏓	5
disp. 4b	⏖––––––◡⏓	2
adon. 4b	–◡◡–◡–––◡⏓	1
1 + 4b	–◡––◡–––◡⏓	2
4a + 4b	–◡–◡◡–––◡⏓	1
4b[1]	◡́◡–́◡⏓	8
4b	. . . . ⏖––◡⏓	41
dispond. 4c	–––––◡◡–◡⏓	2

Hae clausulae finiuntur verbis

syllabarum	IVa	IVb	IVc
6	—	1	—
5	—	1	—
4	7	11	—
3	3	16	—
2	4	11	2
1	3[1])	1[1])	—
	17	41	2

De clausulis singularibus quae sunt in libro de senectute.

1. Clausula dochmiaca: positus est choriambus loco cretici in clausula alterius generis.

1 143_{26}(35) commune valetudinis ––◡ | ◡––◡◡
1 152_{15}(58) esse senectus potest –◡ | ◡–– | ◡–
2

[1]) Quae omnes sunt formae verbi *esse*.

Non enim audeo has clausulas accentu verborum respecto formae IVb¹ adscribere.

2. Non minus quinque enuntiata fine hexametri concluduntur.[1])

1 133_{24}(5) molliter sapienti
1 134_{13}(7) a suis despicerentur
1 140_{8}(24) noster in Synephebis
1 140_{17}(25) potius qu(am) odiosum
1 146_{18}(42) essent damnati rei capitalis
5

3. Uno denique loco Cicero in libro de senectute ita obloquentem sibi quendam fingit, ut eius sermo numero careat.

1 138_{32}(21) at memoria minuitur – | ⏑⏑́⏑⏑ | ⏑⏑́⏑⏑

Conspectus clausularum omnium.

I

<table>
<tr><td>1α</td><td>–⏑––⏓</td><td>7</td><td>1²γ</td><td>–⏑ | ⏑⏑–⏓</td><td>12</td></tr>
<tr><td>1β</td><td>– | ⏑––⏓</td><td>29</td><td>1²δ¹</td><td>–⏑⏑ | ⏑–⏓</td><td>2</td></tr>
<tr><td>1γ</td><td>–⏑ | ––⏓</td><td>30</td><td>1²βδ¹</td><td>– | ⏑⏑ | ⏑–⏓</td><td>1</td></tr>
<tr><td>1δ</td><td>–⏑– | –⏓</td><td>3</td><td>1²</td><td>–⏑⏑⏑–⏓</td><td>15</td></tr>
<tr><td>1ε</td><td>–⏑–– | ⏓</td><td>1</td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>1βγ</td><td>– | ⏑ | ––⏓</td><td>1</td><td>1³γ</td><td>–⏑ | –⏑⏑⏓</td><td>3</td></tr>
<tr><td>1βδ</td><td>– | ⏑– | –⏓</td><td>2</td><td>1³δ</td><td>–⏑– | ⏑⏑⏓</td><td>1</td></tr>
<tr><td>1βε</td><td>– | ⏑–– | ⏓</td><td>1</td><td>1³βδ</td><td>– | ⏑– | ⏑⏑⏓</td><td>1</td></tr>
<tr><td>1γδ</td><td>–⏑ | – | –⏓</td><td>3</td><td>1³γδ</td><td>–⏑ | – | ⏑⏑⏓</td><td>1</td></tr>
<tr><td>1δε</td><td>–⏑– | – | ⏓</td><td>1</td><td>1³</td><td>–⏑–⏑⏑⏓</td><td>6</td></tr>
<tr><td>1⁰</td><td>–⏑––⏓</td><td>78</td><td></td><td>⏓⏑⏓⏓⏓</td><td>103</td></tr>
<tr><td>1¹γ</td><td>⏑⏑⏑ | ––⏓</td><td>3</td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>1¹γδ</td><td>⏑⏑⏑ | – | –⏓</td><td>1</td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>1¹</td><td>⏑⏑⏑––⏓</td><td>4</td><td></td><td></td><td></td></tr>
</table>

II

<table>
<tr><td>2β</td><td>– | ⏑––⏑⏓</td><td>4</td><td>2βδ</td><td>– | ⏑– | –⏑⏓</td><td>5</td></tr>
<tr><td>2γ</td><td>–⏑ | ––⏑⏓</td><td>32</td><td>2βε</td><td>– | ⏑–– | ⏑⏓</td><td>3</td></tr>
<tr><td>2δ</td><td>–⏑– | –⏑⏓</td><td>13</td><td>2γδ</td><td>–⏑ | – | –⏑⏓</td><td>5</td></tr>
<tr><td>2ε</td><td>–⏑–– | ⏑⏓</td><td>3</td><td>2γε</td><td>–⏑ | –– | ⏑⏓</td><td>4</td></tr>
<tr><td>2βγ</td><td>– | ⏑ | ––⏑⏓</td><td>2</td><td>2δε</td><td>–⏑– | – | ⏑⏓</td><td>2</td></tr>
</table>

[1]) In orationibus quoque Ciceronis hanc clausulam heroicam nonnunquam reperiri testatur Zielinski p. 163 sqq.

2δζ –⏑–|–⏑|⏓ 1
2βδε –|⏑–|–|⏑⏓ 3
2γδζ –⏑|–|–⏑|⏓ 1

2^0 –⏑––⏑⏓ 78

2^1γ ⏑⏑⏑|––⏑⏓ 6

2^1γδ ⏑⏑⏑|–|–⏑⏓ 1
2^1δε ⏑⏑⏑–|–|⏑⏓ 1

2^1 ⏑⏑⏑––⏑⏓ 8

2^2γε –⏑|⏑⏑–|⏑⏓ 1

II ⏓⏑⏓–⏑⏓ 87

III

III a

creticus (–⏑⏓) antecedit

–⏑–|–⏑–⏓ 11
–|⏑–|–⏑–⏓ 3
–|⏑|–|–⏑–⏓ 1
–⏑––|⏑–⏓ 1
–⏑|––|⏑–⏓ 1
–|⏑––⏑|–⏓ 1
–|⏑–|–⏑|–⏓ 2
–⏑⏑|⏑–⏑|–⏓ 1

21

dactylus antecedit

–⏑⏑|–⏑–⏓ 1
–|⏑⏑|–⏑–⏓ 1
–|⏑⏑–|⏑–⏓ 1
–|⏑⏑|–⏑|–⏓ 1
–⏑|⏑|–⏑|–⏓ 1

5

molossus (⏓–⏓) antecedit

––|–|–⏑–⏓ 2
––––|⏑–⏓ 2
–|–––|⏑–⏓ 4
–|––|–|⏑–⏓ 1
––|–|–|⏑–⏓ 1
–|–⏑⏑–|⏑–⏓ 1
⏑⏑–|––|⏑–⏓ 1

12

ditrochaeus (–⏑⏓⏓) antecedit

–|⏑–⏑|–⏑–⏓ 1
–⏑|–⏑|–⏑–⏓ 1
–⏑|––|–|⏑–⏓ 1
–⏑–|–|–|⏑–⏓ 1
–|⏑|⏑⏑–|–|⏑–⏓ 1
–⏑|⏑⏑–|–⏑|–⏓ 1
–|⏑|⏑⏑|––⏑|–⏓ 1

7

dispondeus (⏓–⏓⏓) antecedit

––|–|––⏑–⏓ 1
––|––|–⏑–⏓ 1
–|–|–⏑|–⏑–⏓ 1
–––|––|⏑–⏓ 1
–|––|––|⏑–⏓ 1
–|–––|–⏑|–⏓ 1
⏑⏑––|––⏑–⏓ 1
⏑⏑–|––|–⏑–⏓ 3
⏑⏑–|–|–|–⏑–⏓ 1
⏑⏑–|––|–|⏑–⏓ 1
⏑⏑–|–|––|⏑–⏓ 1
⏑⏑–|⏑⏑–|–⏑–⏓ 2

15

choriambus antecedit

–⏑|⏑–|–⏑–⏓ 1
–|⏑⏑––|⏑–⏓ 1
–⏑⏑|––⏑|–⏓ 1

3

forma I antecedit

–|⏑––⏑–|⏑–⏓ 1

III a ^{0} . . . . –⏑–⏓ 64

III a [1]

– ⏑ – | ⏑⏑ ⏑ – ⏓	1
– | ⏑ – | ⏑⏑ ⏑ – ⏓	1
– | ⏑ | – ⏑⏑ ⏑ | – ⏓	1
– – | – | ⏑⏑ ⏑ | – ⏓	1
– ⏑ – – | ⏑⏑ ⏑ – ⏓	1
– | – – – | ⏑⏑ ⏑ – ⏓	1
– – – – | ⏑⏑ | ⏑ – ⏓	1
– – | – | – | ⏑⏑ ⏑ | – ⏓	1
– – | – | – ⏑⏑ ⏑ | – ⏓	1
– | – | – ⏑ ⏑ | ⏑ ⏑ – ⏓	1
– | ⏑ | ⏑ – | ⏑⏑ ⏑ | – ⏓	1
	11

III a [2]

– ⏑ – | – ⏑ ⏑ – | ⏑ ⏑⏑ ⏓	1
– ⏑ ⏑ – | ⏑ – – ⏑ | ⏑⏑ ⏓	1
– – | – | ⏑ ⏑ – ⏑ | ⏑⏑ ⏓	1
	3

III a . . . . ⏕ ⏑ ⏕ ⏓	78

III b

– ⏑ – | – – – ⏓	1
– | ⏑ – | – – – ⏓	1
⏑⏑ | – | – | – – – ⏓	1
– – | – ⏑ | – – – ⏓	1
– – | – ⏑ – | – – ⏓	1
– ⏑ | ⏑ | ⏑ ⏑ – | – – ⏓	1
– ⏑ | ⏑ | – ⏑ | – – – ⏓	1
– ⏑ – – ⏑ | – – – ⏓	1
	8

III b [1]

⏑⏑ | – | ⏑⏑ ⏓ | – ⏓	1
– | ⏑ – | – ⏑ – | ⏑ | ⏑ – – | ⏓	1
– – ⏑ ⏑ | ⏑ – – ⏓	1
– | ⏑ – | ⏑ ⏑⏑ – | – ⏓	1
	4

III b [3]

– – | ⏑ ⏑ – | – | ⏑⏑ ⏓	1
⏑ – | – | – | – – | ⏑ | ⏑ ⏓	1
	2

III b . . . . ⏕ – ⏕ ⏓	14

IV

IV a

creticus antecedit

– ⏑ – | – | ⏑ – ⏑ ⏓	1
– ⏑ – | – ⏑ – ⏑ | ⏓	1
– ⏑ – – | ⏑ – ⏑ ⏓	1
– | ⏑ – – | ⏑ – ⏑ ⏓	1
– | ⏑ – – ⏑ | – ⏑ ⏓	1
	5

molossus antecedit

– – – – | ⏑ – ⏑ ⏓	1
– – | – – | ⏑ – ⏑ ⏓	1
– – | – – ⏑ | – ⏑ ⏓	1
– – | – – ⏑ – ⏑ | ⏓	1
	4

aliae formae

– | ⏑ ⏑ – ⏑ | – | ⏑ ⏓	1
– ⏑ – | – – | ⏑ – ⏑ ⏓	1
– – | – – | – ⏑ – | ⏑ ⏓	1
– – | – | – – – – | ⏑ – ⏑ | – ⏑ | ⏓	1
– – | ⏑ ⏑ – | ⏑ – ⏑ ⏓	1
– – ⏑ ⏑ | – | ⏑ – ⏑ | – | ⏑ ⏓	1
– – – | ⏑ – – – | – ⏑ – | ⏑ ⏓	1
	7

IV a [0] – ⏑ – ⏑ ⏓	16
IV a [1] ⏑⏑ ⏑ | – ⏑ ⏓	1
IV a ⏕ ⏑ – ⏑ ⏓	17

IV b

creticus antecedit

–⏑– | –––⏑⏓	1
–⏑ | –– | ––⏑⏓	4
–⏑– | –– | –⏑⏓	1
– | ⏑–– | – | –⏑⏓	1
– | ⏑ | –– | – | –⏑⏓	1
–⏑–– | –– | ⏑⏓	1
	9

molossus antecedit

– | ––– | ––⏑⏓	1
–– | – | – | ––⏑⏓	1
– | – | ––– | –⏑⏓	2
–– | – | –– | –⏑⏓	1
–– | – | ––– | ⏑⏓	2
–– | –– | –– | ⏑ | ⏓	1
	8

ditrochaeus antecedit

– | ⏑– | – | –– | –⏑⏓	1
–⏑– | – | ––– | ⏑⏓	1
–⏑– | –––– | ⏑⏓	1
–⏑– | – | – | –– | ⏑⏓	1
– | ⏑⏑⏑– | – | ––⏑⏓	1
	5

aliae formae

– | –– | –– | – | –– | – | ––– | ⏑⏓	1
⏑⏑–– | –– | – | –⏑⏓	1
⏑⏑–– | ⏑⏑–– | –⏑⏓	1
–⏑⏑– | – | – | – | ⏑⏓	1
⏑⏑⏑ | – | – | ––⏑⏓	1
–⏑–⏑ | ⏑⏑– | ––⏑⏓	1
⏑⏑⏑ | ⏑⏑– | ––⏑⏓	1
– | ⏑⏑–⏑– | ––⏑⏓	1
–– | ⏑–– | ⏑–– | –⏑⏓	1
– | ⏑ | –– | ⏑ | – | –– | ⏑⏓	1
⏑– | ⏑– | ⏑⏑– | – | –⏑⏓	1
	11

IV b⁰	–––⏑⏓	**33**

IV b¹

–⏑– | ⏑⏑––⏑⏓	1
–⏑– | –⏑⏑⏓ | –⏑⏓	1
–⏑⏑ | – | –⏑⏓	2
– | ⏑⏑ | ⏑⏑ | – | –⏑⏓	1
⏑⏑⏑ | – | –⏑⏓	1
–– | – | ⏑⏑–– | ⏑⏓	1
–⏑ | ⏑⏑⏑ | ⏑⏑– | – | ⏑⏓	1

IV b¹	⏑⏑––⏑⏓	**8**
IV b	⏖––⏑⏓	**41**

IV c

––– | – | –⏑⏑– | ⏑⏓	1
– | –– | – | –⏑⏑– | ⏑⏓	1
	2

V

V a

––⏑ | ⏑––⏑⏓	1
–⏑ | ⏑–– | ⏑⏓	1
	2

V b

– | ⏑– | –⏑⏑–⏓	1
–⏑– | ⏑⏑–⏓	1
–⏑ | – | ⏑⏑–⏓	1
⏑⏑– | ⏑⏑–⏓	1
–– | ––– | ⏑– | ⏑⏑–⏓	1
	5

[V c

– | ⏑⏑⏑⏑ | ⏑⏑⏑⏑	1]

Summa clausularum omnium **349**

I. In libro igitur de senectute Cicero inter 349 periodorum clausulas formam I 103 locis (= 29·5%), II 87 locis (= 24·9%), III a 78 (= 22·35%), III b 14 (= 4%), IV a 17 (= 4·87%), IV b 41 locis (= 11·75%) posuit.

II. Inter 277 clausulas integras generum I II III IV a b ad genus I pertinent 78 (= 28·15%) totidemque ad II, ad III a 64 (= 23·1%), ad III b 8 (= 2·9%), ad IV a 16 (= 5·8%), ad IV b 33 (= 11·9%); inter 63 clausulas dissolutas ad genus I 25 (= 39·68%), ad II 9 (= 14·28%), ad III a 14 (= 22·2%), ad III b 6, ad IV a 1, ad IV b 8; nam in 103 clausulis primi generis sunt 25 dissolutae (= 24·27%), in 87 alterius 9 (= 10·34%), in 78 clausulis formae III a 14 (= 17·9%), in 14 clausulis formae III b 6 (= 42·85%), in 17 clausulis formae IV a 1, in 41 formae IV b 8 (= 19·5%).

III. Unius caesurae clausulae sunt

in genere I	84	inter	103	clausulas	(= 81·55%),
„ „ II	58	„	87	„	(= 66·67%),
„ „ IV a (− ⏑ − ⏑ ⏓)	14	„	17	„	(= 82·35%),
„ „ IV b (− − − ⏑ ⏓)	25	„	41	„	(= 61%).

Ditrochaeus autem tertii generis 36 locis inter 78 locos (= 46·15%) incisione omnino caret, dispondeus 6 locis inter 14 (= 42·85%). Clausulae vero ter incisae inveniuntur in genere II 4, in genere IV b 2.

IV. Finiuntur clausulae

generis	verbis syll. 6	verbis syllabarum 5	verbis syllabarum 4	verbis syllabarum 3	verbis syllabarum 2	verbis syllabae 1
I	1	6 (= 5·8%)	44 (= 43%)	40 (= 38·8%)	9 (= 8·7%)	3
II	—	4	40 (= 46%)	24 (= 27·6%)	17 (= 19·5%)	2
III a	—	6	32 (= 41%)	25 (= 32%)	15 (= 19·2%)	—
III b	—	—	7	3	3	1
IV a	—	—	7	3	4	3
IV b	1	1	11 (= 26·8%)	16 (= 39%)	11 (= 26·8%)	1

Comparatur usus qui apud Minucium cum eo qui in libro Ciceronis de senectute observatur.

I. Similis est in utroque libro frequentia clausularum generum II et III a (Cato II 24·9%, III a 22·35%; Min. II 26%, III a 21·4%), deinde generum III b et IV a quae in neutro frequentantur (Cato III b 4%, IV a 4·87%; Min. III b 1·4%, IV a 0·71%); differt uterque usu formae I (Cato 29·5%, Min. 46·6%) et formae IV b (Cato 11·75%, Min. 0 71%). Tamen formam IV b ne Ciceroni quidem valde placuisse inde concludo quod eam aliquanto rarius quam ceteras ab initio verbi integri incipere voluit: incipiunt enim in libro de senectute ab initio verbi generum

I	II	III a	III b	IV a	IV b	
55·7	59	64·1	57·1	29·4	43·9	exempla

pro centenis locis, apud Minucium

I	II	III a	III b
34%	41·76%	92·7%	60%.

II. Generum I II III clausulae integrae ita distribuuntur ut earum in libro de senectute ad genus I 34·2%, II 34·2%, III 31·6%, apud Minucium ad I 39·1%, II 30·1%, III 30·8% pertineant. Si autem quaeras, quae ratio inter clausulas integras et dissolutas singulorum generum intercedat, dissolutae sunt in genere

	I	II	III a	III b	IV b
in libro de senectute	24·27%	10·34%	17·9%	42·85%	19·5%
apud Minucium	39·75%	16·5%	1 1/3%	30%	—.

III. Longiores clausulas magis caesuris adfici quam breviores consentaneum est. Tamen et Cicero et Minucius etiam in clausulis generum I et II condendis operam dederunt ne saepius quam semel singulae inciderentur, id quod eis contigit in genere

	I	II	
Ciceroni	88·35	66·67	locis inter centenos locos,
Minucio	83·31	66·25	„ „ „ „

unde idem fere usus libri de senectute et dialogi Minuciani apparet. In brevissima vero forma III Minucius certe ditrochaeum uno verbo efficere studuit, id quod conspicitur 71 1/3 locis inter centenos, in libro de senectute 46·15 locis inter centenos; dispondeus vero formae tertiae uno verbo continetur apud Minucium 30, in libro de senectute 42·85 locis inter centenos.

IV. Inter ipsas quae caesuris efficiuntur formas usitatissimae sunt in libro de senectute $2^{0}\gamma$ (32 = 9·17%), $1^{0}\gamma$ (30 = 8·6%), $1^{0}\beta$ (29 = 8·3%), $2^{0}\delta$ (13 = 3·72%), $1^{2}\gamma$ (12 = 3·4%), cret. + 3a – ⏑ – | – ⏑ – ⏓ (11 = 3·1%); apud Minucium $1^{0}\gamma$ (77 = 10·98%), $2^{0}\gamma$ (57 = 8·1%), $1^{0}\beta$ (54 = 7·7%), $1^{2}\gamma$ (41 = 5·85%), cret. + 3a – ⏑ – | – ⏑ – ⏓ (40 = 5·7%), $2^{0}\delta$ (28 = paene 4%), $1^{1}\gamma$ (27 = 3·85%), $1^{0}\gamma\delta$ (19 = 2·7%), $2^{0}\gamma\delta$ (19 = 2·7%); eaedem igitur apud utrumque saepissime inveniuntur formae clausularum: $1^{0}\gamma$, $2^{0}\gamma$, $1^{0}\beta$, praeterea $2^{0}\delta$, $1^{2}\gamma$, cret. + 3a – ⏑ – | – ⏑ – ⏓. Et mirum sane quantum uterque frequentaverit caesuram γ, quae etiam sola invenitur apud Minucium in formis 1^{12} et 1^{13}, longe saepissime in formis 1^{1} et 1^{2}, similiterque in libro de senectute praevalet.

V. Saepissime finiuntur periodi et in libro de senectute et in dialogo Minuciano verbis quattuor vel trium syllabarum. Maxime vero differunt eo quod voces monosyllabae in fine clausularum II. generis exstant illic non plus duae (= 2·3%), hic 26 (= 14·3%), voces bisyllabae extremis in clausulis I. generis illic 9 (= 8·7%), hic 52 (= paene 16%), II. generis illic 17 (= 19·5%), hic 3 (= 1·6%), generis IIIa illic 15 (= 19·2%), hic 3 (= 2%), denique verbis quattuor syllabarum clausulae II. generis illic saepissime finiuntur (46%), hic rarissime (38·5%).

VI. In ponendo accentu quodam secundario Ciceronem et Minucium permultum inter se differre mihi persuasi; nam ille tali accentu primam verbi syllabam augere solet (conf. p. 70 [2], 75 [1], 76 [1]), Minucius ut mihi quidem videtur (conf. p. 62, 29 [2]) eam plerumque syllabam quae in forma verbi principali percutitur primario accentu.

VII. Pauca videntur addenda esse de syllabis ancipitibus. In qua re gravissimum est quod terminatio nominativi sing. et I. pers. sing. o in libro de senectute si modo certi quid statui potest semper longa est, in dialogo Minuciano semper fere brevis: Cato 157_{25} (74) esse nemō potest (II), 144_{32} (38) commemorō vesperi (IV b [1]), 135_{2} (11) recordatiō iucundissima est (cret. + IV b), 139_{30} (23) agitatiō vitae aequalis fuit (ditroch. + IV b); 151_{6} (55) sentiō fuisse longiora (ditroch. + III a), 159_{20} (79) discesserō nusquam aut nullum fore (ditroch. + IV b); conf. Zielinski Das Clauselgesetz p. 183 — Minu-

ciana exempla certissima: 14_7 (10_8) superstitiŏ noverunt (I^1), 19_4 (14_3) condiciŏ mutetur (I^1), 48_{23} (29_8) religiŏ formatur (I^1), 26_{10} (18_{10}) multitudŏ dirimenda est (I^2), 53_{19} (32_8) claritudŏ violatur (I^2), 41_{10} (25_{11}) libidŏ defungitur (II^0), 61_{21} (37_{12}) turpitudŏ prolixior (II^0); 20_{19} (16_2) nolŏ non credo (I^0), 13_{21} (10_1) praetereŏ consulto (I^1), 26_{15} (18_{11}) habeŏ consensum (I^1), 15_{19} (11_5) laborŏ iam docui (I^3), 16_{22} (12_4) omittŏ communia (II^0), 63_{24} (40_1) exspectŏ sententiam (II^0), 63_{25} (40_1) usurpŏ victoriam (II^0); exempla minus certa: 10_{12} (7_5) neglegō carmina poetarum (conf. p. 37), 63_{12} (38_6) religiō reservetur (lectio non omnino certa, conf. p. 6[3]), 18_{17} (13_5) omnis religiŏ destruatur (conf. p. 30 ubi demonstratur extremam syllabam ditrochaei qui ditrochaeo antecedat semper fere esse longam), 20_{26} (16_3) opiniŏ dissipatur (utrum creticus an dactylus ditrochaeo antecedat, dubitari potest), 12_{15} (9_2) superstitiō sceleribus gloriatur (ubi neque certum est ditrochaeum — ◡ ◡◡ — ditrochaeo antecedere et longitudo terminationis consonantibus sequentibus sc effici potest), 14_{25} (11_1) ordŏ (in clausula membri minoris, conf. p. 45).

Praeterea hoc loco proferre mihi liceat quae alia de usu Minuciano talium syllabarum observavi. Ac primum quidem vocales breves in quas verba cadunt numquam ut par est producuntur consonantibus muta et liquida initio verbi insequentis positis velut 51_2 (31_5) mentĕ praestamus, 39_{12} (25_2) terrorĕ creverunt, 12_5 (8_5) redivivă blanditur, 38_{19} (24_3) piacularĕ flagitium est; una tamen membri clausula (23_{22} [17_8] sola glacie ureret [aut . . . . .]) constitui non potest nisi syllabam la consonantibus gl produci statuas, conf. p. 46. Mediis vero in vocabulis tales syllabae saepius producuntur: 9_3 (6_3) rēgna meruerunt, 40_7 (25_6) impune săcrilegi, 4_{14} (4_2) alăcritatem tuam illam; sed 53_{22} (32_9) alteris tenĕbris (conf. p. 14[1]), 36_{18} (23_7) consĕcratum, 12_{29} (9_5) qui săcris imbuatur. Denique hae mensurae Minucii commemorandae sunt: 16_{15} (12_2) famē laboratis; 6_{12} (5_7) hīc auctor deus; noverīmus conf. p. 26[3, 6]; solummodō conf. p. 21[2], nam ne lectio *solum mŏdŏ* quidem accipi potest quia Minucii aetate haec duo adverbia sine dubio iam dudum coaluerant, conf. p. 57.

Addenda et corrigenda.

Hoc loco plures quam exspectes clausulas Minucianas subieci, non tantum quas me primum temere omisisse, cuius rei peto veniam, sero animadverti, sed etiam quibus cum iterum atque iterum librum Minucianum perscrutarer non tam membra orationis quam periodos finiri magis magisque mihi persuasi quae distinctio quam difficilis esset nuper Zielinski (Das Clauselgesetz 7 sq.) optime exposuit; quibus additamentis licet ratio universa minime mutetur, tamen numeros quoque quoad opus esse videbatur correxi.

p. 6: 23 – ⏑ | – – ⏓ addendi enim sunt hi loci: 42_{10} (26_6) esse coeperunt, 55_3 (34_2) omnis ignescat, 60_9 (37_3) morte finitur

ad p. 6[3] conf. p. 90.

p. 7: 5 – ⏑ – ⏑ | – – ⏓ accedit enim 58_3 (35_6) cogitare peccare est (per synal.)
38 + 23 = **61**

p. 8: 16 + 61 = **77**

p. 9 (sub β): 1 – ⏑ – | ⏑ – | – ⏑ (non – | ⏑ – | ⏑ – | – ⏑) 32_2 (31_3)

p. 11 post *religiō formatur* addas: [3])

p. 13: 2 ⏑ – ⏑ | ⏑ ⏑ – ⏓ accedit enim 56_3 (34_9) licere reparari
26 + 15 = **41**

p. 15: ad *potuerit imitetur* conferas P. H. Damsté Mnemosyne 1906 p. 177

p. 16 sq.: A vocabuli integri initio incipiunt clausulae primi generis 111 inter 327 = paene 34%. — Hanc clausulam integram exhibent 197 loci inter 327 = paene 60·25%; atque semel inciditur integra 147 locis inter 197 = 74·6%, dissoluta etiam 115 inter 130 = 88·46%; maxime autem frequentatur ea clausulae integrae caesura quae fit post alteram syllabam: 105 locis inter 197 = 53·3%. — Denique extremae clausularum primi generis voces totidem quaternas quot ternas syllabas complectuntur: 128 = 39·1%.

p. 21: 9 –◡ | – | –◡⏓ quia accedit 58_4 (35_6) esse non possumus
2 ◡–◡ | – | –◡⏓ quia accedit 52_{19} (32_4) videre non possumus
itaque generis 2 γ δ sunt 19 exempla in quorum 5 *non* medium habet locum.

ad p. 21 ²: conf. Zielinski, Das Clauselgesetz p. 183.

p. 23: 5 ◡́◡◡ | –́–́◡⏓ quia accedit 51_{20} (31_8) facile dinoscimus
4 –◡́◡◡ | –́–́◡⏓ quia accedit 43_{14} (26_{12}) exprimere conititur
itaque generis 2 ¹γ sunt 13 exempla.

p. 25: Forma integra clausulae dicreticae 152 locis inter 182 (= 83·5%) invenitur atque inciditur semel 95 locis inter 152 (= 62·5%), bis 43 locis (= 28·3%), ter 14 locis (= 9·2%), dissoluta vero semel 21 locis inter 30 (= 70%), bis 8 locis (= 26²/₃%). — Finitur autem haec clausula vocabulis quaternarum syllabarum 70 locis inter 182 (= 38·46%), ternarum 66 locis (= 36·26%). — Denique ab initio verbi incipit 76 locis inter 182 = 41·76%.

p. 27: 6 – | ◡– | –◡–⏓ nam accedit 12_{29} (9_5) qui săcris imbuatur
10 + 40 = **50**

p. 28: (19: ––––◡–⏓) (4: ◡́◡–––◡–⏓)

p. 28 ²: Iam antequam Woelfflin (Archiv 1906 XIV 478) Petronium terminatione III. pers. plur. *ĕre* post vocalem brevem aut in periodo exeunte uti negasset, ego dubitare coepi, num recte *Romani* ..... *viventes obruĕre* legendum proposuissem; aliam enim omnino eiusdem modi formam apud Minucium non repperi. At lectione vulgata *Romanis* ..... *viventes obruĕre* forma clausulae III b ³ evadit (–́–́– | –◡́◡◡) etiam minus accepta quam singularis illa *nóndum déus est* (–́– | ◡́◡ | –).

p. 29: addas 1 – | –́–́–́ | ◡–◡ 17_{10} (12_6) sed nostrorum deorum
3 ◡◡́◡–́– | –◡–◡ nam accedit 51_6 (31_5) hilaritatem temperamus
14 + 15 = **29**

5. Ditrochaeus antecedit (7: –◡◡́◡–)

p. 30: 2 –– | ◡◡́◡– | –◡–◡ nam accedit 18_{17} (13_5) omnis religiō destruatur
addas 1 ◡–◡́◡–́ | ◡◡́◡– | –◡–◡ 12_{15} (9_2) superstitiō sceleribus gloriatur
1 –́◡–́ | ◡◡́◡–– | ◡–⏓ 4_{15} (4_2) seriis hilaritatem requiro
1 –́–́ | ◡◡́◡–– | ◡–◡ 62_6 (38_1) nostrae religionis pudere
6 + 14 = **20**, ex quibus 19 habent prioris ditrochaei syllabam extremam longam.

6. Antecedit dispondeus (4: ––––, 4: ––◡́◡–)

2 ––– | ◡́◡– | –◡–⏓ nam accedit 28_{21} (19_{10}) divinae tribuens principatum

addas 1 –––– | –– | ⏑–⏑ 44_{17} (27_3) argumentum dispar furoris

1 –– | ⏑⏑–– | ⏑–⏑ 34_3 (22_1) planctus miserorum deorum

1 – | –⏖– | – | ⏑–⏑ 49_7 (30_3) non exposuit sed voravit

14

p. 33: Clausulae ditrochaicae plerumque (123 locis inter 150 = 82%) syllaba longa antecedit, 62 locis (= $41^1/_3$%) creticus, 20 locis (= $13^1/_3$%) dactylus, molossus ––– 19 locis (= $12^2/_3$%), dispondeus –––– 7 locis (= $4^2/_3$%), ditrochaeus 20 locis (= $13^1/_3$%), quorum 19 exhibent formam productam (⏕⏑⏕–). Denique commemorandum est inter 150 clausulas ditrochaicas non minus 107 (= $71^1/_3$%) singulis effici verbis ditrochaicis.

p. 35 addas: IV b 1 ⏑ | ⏓ | –– | ⏑⏑ 6_{12} (5_7) quis hic auctor deus

IV c 1 – | – | ⏑⏑– | ⏑⏑–⏑ | – 38_{13} (24_2) quam mult(a) etiam miseranda sunt

p. 38: 1 γ –⏑ | ––⏓ 77

1^0 –⏑––⏓ **197**

1^2γ –⏑ | ⏑⏑–⏓ 41

1^2 –⏑⏖–⏓ **49**

I ⏕⏑⏕⏕⏓ **327**

p. 39: 2 γδ –⏑ | – | –⏑⏓ 19

2^0 –⏑––⏑⏓ **152**

2^1γ ⏖⏑ | ––⏑⏓ 13

2^1 ⏖⏑––⏑⏓ **21**

II ⏕⏑⏕–⏑⏓ **182**

3 a cret. βδ – | ⏑– | –⏑–⏓ 8

3 a cret. –⏑––⏑–⏓ **62**

3 a mol. δ ⏖–– | –⏑–⏓ 3

3 a mol. βε – | ––– | ⏑–⏑ 1

3 a mol. (sim.) ⏕⏕––⏑–⏓ **29**

3 a ditroch. βε – | ⏑⏖– | –⏑–⏓ 3

3 a ditroch. βζ – | ⏑⏖–– | ⏑–⏓ 2

p. 40: 3 a ditroch. ⏕⏑⏕⏓–⏑–⏓ **20**

3 a dispond. γε –– | ⏖– | –⏑–⏓ 2

3 a dispond. γζ –– | ⏖–– | ⏑–⏑ 1

3 a dispond. δζ ––– | –– | ⏑–⏑ 1

3 a dispond. βεζ – | –⏖– | – | ⏑–⏑ 1

3 a dispond. ⏕–⏕⏓–⏑–⏓ **14**

3 a . . . . . –⏑⏕⏓ **150**

III . . . . ⏕⏓⏕⏓ **160**

4 b . . . . –––⏑⏓ **5**

4c . . . . –⏑⏑–⏑⏓ **4**
IV . . . . . –⏓(⏑⏑)–⏑⏓ **14**

p. 41: I. Inter locos 701 locis 669 (= paene 96%) clausulas generum I II III Minucius adhibuit earumque formas integras 504 locis (= paene 72%), clausulas generis quarti 14 locis inter 701 (= paulo minus 2%).

II. Primi generis clausulis Minucius usus est 327 locis inter 701 locos (= 46·6%), secundi 182 locis (= paene 26%), tertii 160 (= 22·8%) vel si decem exempla formae ⏑⏑–⏑⏑⏓ omittas 150 locis (= paene 21·4%).

III. Inter clausulas 504 integras horum trium generum ad primum genus pertinent 197 (= 39·1%), ad alterum 152 (= 30·1%), ad tertium 155 (= 30·8%); inter clausulas 165 dissolutas ad primum 130 (= 78·8%), ad alterum 30 (= 18·2%), ad tertium 5 (= 3%); nam in 327 clausulis primi generis 130 sunt dissolutae (= 39·75%), in 182 alterius 30 (= paene 16·5%), in 160 tertii quinque (= 3·125%).

p. 42: Finiuntur clausulae

generis	verbis 5 syll.	id est pro centenis	4 syll.	id est %	3 syll.	%	2 syll.	%	monosyll.	%	id est verbis	%
I	15	4·8	128	39·1	128	39·1	52	15·8	4	1·2	327	100
II	17	9·3	70	38·5	66	36·3	3	1·6	26	14·3	182	100
III	—	—	112	70	42	26·2	5	3·2	1	0·6	160	100
I et II et III	32	4·7	310	46·6	236	35·1	60	9	31	4·6	669	100

p. 54: et 117 tantum locis iste concentus non est tam perspicuus; quorum locorum in undesexaginta clausula vel creticus clausulae incipit ab ultima syllaba verbi non iambici longa

p. 55: Clausulae 3. exemplis addas: 62_{6} (38_{1}) *religionis pudere*

p. 56: Clausulae 4. exemplis addas: 6_{12} (5_{7}) *hic auctor deus*

p. 59: Exemplis formae I^{2} addas: 56_{3} (34_{9}) *licére rèparári*

p. 60: Exemplis formae II^{1} addas: 51_{20} (31_{8}) *fácile dìnóscimus* et 43_{14} (26_{12}) *exprímere cònstitur*

p. 70 legas: *collegimus* pro *collegiums*

p. 76 legas: III a² pro III a³

Disputavimus de his locis

Minucii

libri Ciceronis de senectute